

Η ΜΕΛΕΤΗ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ

ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΩ 1907

...

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1909

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ ΩΦΕΛΙΜΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

42 - ΟΔΟΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ - 42

Η ΜΕΛΕΤΗ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ

ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΩ 1907

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Μικρασιατικῶν φιλομάθεια ὑπὸ Ἀριστοτέλους Κορυθίου . . .	Σελ. 321
Ἡ μελαγχολία τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ Ραδαμάνθυος (τέλος) . . .	» 330
Οἱ Ἰάητες τῶν ὄψεων ὑπὸ τοῦ καθηγ. Ν. Χ. Ἀσιουτολίδου . . .	» 345
Ἀτλαντὶς - Κρήτη ὑπὸ Κ.	» 355
Ἦ εἶναι εὐτυχία ; (μετάφρ. Χ.)	» 363
Ἑλληνικῆ Ἀνοξίς ὑπὸ Γερῶδου Χίουπιμου (μετάφρ. Γ. Σ.) (συνέχεια)	» 370
Χρονικά	» 375
Ἀναγνωστέριον: Ἐνιαίον περιοδικά.— Ἑλληνικά περιοδικά.— Βιβλιοκρισία	» 379

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ ΟΦΕΛΙΜΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

42 - ΟΔΟΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ - 42

ΤΙΜΗ ΕΚΑΣΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ 4 ΔΡΑΧΜΗ

Τὸ περιοδικὸν τούτου ἐκδόθη τὴν 15ην Σεπτεμβρίου 1909

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ

ΩΦΕΛΙΜΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ

ΙΔΡΥΘΕΙΣ ΤΩ 1899 ΥΠΟ Δ. ΒΙΚΕΛΑ

ΜΕΛΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

Πρόεδρος Γ. ΑΘΑΝΑΣΑΚΗΣ, Δ. ΑΙΓΙΝΗΤΗΣ, Αντιπρόεδρος Μ. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ
Γ. ΠΑΣΠΑΤΗΣ, ΑΡ. ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ, Π. Ε. ΠΡΟΤΟΠΑΠΑΔΑΚΗΣ, Α. ΜΑΤΕΣΣΙ
Ε. ΡΩΜΑΝΟΣ, Γ. Σ. ΣΤΡΕΪΤ, Γραμματέας Γ. ΑΡΟΣΙΝΗΣ

Η ΜΕΛΕΤΗ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΟΤΕΑ

Διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτην δραχ. 10

Διὰ τὰς λοιπὰς χώρας φράγκα χενσὰ 12

Ἐκαστον τεύχος χωριστὰ πωλεῖται δρ. 1 εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Κρήτην — φρ. χρ. 1,20 εἰς τὰς λοιπὰς χώρας.

Ἡ "ΜΕΛΕΤΗ," ἐκδίδεται κατὰ μῆνα εἰς τεύχη ἐκ σελίδων 64, κατὰ δὲ τοὺς θερινοὺς μῆνας, Ἰούλιον — Ἰούλιον καὶ Αὐγουστον — Σεπτέμβριον, ἐκδίδεται ἀνὰ ἓν τεύχος, ὥστε ἕκαστος ἐτήσιος τόμος ἀποτελεῖται ἐκ δέκα τευχῶν, ἦτοι 640 σελίδων.

Αἱ συνδρομαὶ τῆς "ΜΕΛΕΤΗΣ," καταβάλλονται εἰς τὰ Γραφεῖα τοῦ Συλλόγου ἢ ἀποστέλλονται ἐπ' ὄνοματι αὐτοῦ διὰ συστημένων ἐπιστολῶν, ταχυδρομικῶν ἢ τραπεζικῶν ἐπιταγῶν καὶ χαρτονομισμάτων Γαλλίας, Ἀγγλίας, Γερμανίας, Αἰταρίας, Ἰταλίας, Ρωσίας, Ἀμερικῆς.

Οἱ συνδρομηταὶ τῆς "ΜΕΛΕΤΗΣ," λαμβάνουν δωρεὰν καὶ τὰ Ὠφέλιμα Βιβλία.

ΤΑ ΩΦΕΛΙΜΑ ΒΙΒΛΙΑ

Τοῦ 1908 ἐξεδόθησαν τὰ ἑξῆς βιβλία: ἀρ. 91-93 (διπλοῦν), Ὁ Καμποδιστριασ ὡς θεμελιωτῆς τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ Α. Βελέλη. — ἀρ. 93, Τὰ Ἐμπορῖον ὑπὸ Στ. Θεοχάρη. — ἀρ. 94, Ἐθνικαὶ Ἐφευγῆται ὑπὸ Π. Κοντογιάννη. — ἀρ. 95, Τὰ Λουτρά ὑπὸ Α. Λαμπροπούλου. — ἀρ. 96, Τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Χριστιανικοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑπὸ Π. Καρολίδου.

Πρῶτα βιβλία τοῦ 1909 ἐξεδόθησαν: 97) Ὁ Λαχανόκηπος ὑπὸ Σ. Χασιώτου καὶ 98) Χρονολογία τῆς Παγκοσμίου Ἱστορίας — Ἀρχαία Ἱστορία, ὑπὸ Γ. Σωτηριάδου.

Ἡ "ΜΕΛΕΤΗ," ΤΟΥ 1907 ΚΑΙ ΤΟΥ 1908

ἀποτελεῖ δύο τόμους, ἕκαστον ἐξ 640 σελίδων, πολυτελῶς δεδεμένους. Ἐκαστος: δραχ. 10 διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτην — φρ. χρ. 12 διὰ τὴν Ἀλλοδαπήν. Μόνον τὸ πολυτελές περιβάλημα δραχ. 2 διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτην — φρ. χρ. 2 διὰ τὴν Ἀλλοδαπήν. Ἀπηλλαγμένα ταχυδρομικῶν.

ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΩΝ ΦΙΛΟΜΑΘΕΙΑ

Οἱ ἄνθρωποι «τοῦ εἰδέναί ὀρέγονται φύσει» εἶπεν ὁ Ἀριστοτέλης. Ἄν πράγματι ἡ ἐσωτερικὴ αὕτη ἀνάγκη τῆς τροφῆς, τῆς ζωῆς τοῦ πνεύματος εἶναι χαρακτηριστικὸν γνώρισμα ἀνθρωπισμοῦ, οἱ Ἕλληνες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μαρτυροῦν ἰσχυρὰν ἀνθρωπίνην ὑπόστασιν.

Ἡ φιλομάθειά των προέρχεται ἀρὰ γε ἀπὸ μακρὰν, λανθάνουσαν κληρονομικότητα, ἀπὸ ἀφυπνισθείσαν ἀνάμνησιν τοῦ παρελθόντος, καὶ ἡ πρὸς τὸ εἰδέναί τάσιν ἀνευρέθη εἰς τὸ βάθος τῆς μικρασιατικῆς ψυχῆς, ὡς ἀνευρίσκειται, μετὰ αἰῶνας, πηγὴ ἀναβλύζουσα, ἐπὶ μακρὸν κεκρυμμένη καὶ ἀγνοουμένη;

Ἡ αἰτία ἔχει τὸ ὅτι ἡ στέρησις σφοδρύνει τὸν πόθον, τὸ κώλυμα κεντρίζει τὴν ἐπιθυμίαν καὶ ὅτι ὅση σκληρότερον καὶ ἐπιμονώτερον ἐκφεύγει τὸ ὕδωρ ἀπὸ τὸ στόμα, τόση γοητευτικώτερον ἀναπαριστᾷ ἡ ἐξαφθεῖσα ταντάλειος δίψα τὴν δροσερότητα τοῦ ζωογόνου νάματος;

Μέγα, ἴσως εἰς ἄλλους ἀνυπέβλητον, ἐμπόδιον πρὸς μάθησιν ἦτο παρὰ τοῖς Μικρασιάταις τὸ ἀλλόγλωσσον. Ἡ Μικρὰ Ἀσία ὑπῆρξεν ἡ λεωφόρος ἡ ἄγουσα εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ βαθέως τὴν κατέσκαψεν ὁ χεῖμαρρος τῶν κατακτητῶν. Ἡ γλῶσσα διαφυλάττει εἰς τοὺς φύγγους τῆς τὴν ψυχὴν τῶν φυλῶν διὰ νὰ ἐκριζώσῃ δὲ τὴν μνήμην τῆς εὐγενοῦς καταγωγῆς ὁ δορικτήτωρ ἐξέσπασε τὴν μητρικὴν γλῶσσαν. Ὁλη ἡ Μικρὰ Ἀσία, πλὴν τῶν παραλίων τῆς Προποντίδος, τῆς δυτικῆς λωρίδος ἀπὸ τῆς Τρωάδος μέχρι τῆς Λυκίας καὶ σπανίων ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἐξαιρέσεων, γλωσσικῶς ἐξετουρκίσθη. Ἡ κατάκτησις ἐνταῦθα δὲν ἠρκέσθη νὰ δεσμεύσῃ τὰ σίματα, νὰ κάμψῃ εἰς δουλικὰς ὑποκλίσεις τὸν βραχίον, ν' ἀρπάσῃ τὴν γῆν, τὸ χρῆμα καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ γκιαοῦρ ἠθέλησε νὰ προελάσῃ βαθύτερον, νὰ κυριεύσῃ αὐτὴν τὴν ψυχὴν τοῦ κατακτηθέντος.

Ἄλλ' ἡ γλῶσσα εἶναι ἡ γέφυρα, διὰ τῆς ὁποίας ἐκτελεῖται ἡ

Τὰς εὐτελεῖς γνώσεις καθίστα ἀκόμη ξηροτέρας ἢ ἀμεθοδία. Ἦτο ἀνάγκη ἀληθῶν διδασκάλων.

***

Μία τῶν κοινοτήτων τῆς Πισιδίας ἀπέστειλε δι' ἐράνου ἓνα μαθητὴν γυμνασίου εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Διδασκαλεῖον. Κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του, μετὰ τρία ἔτη, συνέβη κάτι παράδοξον καὶ χαρακτηριστικόν. Ἡ κοινότης ἀπεφάσισε νὰ ὑποδεχθῆ ἐπισήμως τὸν μορφωτὴν τῆς μελλούσης γενεᾶς. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀρχή, ἡ δημογεροντία, οἱ πρόκριτοι, αὐτὸς ὁ καίμακάμης συναρπασθεὶς ὑπὸ τοῦ γενικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ἐξῆλθον ἔφιπποι εἰς προὔπαντησίν του. Πλῆθος παρηκολούθει. "Ὅτε τὸν συνήντησαν, μακρὰν, τὸν ὑπεδέχθησαν μὲ πυροβολισμούς, τὸν ἐχαιρέτισαν μὲ προσλαλιάς καὶ ὁ νεαρὸς διδάσκαλος εἰσῆλθεν ὡς θριαμβευτῆς εἰς τὴν γενέτειραν.

Τὸ ὄνειρον τοῦ θριάμβου εἶχε πτερυγίσῃ πέριξ πολλῶν νεαρῶν μετώπων καὶ τὸν ἐπόμενον Αὐγούστον ἡμίσεια δωδεκάς νέων κατηυθύνθη εἰς Ἀθήνας. Δύο ἐξ αὐτῶν ἦσαν ἐξάδελφοι, ἐκ νηπίων ἀχώριστοι· ὁ Μαῦρος καὶ ὁ Φίλιππος. Ἄτολμοι ὄλοι, ἀδέξιοι εἰς τὰς κινήσεις, φεσοφόροι, ὠμίλουν βαρέως καὶ δυσχερῶς τὴν ἑλληνικὴν. Ἦτο καταφανὲς ὅτι ἡ φράσις δὲν ἐσχηματίζετο ἀμέσως ἑλληνικῇ εἰς τὸν ἐγκέφαλόν των, ἀλλ' ἡ διανόησις ἐγίνετο τουρκιστὶ πρῶτον καὶ ἔπειτα μετεφράζετο εἰς τὴν ἑλληνικὴν. Τὸ Διδασκαλεῖον τότε εἶχε ἐκσφενδονισθῆ εἰς τὸ ἄκρον τῆς Γαργαρέτας, παρὰ τὴν ὁδὸν Φαλήρου. Οἱ μαθηταὶ συνεσπειράθησαν πέριξ ἐνοικιάσαντες δωμάτια εἰς πενιχροὺς οἰκίσκους καὶ εἰς τὴν πλησίον συνοικίαν Μακρυγιάννη.

Ἐκεῖ που, ἐπὶ τῆς πενθίμου ὁδοῦ τῆς Ἀναπαύσεως, διὰ τῆς ὁποίας διέρχονται αἱ μαῦραι παρελάσεις τῶν νεκρικῶν πομπῶν, εὖρον δωμάτιον καὶ οἱ ἀχώριστοι ἐξάδελφοι. Ἦσαν καὶ οἱ δύο φιλότιμοι ἔφηβοι· καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ πρώτου ἔτους κατώρθωσαν νὰ λειάνουν κάπως τὴν προφορὰν των καὶ ν' ἀφυπνίσουν τὸ ἡμιναρκωμένον πνεῦμά των.

Ἄλλ' ἡ κακὴ Μοῖρα ἐνήδρευε. Τὸ θέρος, κατὰ τὰς διακοπὰς, προσεδλήθησαν καὶ οἱ δύο ἀπὸ τυφόν· τὸ μικρόδιον ἐκρύπτετο, φαίνεται, εἰς τὸ νερὸν τοῦ οἰκίσκου. Ἡ κατάστασις τοῦ Μαύρου

ἐδεινώθη ἀπελπιστικῶς καὶ τὸν μετέφερον εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν. Εἶχεν ἐπέλθῃ ἐπιπλοκὴ μετὰ μηνιγγίτιδος. Μετὰ τινὰς ἡμέρας ἀπέθανε.

Ὅλιγοι μετέβησαν νὰ τὸν συνοδεύσουν εἰς τὴν τελευταίαν κατοικίαν του. Ὁ ἀμύσταξ νεκρὸς ἔκειτο, ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, μέσα εἰς τὸ φέρετρόν του, μὲ ὀδυνηρὸν σπασμὸν εἰς τὰ χεῖλη, ὡς σαρκασμὸν πρὸς τὸ πεπρωμένον.

Τῷ σῶμα αὐτὸ τὸ ἔρημον μία ἀγκάλη ἐν τούτοις τὸ εἶχε σφίξει τὴν στιγμὴν τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ, καὶ εἰς τὰ χεῖλη αὐτὰ τὰ παγωμένα, τὰ ὁποῖα οὐδέποτε ἔμελλον ν' ἀνοιξοῦν, εἶχον προσκολληθῆ χεῖλη δλόθερμα ἐξ ἀγάπης. Πῶς δὲν τὸ ἐμάντευσεν ἡ καρδία τῆς μάννας, ἡ ὁποία τόσα μαντεύει, ὅτι τὸ φιλῆμα ἐκεῖνο ἦτο ὁ τελευταῖος ἀσπασμὸς!...

Τόσον ἐπλέξε τὴν ψυχὴν ἡ ἀπουσία τῆς στοργῆς, ἡ σιωπὴ ἐκείνη περὶ τὸ φέρετρον, ὥστε ἡ Διευθύντρια τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἡ καθ' ἡμέραν διαγκωνίζουσα τὸν θάνατον, ἐξερράγη εἰς γόους.

Ἐξεκίνησεν ἡ θλιθερὰ κηδεῖα τοῦ ξένου μὲ τοὺς ἀραιοὺς προπεμπτάς. Μία ἄμαξα ἐμπρὸς μὲ τὸν νεκρὸν καὶ τὸν σταυρόν, καὶ δύο ἄλλαι κατόπιν μὲ τοὺς συνοδοὺς.

Ἡ λύπη—ποῖος δὲν τὸ γνωρίζει;—ἔχει τοὺς σταθμούς της· ἡ στιγμὴ τῆς ἐξόδου τοῦ νεκροῦ ἐκ τῆς κατοικίας του, ἡ στιγμὴ τοῦ τελευταίου ἀσπασμοῦ, ἡ στιγμὴ τοῦ ἐνταφιασμοῦ ἐντείνουν τὸν σπαραγμὸν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ἐκρηξίν τῶν δακρύων. Τοῦτο ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν τῶν συνοδῶν, διότι ἡ κηδεῖα ἔμελλε νὰ διέλθῃ πρὸ τῆς κατοικίας τοῦ κηδευομένου. Ἡ σύμπτωσις αὕτη ἠδῆσεν ὄχι μόνον τὴν λύπην μας διὰ τὸν νεκρὸν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνησυχίαν μας διὰ τὸν ζῶντα, τὸν μόλις κρατούμενον εἰς τὴν ζωὴν.

Εἶχομεν λάβει πᾶσαν προφύλαξιν νὰ μὴ μάθῃ ὁ Φίλιππος τὸν θάνατον τοῦ ἐξαδέλφου του. Εἶχε προσεγγίσει τόσον εἰς τὸ μνήμα καὶ οὗτος, ὥστε ὁ αἰφνίδιος κλονισμὸς θὰ τὸν ἐκύλιεν ὀριστικῶς εἰς αὐτό. Κλειστὰ ἦσαν τὰ παράθυρα καὶ ἡ νεκρικὴ πομπὴ διήλθε σπεύδουσα καὶ σιωπηλῇ, ὡς νὰ κατεδιώκετο!...

Πρὸ τῆς πύλης τοῦ Νεκροταφείου κατεδιβάσθη τὸ φέρετρον καὶ μετεκομίσθη εἰς παράμερον ἄκρον, ὅπου ἀνέμενεν ὁ νεοσκαφῆς τάφος. Τὸ φέρετρον ἀπετέθη παρὰ τὸ χεῖλός του, ὁ

ιερεὺς ἀπήγγειλε τὰς τυπικὰς εὐχὰς, κάποιος ἐψιθύρισε μὲ φωνὴν τρέμουσαν, πνιγομένην εἰς τὰ δάκρυα, λέξεις τινὰς ἀποχαιρετισμοῦ, καὶ οἱ νεκροθάπται ἠτοιμάσθησαν νὰ καταβιδάσουν τὸν νεκρὸν εἰς τὸν τάφον.

Ἐξαφνα, διὰ μέσου τῶν κυπαρίσσω, ἐφάνη παραφόρως τρέχον, ὑπερπηδῶν μάρμαρα, προσκροῦον εἰς σταυροὺς ἐν ἀνθρώπινον ὄν. Μία σπαρακτικὴ κραυγὴ, πνευστιῶσα, ἠκούσθη: Ντούρουνους! (Σταθῆτε!)

Ἦτο ὁ Φίλιππος. Ἄγριος, κάτωχρος, ἡμίγυμνος, ὡς ἀναπηδήσας ἐκ τινος τάφου, ὤρμησε πρὸς τὸν ἀγαπητὸν του καὶ ἔπεσεν ἐπ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἐσφιγγε καὶ τὸν ἐφίλει καὶ ἐσφάδαζε καὶ ὠλόλυξε. Εἰς τὸν συγκλονισμὸν αὐτὸν τῆς ὑπάρξεώς του, εἰς τὴν ἀνατάραξιν ἐκείνην τοῦ βυθοῦ, ἀνῆρχοντο εἰς τὸ στόμα του, ἀπὸ τὰ τρισβάθα τοῦ πόνου του, αἱ λέξεις τῆς μητρικῆς του γλώσσης.—Κουζούμι, ἐλμασίμ, ἀνανὶν κουζαγιντὰν ὀζάκ!...

Ἡ ὀδύνη ἐκείνη ἢ βία, ἢ ἀχαλίνωτος, ὁ κοπετὸς ἐκεῖνος ὁ γοερὸς, ὁ ξενόγλωσσος, εἶχον τὴν ἀγρίαν ἔκρηξιν ἀλγους ἀρχηγόνων ὄντων, ἀνευρισκόντων τὸν πατέρα ἢ τὸν ἀδελφὸν εἰς τὸ δάσος, μακρὰν τοῦ σπηλαίου των, κατεσπαραγμένον ὑπὸ θηρίου.

Πῶς ἔμαθε τὸν θάνατον καὶ τὴν κηδεῖαν τοῦ φίλου του; Ποία ἀκριτομυθία ἔφερε τὸ φοβερὸν ἄγγελμα μέχρι τῆς κλίνης του;

Ἡμεῖς καθηλώθημεν ἐνεοὶ παρὰ τὸν ἀνοικτὸν τάφον. Τὸ ἀπεριγράπτως τραγικὸν τῆς σκηνῆς μᾶς εἶχεν ἀπολιθῶσει. Παγωμένοι ἐκ τῆς φρίκης δὲν ἐσκέφθημεν ν' ἀποσπάσωμεν τὸν ἐτοιμοθάνατον ἀπὸ τὸν νεκρὸν. Ἐπὶ τέλους παρεδώσαμεν τὸν ἕνα εἰς τὸ χαῖνον στόμα τῆς γῆς καὶ ὠδηγήσαμεν τὸν ἄλλον διὰ μιᾶς τῶν ἀμαξῶν μας εἰς τὴν κατοικίαν του.

Τὸν κατέλαβε πυρετὸς σφοδρὸς καὶ παραλήρημα. Ἀνετινάσσετο ἐκ τῆς κλίνης του ὡς νὰ ἐπάλαιε μὲ τὸν θάνατον. Ἐφαυσε τὸ προσκεφάλαιόν του ὁ Χάρος, ἀλλ' ἢ Μοῖρα ἠθέλησε νὰπέλθῃ τώρα μὲ κενὰς τὰς χεῖρας.

Καὶ ἐνῶ περίξ μικροῦ μαύρου ξυλίνου σταυροῦ ἢ χλόη ἤρχισε νὰ φύεται ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Μαύρου, ἐπὶ τῆς ὠχρᾶς, τῆς ἰσχνῆς μορφῆς τοῦ Φιλίππου ἢ ἀνάρρωσις ἔρριπτε τὰ πρῶτα ῥόδινα χρώματα τῆς ἀναγεννωμένης ζωῆς.

Ὁ νόμος τῆς αὐξήσεως τῶν ὀργανικῶν ὄντων εἶναι αἰώνιος ὡς καὶ ὁ τῆς φθορᾶς. Ὁ Φίλιππος ἀνέκτησε τὴν βώμην του, διήνυσε τὰς σπουδὰς του καὶ εὐσταλῆς πλέον νέος, μετὰ διείτιαν, ἦλθε νὰ μὲ ἀποχαιρετίσῃ ἀπερχόμενος εἰς τὴν γενέθλιον. Ἦς δὲν ἐγνώρισε τὰς στιγμὰς ἐκεῖνας τοῦ ἀποχωρισμοῦ, τὰς «στιγμὰς συγκεφαλαιώσεως», ὅπως δύνανται νὰ ὀνομασθοῦν, εἰς τὰς ὁποίας ἢ μήτηρ, ὁ πατήρ, ἢ σύζυγος, πᾶς ὅστις ἀγαπᾷ ἀνησυχεῖ ἢ φροντίζει, ἐφοδιάζει μὲ συμβουλὰς τὸν ἀποδημοῦντα; Ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν σκέψιν μας ἐπαναλαμβάνομεν ὅσα πολλάκις εἶπομεν, ὑπενθυμιζομεν τὰ γνωστά, ἀνακεφαλαιώνομεν τὸ παρελθὸν ἐν σχέσει πρὸς τὸ μέλλον.

Τοῦτο ἔπρεπε νὰ πράξω καὶ ἐγώ. Συνώψισα ὅσα τῷ εἶχον εἶπη περὶ τῆς πρώτης διδασκαλίας τῆς γλώσσης εἰς παιδία ξενόγλωσσα.

— «Θὰ κάμωμεν ὅ,τι κάμνει ἡ φύσις, τῷ εἶπα. Ἐμαθες πῶς τὸ μικρὸν παιδίον συνάγει βαθμηδὸν τὸ ὕλικόν, τὸ ὁποῖον θάποτελέσῃ τὸ περιεχόμενον τῆς ψυχῆς του. Ἐὰ πέντε αἰσθητήρια εἶναι αἱ ὀλάνοικτοι πύλαι, διὰ τῶν ὁποίων εἰσέρχονται αἱ ἐντυπώσεις τῆς ζωῆς· ἄνθρωποι καὶ πράγματα, φύσις καὶ ζωή, ὅλα συνδεδεμένα μὲ ἀντικείμενα καὶ ἀχώριστα κατ' ἀρχὰς ἀπ' αὐτὰ, ἐντυπώνονται δι' ἑνὸς αἰσθητηρίου ἢ καὶ περισσοτέρων εἰς τὴν φυχήν, καὶ ἀφίνουν μέσα εἰς αὐτὴν ψυχικὰς εἰκόνας.

«Ἀλλὰ πῶς προχωρεῖ ἡ κατάκτησις αὕτη τῆς γνώσεως; Ἐὸ μικρὸν παιδίον μανθάνει πρῶτον τὰ ἀμέσως πλησίον του, ὅσα εἴμπορεῖ νὰ ψάυσῃ, νὰ ἴδῃ, ν' ἀκούσῃ, νὰ γευθῇ, νὰ ὀσφρανθῇ. Πρῶτον τὰ πράγματα καὶ ἔπειτα τὸ ὄνομά των. Κάποτε ταυτοχρόνως καὶ τὰ δύο. Ἀλλ' οὐδέποτε τὸ ὄνομα χωρὶς τὸ πρᾶγμα.

«Ὁ κύκλος ὅλον ἐν εὐρύνεται, ἢ περιφέρεια βαθμηδὸν ἀνοίγεται ἀπομακρυνομένη ἀπὸ τὸ κέντρον. Θάρχισις ἀπὸ τὰ ἀμέσως αἰσθητὰ καὶ ἀπὸ τὰς στοιχειώδεις γνώσεις τὰς συνδεόμενας πρὸς τὰς ἰδιότητας καὶ τὰς ἐνεργείας των (ψωμί, νερό, δρόμος, πηγαίνω, ἔρχομαι, χωράφι, ἀμπέλι, μύλος, θερρίζω, τρυγῶ, ἀλέθω).

«Εἰς ὅλον τὸν πολιτισμένον κόσμον σήμερον ἔχουν εἰς χρῆσιν πρὸς διδασκαλίαν τῆς γλώσσης χαρακτηριστικοὺς πίνακας,

παριστάνοντας τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους, σκηνὰς τοῦ βίου τῶν πόλεων ἢ τῶν ἀγρῶν, φυσικὰ φαινόμενα. Αὐτοὺς τοὺς πίνακας μεταχειρίζομεθα δεικνύοντες πρῶτον καὶ ὀνομάζοντες τὰ ἀντικείμενα καὶ τὰς σχέσεις των, καὶ ἔπειτα δίδοντες ἀφορμὴν μὲ ἐρωτήσεις, εἰς λεκτικὰς ἀσκήσεις τῶν παιδίων, αἱ ὁποῖαι διορθῶνουν καὶ συμπληρῶνουν τὴν μητρικὴν γλῶσσαν. Ἄλλὰ — τοῦτο ἰδίως σὲ ἐνδιαφέρει — καὶ γλῶσσα ἄγνωστος εἰμπορεῖ νὰ διδαχθῇ πολὺ εὐκόλα μὲ αὐτούς. Σήμερον ἢ γαλλικὴ, ἢ ἀγγλικὴ, ἢ γερμανικὴ, οἷαδὴποτε γλῶσσα, διδάσκεται μὲ τοιοῦτους πίνακας ὡς ζωντανή, ὡς μητρικὴ γλῶσσα.

— Ἄλλὰ ποῦ νὰ τοὺς εὕρωμεν αὐτοὺς τοὺς πίνακας ἡμεῖς, ἐκεῖ κάτω, εἰς τὰ βάθη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας!... εἶπε μὲ στεναγμὸν ὁ νέος.

— Μὲ τὸν ζῆλόν σου τὸν φλογερὸν, μὲ τὸν ἐνθουσιασμὸν σου τὸν ἀκοίμητον ἠλέκτρισε τοὺς ἀρμοδίους νὰ τοὺς φέρουν. Ἄλλὰ καὶ ἂν δὲν ἔχῃς πίνακας—ἐνθυμήσου τί εἶπομεν: Ἔχεις ἐμπρὸς σου τὸν μέγαν, τὸν ἀπαράμιλλον, τὸν γραφικώτατον πίνακα τῆς φύσεως. Φέρε τοὺς ξενοφώνους μαθητὰς σου ἐνώπιον αὐτῆς· διεύθυνε τοὺς ὀφθαλμούς των—καὶ ὅπου εἶναι δυνατόν καὶ τὰ ἄλλα αἰσθητήριά των—εἰς τὰ καθέκαστα τοῦ μαγικοῦ πανοράματος· δείκνυε καὶ λέγε:—Αὐτὸ λέγεται ἥλιος, αὐτὸ δένδρον, αὐτὸ ποταμός, ἐκεῖνο βουνόν, ἐκεῖνο σύννεφον. Προσπάθησε νὰ συνδεθῇ μέσα εἰς τὴν ψυχὴν των τὸ ὄνομα μὲ τὸ πρᾶγμα, καὶ ὅχι ἢ λέξις ἢ νέα μὲ τὴν λέξιν τὴν παλαιάν· πρέπει καὶ ἢ διανόησις νὰ ἀναβλύζη αὐτομάτως ἐλληνικὴ καὶ ὅχι νὰ εἶναι ἀπλῆ μετάφρασις τῆς ἀρχικῆς των διανοήσεως.

Δι' εὐστόχου εἰσαγωγῆς ῥημάτων κινήσεως καὶ ἐνεργείας (ἔρχομαι, φεύγω, γράφω, σκάπτω κτλ.) δίδε ἀπαύστως ἀφορμὴν εἰς τὰ παιδία νὰ συνδυάζουν τὰς λέξεις, νὰ σχηματίζουν αὐτενεργῶς φράσεις· κίνει δὲ διαρκῶς τὸ ἐνδιαφέρον πρὸς τὰ πρᾶγματα διὰ νὰ ἐξεγείρεται αὐτὸ καὶ πρὸς τὰς λέξεις, αἱ ὁποῖαι τὰ ἐκφράζουν.

«Πρόσεχε πολὺ καὶ εἰς τοῦτο: Προσπάθησε νὰ συγκοινωνήσῃ ἢ ψυχὴ τῆς γενεᾶς, τῆς ὁποίας σὲ ἔταξαν παιδευτήν, μὲ τὴν ψυχὴν τῶν προγόνων μας, καὶ ἀνοιξε τοὺς νοεροὺς ὀφθαλμούς των εἰς τὸν πάγκαλον ἐκεῖνον κόσμον, ὠραιότερος τοῦ

ὅπου οὐδέποτε ὑπῆρξε καὶ οὐδέποτε θὰ ὑπάρξῃ. Μὴ ἀρκεσθῆς νὰ δώσης εἰς τοὺς μαθητὰς σου μόνον τὴν μάθησιν. Ἄναψε πρὸ παντός μέσα των τὴν δίψαν τῆς μαθήσεως. Εὗρνε τὴν ψυχὴν των ὥστε νὰ δύναται νὰ περιλάβῃ πᾶν εὐγενὲς ἰδανικόν. Καὶ πρόσεχε, μὴ σκοντάπτεις διαρκῶς εἰς τὰ λεξελῖδια καὶ δὲν εἰσδύεις μέχρι τῶν ἰδεῶν. Μὴ μένεις εἰς τὸν νάρθηκα, προχώρει μέχρι τοῦ ἱεροῦ!...

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ

Η ΜΕΛΑΓΧΟΛΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ¹

Ἀντίθετα πρὸς τὴν γνώμην τῶν μεγάλων ποιητῶν περὶ τοῦ βίου ἐφρόνει πρόωρος ἤδη ὁ κλαίων φιλόσοφος τῆς Ἑλλάδος. Ὁ μεγαλόφρων καὶ ὑπερόπτης Ἡράκλειτος, ὁ φεύγων τὸν ὄχλον, ἔγραφε περὶ τῶν ὄντων καὶ τῶν φαινομένων, ὅτι πάντα χωρεῖ καὶ οὐδὲν μένει. Πρῶτος ὁ περίλυπος οὗτος φιλόσοφος ἀνέτρεψε τὴν περὶ στερεῶν θεμελίωσιν τοῦ κόσμου γνώμην καὶ ἐβλεπέε πάνταχοῦ ἄπαυστα κύματα μεταβολῆς καὶ ἐνδελεχῆ τῶν πάντων διάλυσιν. Ὁμοίον δὲ περὶ τῆς ἀστασίας καὶ τῆς ἀλλοιώσεως φρόνημα ἐκφαίνεται καὶ ἐν τοῖς ἔργοις τῶν ιστοριογράφων, οἵτινες ἐμφοροῦνται τούτου ποιητικῶς. Διότι τῆ ἀληθείᾳ τὰ ιστορικὰ ἐν Ἑλλάδι συμβάντα εἶναι πλήρη ποιητικῆς αἴγλης. Ὡς ἡ πόλις τῶν Ἑλλήνων ἦτο παντὸς ἄλλου λαοῦ ιστορικώτερα, οὕτω καὶ ἡ ἱστορία αὐτῶν ἦτο ποιητικώτερα πάντων τῶν ἄλλων. Ὁ Ἕλληνας τῆς πέμπτης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος ἀνεγίνωσκεν οὕτως εἰπεῖν εὐκρινῶς ἐν ταῖς δέλτοις τοῦ παρωχημένου χρόνου τὸν νόμον τῆς ἠθικῆς ἀνταποδόσεως καὶ τῶν ἀντιποίνων. Ἐὰ πράγματα ἔλαβον τότε τροπὰς καὶ μεταβολὰς ὀξυτάτας. Ὑπερφυεῖς καταστροφὰι περιῆψαν μέγεθος καὶ αἴγλην εἰς τὰ συμβάντα, τὰ αἷτια δὲ καὶ τὰ αἰτιατά, ἅτινα ἐν ταῖς νεωτέραις καὶ πολυπλοκώτεραις κοινωνίαις εἶναι δυσδιάκριτα, τότε ἦσαν ἐναργέστατα καὶ ἐφαίνοντο ὡς ἀναπόδραστα. Ἐντὸς μιᾶς μόνον ἑκατονταετηρίδος, ἀπὸ τοῦ 620 ἕως τοῦ 520 π. Χ., πέντε μεγάλαι αὐτοκρατορίαι, ἡ Ἀσσύρια, ἡ Μηδία, ἡ Βαβυλωνία, ἡ Λυδία καὶ ἡ Αἴγυπτος κατελύθησαν δραματικώτατα, ἐντὸς δὲ βραχυτέρου χρόνου συνέβη ἡ ἀκμὴ καὶ ἡ παρακμὴ τῶν τυράννων ἐν Ἑλλάδι. Ἐν οἷς καιροῖς ὁ σήμερον δεσπότης φυγαδεύεται τῆ ἐπιούσῃ, ἡ δὲ νίκη πολιτικῆς μερίδος ἐπάγεται οὐ μόνον στέρησιν τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ καὶ τοῦ οἴκου καὶ

τοῦ κτήματος, ἐνίοτε δὲ καὶ τῆς ζωῆς τοῦ ἠττωμένου, ὁ ποιητῆς καὶ ὁ ιστοριογράφος ἀρύονται ἀπὸ τῆς αὐτῆς πηγῆς τῆς ἐμπνεύσεως. Ἡ Ἑλληνικὴ ἱστορία ἦτο οἶονε ἡ ζῶσα μαρτυρία τῶν βαθέων νόμων, οἵτινες διέπουν τὰς ἀνθρωπίνους πράξεις, ἡ δὲ Ἑλληνικὴ τραγωδία ἐγένετο τρόπον τινὰ ἡ ἐπιτομὴ τῶν διδαγμάτων τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας τοῦ μυθολογικοῦ κύκλου, ὅστις ἠρμηνεύετο κατὰ τὸ κρατοῦν σύγχρονον φρόνημα καὶ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ζώσης ἡμέρας. Ὁ Ἡρόδοτος, ἐν μέρει δὲ καὶ ὁ Θουκυδίδης καὶ οἱ τραγικοὶ ἐφρόνουν, ὅτι τὰ ἀνθρώπινα συμβάντα ὑπόκεινται εἰς δραματικὰς περιπετείας καὶ εἰς θείαν τινὰ παιδίαν καὶ εὐτραπελίαν. Ὑπάρχουσι μὲν καταφανεῖς καὶ σπουδαῖαι διαφωνίαι ἐν ταῖς γνώμαις ἐκάστου τούτων ἐρμηνεύοντος τὰ τοῦ βίου κατ' ἴδιον τρόπον θεωρητικῶς τε καὶ πρακτικῶς. Ἀλλὰ παρὰ πάντων ὁμολογεῖται ὅτι μεγάλαι συμφοραὶ ἐπακολουθοῦσιν εὐθέως ἐξ ὑπερφιάλων εὐτυχιῶν καὶ ἡ νομιζομένη ἀσφάλεια εἶναι πρόδρομος τῆς πτώσεως. Ὁ Ἡρόδοτος, ὡς ὁ Αἰσχύλος, διαβλέπων πέραν τῶν φυσικῶν αἰτίων καὶ συμβάντων εὕρισκε τὴν θείαν χεῖρα ἀγούσαν καὶ διέπυσαν πάντα ταῦτα. Οἱ θεοὶ εἶναι οἱ φύλακες τοῦ δικαίου, ἡ κακουργία ἐπάγεται βεβαίως τὴν ποινήν, τὰ δὲ ἐπακόλουθα αὐτῆς διήκουσι καὶ μέχρι τοῦ ἀγεννήτου γένους τῶν ὑπαιτίων. Ἡ συνάφεια τῆς ἀμαρτίας καὶ τῆς τιμωρίας, τοῦ πάθους καὶ τοῦ μάθους, ἣτις παρ' Αἰσχύλου καταφαίνεται ἐν τῇ συγγενικῇ ἢ κληρονομικῇ τύχῃ μεγάλων τινῶν οἴκων, ἀνάγεται ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου εἰς κύκλον αἰτίων εὐρύτερον καὶ βαθύτερον. Ἐν ᾧ δὲ οὕτως ἐρμηνεύει τὸν νόμον τῆς Νεμέσεως κατὰ τὸν τρόπον τοῦ Αἰσχύλου, ἀναπολεῖ καὶ τοῦ Σοφοκλέους τὴν γνώμην περὶ τῆς βραχύτητος τοῦ βίου καὶ τῆς σαθρότητος τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας. Ὀλίγαι καὶ χαλεπαὶ εἶναι αἱ ἡμέραι τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις ζῆ ἐν κενῆς σκιάς, εἶναι ἀνίκανος νὰ προῖδῃ τὸ μέλλον καὶ σιτίζεται ματαίας ἐλπίδας· ὅταν δὲ νομίζῃ, ὅτι ἀφίκετο εἰς τὸ τέρμα τῶν προσδοκιῶν του, ἡ πτώσις καὶ καταστροφή αὐτοῦ εἶναι ἐπὶ θύραις καὶ παρὰ πόδας. Ἐὸ δ' ἐν αὐτῷ ἀλγεινότερον καὶ τῆς ἀγνοίας αὐτοῦ δεινότερον εἶναι, ὅτι σοφὸς ὢν ζῆ ἀβοήθητος καὶ ἐν τελείᾳ ἀμηχανίᾳ, «πολλὰ φρονέοντα μηδενὸς κρατέειν».

Φαίνεται παράδοξος ὁ περὶ μελαγχολίας τοῦ Ἡροδότου λόγος

¹ Τέλος· συνέχεια ἐκ σελ. 271.

καὶ εἶναι τῷ ὄντι τοιοῦτος, ἐὰν ἐκλάβωμεν τὴν λέξιν ὡς σημαίνουσαν φύσιν δύσθυμον ἢ ἀπαισιόδοξον. Ἡ ἱστορία αὐτοῦ γέμει ἐμφύτου καὶ ἐγκαρδίου εὐθυμίας. Πιστεύει δὲ οὗτος μετὰ λόγου εἰς τὴν ἠθικὴν διακόσμησιν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ ἱστορῶν τὰ μεγάλα ἔργα τῆς φυλῆς του ἐν τῇ καταλύσει τῶν στρατιῶν τῆς Περσίας χαίρει μὲν ὡς Ἕλληνα μέγαν καὶ μετ' ὑπερηφανείας, ἀλλ' ἔχει ἐν ἑαυτῷ φλέβα μελαγχολίας ἀρρενωπῆς καὶ ὑπομενετικῆς, ἣτις δὲν ἀπέδδει πρὸς τὸν ἱλαρὸν αὐτοῦ χαρακτήρα. Ἐν ἀρχῇ σχεδὸν τῆς ἱστορίας του γράφει ὡς ν' ἀνέγνωσε τὰ χρονικά τῶν ἀνθρωπίνων μεταβολῶν καὶ ὑπῆρξεν αὐτόπτης θεατῆς τοῦ βίου. Ὑπάρχει τῷ ὄντι βαθείας σκέψεως τόνος ἐν οἷς γράφει ὡς, «Προθήσομαι ἐς τὸ πρόσω τοῦ λόγου, ὁμοίως μικρὰ καὶ μεγάλα, ἅσπερα ἀνθρώπων ἐπεξιῶν· τὰ γὰρ τὸ πάλαι μεγάλα ἦν, τὰ πολλὰ αὐτῶν σμικρὰ γέγονε, τὰ δ' ἐπ' ἐμοῦ ἦν μεγάλα, πρότερον ἦν σμικρὰ· τὴν ἀνθρωπίνην ὡν ἐπιστάμενος εὐδαιμονίην οὐδαμὰ ἐν τωῦτῳ μένουσαν ἐπιμνήσομαι ἀμφοτέρων ὁμοίως». Ὅταν δὲ γράφῃ περὶ τῶν δακρύων τοῦ Ξέρξου θεωμένου ἀπὸ τοῦ ἐν Ἀδύδι θρόνου του τὰ ἀμέτρητα εἰς Εὐρώπην διαπεραιούμενα σμήνη καὶ ἀναλογιζομένου ὅτι μετὰ ἑκατὸν ἔτη οὐδεὶς τούτων ἔμελλε νὰ ἐπιζήσῃ, αἰσθανόμεθα ὅτι εἶναι αὐτὰ ταῦτα τὰ δάκρυα τὰ ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς τραγωδίας προκαλούμενα, ἣτοι ὁ τραγικὸς ἔλεος, ὅστις ἐξαγγέλλεται θρηνωδῶς περὶ τῆς ἀνθρωπίνης καθ' ὅλου τύχης. Ἐν ὁμοίᾳ ὁρμῇ βαθείας συμπαθείας ὁ ἐν Οἰδίποδι Ἐπιάνῳ χορὸς ἀνακαλύψας τὸ μυστήριον τῆς συγγενείας τοῦ Οἰδίποδος ἀναφωνεῖ:

Ἴὼ γενεαὶ βροτῶν,
ὡς ὑμᾶς ἴσα καὶ τὸ μηδὲν ζώσας ἀναριθμῶ.
τίς γάρ, τίς ἀνὴρ πλέον
τάς εὐδαιμονίας φέρει
ἢ τοσοῦτον ὅσον δοκεῖν
καὶ θόξαντ' ἀποκλίνει;

Τὸ φρόνημα τοῦτο, ὅπερ ἐπικρατεῖ παρὰ τῷ Σοφοκλεῖ, διήκει λεληθότως δι' ὅλης τῆς ἀφηγήσεως τοῦ Ἡροδότου. Σπανίως μὲν ἢ γνώμῃ αὐτῇ ἐκφέρεται τοσοῦτον τρανῶς καὶ περισσῶς, ἀλλ' ὅσάκις ἐξαγγέλλεται μὴνύει τὴν βαθεῖαν τοῦ ἱστορι-

κοῦ μέριμναν καὶ ταραχήν, ἣτις εἰς τὸν Σοφοκλεῖ εἶναι ἀγνωστος. Ὁ ποιητὴς οὗτος ἔκρινε τὰ τοῦ κόσμου μετὰ θρησκευτικῆς πίστεως καὶ ὑπομονῆς καὶ ἔβλεπε τὰς ἐν αὐτῷ διαφωνίας ἐν ἠθικῇ τινι ἀρμονίᾳ συνηρμοσμένας ὑπὸ θελήσεώς τινος ὑψίστης καὶ δικαίας, ἣτις προσέχει καὶ εἰς ἑκάστου ἀνθρώπου τὸν βίον.

Ὁ Ἡρόδοτος πιστεύει ἀληθῶς εἰς τὴν παγκόσμιον πρόνοιαν, ἀλλὰ κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ ὑπάρχουσι δυνάμεις πολέμιαί τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας. Ζηλότυπός τις δυνάμεις ἐπιτρέπει εἰς τὸν ἀνθρώπου νὰ γευθῇ τῆς γλυκύτητος τῆς ζωῆς μόνον ἵνα ἀποσπάσῃ ἀπὸ τῶν χειλέων του τὴν κύλικα τῆς ἡδονῆς. Ὁ βίος εἶναι τοσοῦτον μεστὸς ταραχῆς, ὥστε ὁ θάνατος εἶναι ὁ λιμὴν καὶ τὸ ἀλεξιτήριον τῶν δεινῶν του.

Ὅτε ὁ Ξέρξης ἰδὼν τὸν ἀπειρον στρατὸν του ἐν Ἀδύδι ἐμακάριζεν ἑαυτὸν ἅμα τε καὶ ἐδάκρυε διὰ τὴν βραχύτητα τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ὁ Ἀρτάβανος ἀπήντησεν εἰς αὐτὸν καὶ εἶπε τάδε: «Ἔτερα τούτου παρὰ τὴν ζόην πεπόνθαμεν οἰκτρότερα· ἐν γὰρ οὕτω βραχεῖ βίῳ οὐδεὶς οὕτω ἀνθρώπος ἐὼν εὐδαίμων πέφυκε οὔτε τούτων οὔτε τῶν ἄλλων, τῷ οὐ παραστήσεται πολλάκις καὶ οὐκί ἅπαξ τεθνήσκει βούλεσθαι μᾶλλον ἢ ζῶειν· αἴτε γὰρ συμφοραὶ προσπίπτουσιν καὶ αἱ νοῦσοι συνταράσσουσιν καὶ βραχὺν ἐόντα μακρὸν δοκέειν εἶναι ποιῆσαι τὸν βίον· οὕτω δὲ μὲν θάνατος μοχθηρῆς ἐούσης τῆς ζόης καταφυγὴ αἰρετωτάτη τῷ ἀνθρώπῳ γέγονε, ὁ δὲ θεὸς γλυκὺς γεύσας τὸν αἰῶνα φθονερὸς ἐν αὐτῷ εὐρίσκεται ἐών».

Καὶ ὁμοίως ὁ Ἡρόδοτος οὔτε ἐκ τῶν ἀπελιπιζόντων εἶναι οὔτε ἐκ τῶν ἀπιστούντων. Κατὰ τὴν πρακτικὴν εὐσέβειαν δὲν διαφέρει πολὺ τοῦ Σοφοκλέους. Καὶ ὁ ποιητὴς καὶ ὁ ἱστορικὸς ἐκ τοῦ βίου τὸ αὐτὸ ἀρῶνται μάθημα, ὅτι ὁ θνητὸς ἀνθρώπος δὲν πρέπει νὰ ἐπαίρῃ ἑαυτὸν ὑπεράνω τῆς ἐπικλήρου καταστάσεως, ἀλλ' ὀφείλει νὰ ὑπομένῃ τὴν λαχοῦσαν εἰς αὐτὸν μοῖραν καρτερικῶς. Παρὰ τῷ Ἡροδότῳ ἀπαντῶσιν ὡσαύτως ἀπηχῆματα τῆς ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείτου ἐξενεχθείσης ρήσεως, ἣτις ἀνεπτύχθη τελειότερον μετὰ ταῦτα ὑπὸ τοῦ Σοφοκλέους, ἀνθρώποισι γίνεσθαι ὁκόσα θέλουσι οὐκ ἄμεινον. Ὁ ἀνθρώπος ἀγνοεῖ τὸ ἴδιον αὐτοῦ ἀγαθὸν καὶ συμφέρον καὶ ὅ,τι νομίζει ὀλέθριον ἐνδέχεται ν' ἀποθῇ εἰς σωτηρίαν του, διότι ὑπάρχουσι θεόπεμπτα σημεῖα

ἐμφαίνοντα τὴν βούλησιν τῆς προνοίας. Ὁ Κροῖσος, ὁ καταλυθεὶς μονάρχης, μανθάνει μάθημα σοφόν, ὅπερ ἦτο κεκρυμμένον καὶ ἀγνωστον εἰς αὐτὸν ἐν τῷ χρόνῳ τῆς εὐημερίας του· οὐχὶ δὲ ὁ Οἰδίπους, ὁ βασιλεὺς, ὁ λύσας τὸ αἰνίγμα τῆς Σφιγγός, ἀλλ' ὁ τυφλὸς καὶ πλάνης γίνεται μύστης τῶν θείων ἀπορρήτων. Ὁ θάνατος ἐνδέχεται νὰ εἶναι τὸ ἄριστον πάντων τῶν δώρων καὶ εὐεργετημάτων. Οὕτως ὅταν ὁ Κλέοβις καὶ ὁ Βίτων, οἱ δύο Ἄργεῖοι ἔφηβοι, ἐλκυσαν εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Ἥρας τὴν ἄμαξαν, ἐφ' ἧς ἐπωχεῖτο ἡ μήτηρ των, καὶ ἐμακαρίζοντο διὰ τὴν ρώμην καὶ τὴν φιλοστοργίαν ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν των, ἡ μήτηρ ηὐχέθη ὅπως ἡ θεὰ δώσῃ εἰς τὰ τέκνα τῆς ταῦτα τὸ ἄριστον γέρας καὶ δῶρον ἐκ τῶν ὑπαρχόντων· «μετὰ ταύτην δὲ τὴν εὐχὴν ὡς ἔθυσαν καὶ εὐωχέθησαν, κατακοιμηθέντες ἐν αὐτῷ τῷ ἱερῷ αἱ νεανίαι οὐκέτι ἀνέστησαν, ἀλλ' ἐν τέλει τούτῳ ἔσχοντο. Ἄργεῖοι δὲ σφέων εἰκόνας ποιησάμενοι ἀνέθεσαν εἰς Δελφοὺς ὡς ἀνδρῶν ἀρίστων γενομένων».

Ἡ διηγετικὴ συναίσθησις τῆς ἀσθενείας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ μυστηρίου τῆς τύχης του παρέχει ἐξήγησιν τοῦ τόνου καὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν γίνεται λόγος περὶ τῆς Ἐλπίδος ἐν τοῖς ἔργοις τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων. Ἐξαίρεσις τούτου ἀξία λόγου ὑπάρχει μόνον ἐν τῷ Προμηθεὶ τοῦ Αἰσχύλου. Αἱ τυφλαὶ ἐλπίδες, αἱ ὑπὸ τοῦ Προμηθεὺς ἐν τοῖς θνητοῖς φυτευθεῖσαι ἢ κατοικισθεῖσαι, παρέσχον εἰς τούτους τὴν δύναμιν νὰ ἀνυψωθῶσιν ἀπὸ βίου σαθοῦ καὶ ταπεινοῦ ὑπεράνω καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου. Γίνεται καὶ ὑπ' ἄλλων Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων ὅμοιος λόγος εὐφημῶς περὶ ἐλπίδος, ἣτις ἀναφερομένη μάλιστα καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν μετὰ θάνατον ζωὴν καλεῖται ἀγαθὴ καὶ ἡδεῖα. Ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰκονίζεται ὡς θωπευτικὸν φάντασμα, ὡς ψευδῆς ἔμφασις ἢ πλάνη, ἣτις γεννᾶται ἐκ τοῦ ἀδήλου μέλλοντος. Εἶναι θεὰ φιλοπαίγμων παραπείθουσα τοὺς ἀνθρώπους νὰ λησμονῶσι τὰ ὄρια τῆς δυνάμεώς των. Ἡ ἐλπίς εἶναι ἡ παραμυθία τοῦ ἀδυνάτου, ὅστις παρασύρεται καὶ ἐξοκέλλει εἰς ἀπόνοιαν· δὲν εἶναι δύναμις παρορμῶσα εἰς τὰ πρόσω οὐδὲ στηρίζουσα τὸν ἰσχυρόν. Παρ' Ἡσιόδῳ ὅταν ἀφαιρεθέντος τοῦ πώματος ἐκ τοῦ πίθου τῆς Πανδώρας διεσκεδάσθησαν μυρία κακὰ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἡ ἐλπίς μόνη

Ἐνδον ἔμεινε πίθου ὑπὸ χεῖρασιν, οὐδὲ θύραζε ἐξέπη, ἣτις ἦτο καὶ αὐτὴ ἐκ τῶν θανασίμων δώρων τῆς θεᾶς. Κατὰ τὸν Θεόγγιν

Ἐλπίς καὶ κίνδυνος ἐν ἀνθρώποισιν ὁμοῖοι·
οὔτοι γὰρ χαλεποὶ δαίμονες ἀμφοτέρω.

Κατὰ τὸν Πίνδαρον αἱ ἐλπίδες κυλλίονται πολλαχῶς ἄνω καὶ κάτω ἀπατῶσαι καὶ διαψεύδουσαι τοὺς ἀνθρώπους

αἱ γὰρ μὲν ἀνδρῶν
πόλλ' ἄνω, τὰ δ' αὖ κάτω ψεύδη μεταμῶνια τάμνοισαι
κυλλίδοντ' ἐλπίδες.

Ἐἴμεθα, λέγει πάλιν ὁ ποιητῆς οὗτος, δεδεμένοι εἰς ἀπλήστους ἐλπίδας, τὸ δὲ μέλλον κεῖται μακρὰν, ἀδηλον καὶ σκοτεινόν·

δέδεταί γὰρ ἀναιδῆ
ἐλπίδι γυῖα· προμαθείας δ' ἀπόκεινται ροαί.

Λέγεται, ὅτι ὁ Πίνδαρος ὡσαύτως ὠνόμασε τὰς ἐλπίδας ἐγρηγορότων ἐνύπνια.

Καὶ κατὰ τὸν ἐξ Ἀμοργοῦ Σιμωνίδην

ἔφήμεροι
αἰ βροτοὶ δὴ ζῶμεν, οὐδὲν εἰδότες,
ὅπως ἕκαστον ἐκτελευτήσῃ θεός.
Ἐλπίς δὲ πάντας κάπιπειθιή τρέφει
ἄπρηκτον ὀρμαίνοντας.

Κατὰ τὸν Θουκυδίδην ἡ ἐλπίς εἶναι ἡ ἰσχύς τοῦ ἐν δυσκολαῖς καὶ ἀμηχανίᾳ τυγχάνοντος καὶ ἡ ἀντίθεσις τῆς ἐκ τῆς φρονήσεως γεννωμένης προνοίας, «ἐλπίδι τε ἦσσον πιστεύει, ἧς ἐν τῷ ἀπόρῳ ἡ ἰσχύς, γνώμη δὲ ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων, ἧς βεβαιότερα ἢ πρόνοια». Αὕτη εἶναι τέλος ὁ ἀλέθριος σύμβουλος καὶ ἄσωτος, ὁ παρακινῶν τοὺς ἀνθρώπους νὰ διακινδυνεύωσι περὶ τῶν πάντων καὶ ὅστις ἀποκαλύπτεται ὅταν τὰ πάντα καταστρέφονται, «τοῖς δ' ἐς ἅπαν τὸ ὑπάρχον ἀναρριπτοῦσι (δάπανος γὰρ φύσει) ἅμα τε γινώσκεται σφαλέντων». Ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἀνθολογίᾳ ἡ ἐλπίς καὶ ἡ τύχη εἶναι σύντροφοι θεαί, ἀμφοτέραι ὁ λιμὴν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου.

Ἐλπίς καὶ σύ, Τύχη, μέγα χαίρετε τὸν λιμέν' εὖρον·
οὐδὲν ἔμοι χ' ὑμῖν· παίζετε τοὺς μετ' ἐμέ.

Τὸ μέλλον ἐπεκρέματο ὡς βαρὺ νέφος ἐν τῷ ἀρχαίῳ κόσμῳ πλήρες καταστροφῶν, μεταπτώσεων τῆς τύχης, ναυαγίων πολιτι-

κῶν, ἀνατροπῶν οἰκῶν, ἐξορίας καὶ θανάτου. Ἐνώπιον δὲ τῆς ἀβεβαιότητος καὶ ἀδηλίας ταύτης ἢ ὑπομονὴ μᾶλλον ἢ ἡ ἐλπίς ἦτο ἢ ἀρετὴ τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἔστεργον φαιδρῶς τὸ θέλημα τῶν θεῶν ἄνευ τερπνῶν ἢ βεβαίων προσδοκιῶν.

Ἐν τοῖς ἔργοις τῶν δοκίμων συγγραφέων οὐδὲν ἴχνος ὑπάρχει τῆς θεωρίας, ὅτι τὸ ἀνθρώπινον γένος καθ' ὅλου ἢ λαός τις ἰδίᾳ βαίνει πρὸς τι θεόθεν τεταγμένον τέρμα, οὐδὲ ἀπαντᾷ ἐκ τῶν καλουμένων ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἀνατροφῇ τῆς ἀνθρωπότητος ἢ πρόοδος τῆς φυλῆς ἢ θεία τῶν ἔθνῶν χειραγωγία. Ἐὖς πρῶτον σπέρμα τῆς γνώμης ταύτης εὕρισκομεν ἐν τῷ Πολυδίῳ, οὗτινος τὸ σύγγραμμα ἐρμηνεύει τὴν ἐκ προνοίας τύχην τὴν ἡγεμονεύουσαν τῆς ρωμαϊκῆς ἱστορίας καὶ οἰκοδομοῦσαν τὴν ἰσχυρὴν καὶ ἐπικράτειαν τῆς Ρώμης ἐπ' ἀγαθῇ τῆς ἀνθρωπότητος.

Διόδωρος ὁ Σικελιώτης γράφει ὡσαύτως περὶ τῆς χάριτος τῆς ἀφειλομένης εἰς τοὺς ἱστοριογράφους, οἵτινες βλέποντες τοὺς ἀνθρώπους ἐκ φύσεως μὲν συγγενεῖς πρὸς ἀλλήλους, ἀλλὰ κατὰ τόπον καὶ χρόνον κεχωρισμένους, ἡγαγον ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν σύνταξιν ὡσπερ τινὲς ὑπουργοὶ τῆς θείας προνοίας γεννηθέντες.

Ἡ περὶ παγκοσμίου ἱστορίας θεωρία ἐρεῖδεται κατὰ ταῦτα εἰς τὴν ἐνότητα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ εἰς τὰς ἐλπίδας αὐτοῦ περὶ τοῦ μέλλοντος.

Οἱ Ἕλληνες ἔτρεπον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὴν διάνοιαν αὐτῶν πρὸς τοὺς παρῳχημένους χρόνους. Οἱ ῥήτορες καὶ οἱ πολιτικοὶ αὐτῶν συγγραφεῖς ἐνεπνέοντο ὑπὸ τῶν μυθικῶν ἡρώων ἢ ὑπὸ τῶν ἀνδραγαθῶν καὶ τῶν κατορθωμάτων τῶν προγόνων των. Ὁ ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι τῶν κωμικῶν περιγραφόμενος ἀρχαῖος βίος, ἦτοι ὁ ἀπλοῦς, ἀθῶς καὶ ὀλιγός, ἐτίθετο ἐν παμπάλαιῳ χρυσῷ αἰῶνι καὶ ἦτο οὕτως εἰπεῖν βάρβαρος μακαριότης. Ἡ φιλοσοφία ὡσαύτως ἦτο κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη φιλόμυθος καὶ ἀνεζήτει παλαιὰς παραδόσεις καὶ τὰ λείψανα ἐφθαρμένης ἢ εἰς λήθην περιπεσοῦσης μαθήσεως ἢ σοφίας καὶ γνώσεως, «οὐ γὰρ ἀπαξ οὐδὲ δὶς, ἀλλ' ἀπειράκις δεῖν νομίζειν τὰς αὐτὰς ἀφικνεῖσθαι δόξας εἰς ἡμᾶς». Ἐὖς περὶ τῆς πολιτικῆς τελειότητος δόγμα ἢ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων μαρτυρεῖ περὶ τῆς δυσπι-

στίας αὐτῶν εἰς τὸ μέλλον. Ὁ Πλάτων δὲν ἀπιστεῖ μὲν ὡς ὁ Ἀριστοτέλης περὶ τῆς ἐνδελεχοῦς προκοπῆς καὶ βελτιώσεως ἐν τῇ ἱστορίᾳ· ἀλλ' ὅμως οὐδεμίαν σχεδὸν ἐλπίδα χρηστὴν τρέφει περὶ τῆς ἀνθρωπότητος συλλήβδην. Ἡ κοινωνία βαθέως οὔσα διεφθαρμένη ἐκφραλίζει τὰ ἐν αὐτῇ εὐγενῆ μέλη καὶ στοιχεῖα. Ἡ μόνη δ' ἐλπίς σωτηρίας αὐτῆς κεῖται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν φιλοσόφων, ἀλλὰ μέχρι τοῦδε ἡ ἀνθρωπότης ὑπέκουσε μόνον εἰς τοὺς πληρώσαντας τὰς ὀρέξεις αὐτῆς καὶ τὰς ἐπιθυμίας.

Ἐν τῇ θεωρίᾳ ταύτῃ περὶ ἐλπίδος καὶ προόδου οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἑβραῖοι διαφέρουσι πολὺ ἀπ' ἀλλήλων. Ἡ ἱστορία τῶν Ἑβραίων δὲν δεικνύει, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, προιοῦσαν ἐπίδοσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν πραγμάτων ὁμαλήν. Αὕτη ὑπῆρξε κατὰ τοῦτο πολὺ ὑποδεεστέρα τῆς τῶν Ἑλλήνων, διότι τῇ ἀληθείᾳ οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ διεξοδικὴ ἀναγραφὴ συχνῶν στάσεων καὶ μεταμελειῶν. Ἐὖς ἔθνος τοῦτο ὑπῆρξεν εἴπερ τι καὶ ἄλλο πλήρες ἀντιθέσεων καὶ ἀνομοιοτήτων, οἱ δὲ βέλτιστοι καὶ οἱ χειριστοὶ οὐδέποτε διηλλάγησαν πρὸς ἀλλήλους ἐν αὐτῷ. Ἀλλ' ὅμως καὶ ἐν τῇ ζοφερωτάτῃ κακοδαιμονίᾳ τοῦ οἱ προφηταὶ δὲν ἀπήλπισαν περὶ τοῦ Ἰσραήλ. Ὅτε ἡ Ἰερουσαλήμ ἐξηρημώθη, ὁ λαὸς ἐξηνδραποδίσθη, ἢ δ' ἐθνικὴ ζωὴ συνετρίβη ὀλοσχερῶς, ἢ προφητικὴ φωνὴ ἐκρήγνυται ἔτι μᾶλλον θαρραλέα ὑπομιμνήσκουσα τὸν θεῖον ὀφθαλμόν, ὅστις ἐπιβλέπει ἐπὶ τὴν φυλὴν ταύτην, καὶ προλέγουσα τὴν κραταιὰν τύχην τοῦ Ἰσραήλ ἐν τῷ μέλλοντι. Οἱ προφηταὶ ἐδημιούργησαν ἐθνικὴν ἰδέαν καὶ φρόνημα ὑπέρτερον τῶν τοπικῶν ὀρίων καὶ συνύφασμένον μετὰ τῶν ὑψίστων τῆς ἀνθρωπότητος ἐλπίδων. Οὗτοι ἀπέβλεπον πρὸς πνευματικὴν ἀποκατάστασιν καὶ νίκην, ἣτις ἐμελλε ν' ἀποβῆ ἐν τῷ κόσμῳ ἢ ἀρχὴ ἐνδόξου μέλλοντος ἀπανταχοῦ. Ὁ ὑψηλὸς καὶ ἐκθυμὸς οὗτος πόθος κατεῖχε τὴν ψυχὴν τοῦ εὐσεβοῦς Ἰουδαίου, ὑπέτρεφεν ἐν αὐτῇ τὴν χαρὰν καὶ ἀνεζωπύρει τὴν ἐλπίδα ἐν τῇ ἀπογνώσει τοῦ μέχρι τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἐμελλε νὰ ἔλθῃ ὁ ὑπὸ πάντων τῶν λαῶν ποθούμενος Παράκλητος.

Δὲν θὰ διαλάβωμεν ἐνταῦθα οὐδὲ περιληπτικῶς περὶ πάντων τῶν εἰδῶν τῆς μελαγχολίας τῶν ἀπαντῶντων ἐν τῷ κύκλῳ τῶν

Ἑλληνικῶν γραμμάτων· ἀλλ' ἐν τῇ κεφαλαϊῳδει ταύτῃ περιγραφῇ δὲν πρέπει νὰ παρέλθωμεν τὸν Εὐριπίδην. Κατὰ πάσας τὰς παραδόσεις ὁ ποιητὴς οὗτος ἐφρόνει δεινὰ καὶ πένθιμα περὶ τῆς ζωῆς. Ὁ γράψας τὸν βίον του ὠνόμαζεν αὐτὸν στρυφνόν, μισόγελων καὶ μισογύνην. Καὶ δὲν εἶναι μὲν ὀρθὸν καὶ ἀσφαλὲς ἔκ τινων στίχων δράματός τινος νὰ συμπεραίνῃ τις περὶ τοῦ φρονήματος τοῦ ποιητοῦ καὶ ρήσεις ἐμφαντικαὶ τοιαῦται, οἷαι αἱ τοῦ Σοφοκλέους

οὐδὲν γὰρ ἄλγος οἶον ἢ πολλή ζῶη

καὶ τοῦ Μενάνδρου

ἄρ' ἐστὶ συγγενές τι λύπη καὶ βίος,

δὲν δύνανται μεμονωμένα καὶ καθ' ἑαυτὰς λαμβανόμενα νὰ δείξωσι τὴν ἀληθινὴν ἔξιν καὶ διάθεσιν τῆς ψυχῆς των. Ἀλλ' ὁ Εὐριπίδης ἔχει θέσιν ἰδιάζουσαν καὶ ἐξαιρεῖται τοῦ κοινοῦ λόγου. Οὗτος ὀλιγορεῖ πως τοῦ ἐν τῷ δράματι οἰκείου καὶ πρέποντος καὶ εἰς τὰ στόματα τῶν δραματικῶν προσώπων του θέτει τὰς ἰδίας αὐτοῦ γνώμας. Αἱ γυναῖκες, οἱ δούλοι καὶ οἱ ἀγρόται ἐκφέρουσιν ὅσα αὐτὸς ἐξ ἰδίας πείρας φρονεῖ ἐν ταῖς τραγωδίαις του. Δὲν πρέπει ἀναμφιβόλως νὰ προσάπτωμεν ὑπερβάλλουσαν σημασίαν εἰς τοιαῦτα προσωπικὰ ἀποφθέγματα οὐδὲ νὰ λησμονῶμεν, ὅτι ἐν αὐτοῖς ὑπάρχει τι μονομερὲς ἐξ ἀνάγκης καὶ παροδικόν. Ἀλλὰ δὲν ἔχομεν χρεῖαν νὰ λάβωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν τοιαύτας μεμονωμένας ρήσεις τοῦ ποιητοῦ, διότι τὸ φρόνημα τοῦ Εὐριπίδου εἶναι ἐμπεφορημένον βαθείας δυσθυμίας διὰ τὰς ταλαιπωρίας, τὴν ἀγνοίαν καὶ τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἀνθρώπων. Ἐν ταῖς τραγωδίαις αὐτοῦ κατ' ἐξοχὴν sunt lacrimae rerum καὶ τὸ ἐντεῦθεν συναγόμενον πόρισμα εἶναι, ὅτι ἡ φύσις τοῦ ποιητοῦ τούτου ἦτο ὅλως διάφορος τῆς περιαδομένης Ἰλαρᾶς καὶ εὐθύμου διαθέσεως τῶν Ἑλλήνων. Τὰ ἀποσπάσματα τοῦ Εὐριπίδου καίπερ παικιλιώτατα εἶναι ἐμφαντικὰ διὰ τὴν ὁμοιότητα τοῦ φρονήματος καὶ συντελοῦσιν εἰς ἐπίρρωσιν τοῦ αἰσθήματος καὶ τοῦ συμπεράσματος τούτου. Ἐν αὐτοῖς λέγει

τοῖόςδε θνητῶν τῶν ταλαιπώρων βίος·
οὐτ' εὐτυχεῖ τὸ πάμπαν οὐτε δυστυχεῖ,
εὐδαιμοναὶ δὲ καθύβρις οὐκ εὐδαιμοναὶ.

Ἐν ταῖς τύχαις τῶν ἀνθρώπων συμβαίνουσιν αἱ μεταλλαγαὶ τῶν ὥρῶν τοῦ ἔτους, λαμπρὸν σέλας τὸ θέρος, πυκνὸν νέφος τὸν χειμῶνα· δὲ μὲν ζῶσι καὶ θάλλουσιν, δὲ δὲ μαραίνονται καὶ φθίνουσιν τὰ ἐν τῇ φύσει καὶ πέριξ ἡμῶν·

οὕτω δὲ θνητῶν σπέρμα τῶν μὲν εὐτυχεῖ
λαμπρᾷ γαλήνῃ, τῶν δὲ συννέφει πάλιν.

ὁ γὰρ θεὸς πως, εἰ θεὸν σφε χρὴ καλεῖν,
κάμνει ξυνῶν τὰ πολλὰ τοῖς αὐτοῖς ἀεί.

Καὶ ὁμῶς, ἀναφωνεῖ ὁ ποιητὴς,

ὦ φιλόζωοι βροτοί,

οἱ τὴν ἐπιστελχουσαν ἡμέραν ἰδεῖν
ποθεῖτε, ἔχοντες μυρίων ἄχθος κακῶν.

Οὕτως ἔρως βροτοῖσιν ἐγκρατεῖ βίου.

τὸ ζῆν γὰρ ἴσμεν· τοῦ θανάτου δ' ἀπειρία
πᾶς τις φοβεῖται φῶς λιπέιν τόδ' ἡλίου.

Εἶναι σχεδὸν ἀναμφιβόλον, ὅτι ὁ Εὐριπίδης ἐπὶ τινα τοῦλάχιστον χρόνον ἐδυσφόρει βαθείως διὰ τὴν καθεστῶσαν τοῦ κόσμου διάταξιν, ἀλλ' ὕστερον φαίνεται καταλήξας εἰς θεωρητικὴν γαλήνην. Ἐφρόνει, ὅτι ἢ εἰς τοὺς θεοὺς προσαπτομένη ἀδικία εἶναι κυρίως σύγχυσις πραγμάτων, ἢς ἐργάτης καὶ αἴτιος εἶναι ὁ ἀνθρώπος,

Οὐκ ἐστὶ τὰ θεῶν ἀδικ', ἐν ἀνθρώποισι δὲ
κακῶς νοσοῦντα σύγχυσιν πολλὴν ἔχει.

Ἐπάρχει κατὰ τὴν γνώμην του θεῖα τις δικαιοσύνη, ἣτις δρᾷ οἰκοθεν καὶ «ἀπτεται τῶν ἄγαν», ἦτοι τῶν μεγάλων καὶ τῶν γενικῶν, τὰ δὲ μικρὰ ἀφίνει εἰς τὴν τύχην. Καὶ τοιοῦτο μὲν εἶναι τὸ λογικὸν συμπέρασμα τῶν σκέψεών του, ἀλλὰ δὲν ἔχει τὸ σθένος καὶ τὸν τόνον ζωῆς πλῆτως καὶ ἐνεργοῦ· ἐνεκα δὲ τούτου αἱ ἐν ταῖς ἀρχαιοτέροις τραγικοῖς ἀπαντῶσαι θρησκευτικαὶ παρηγορίαι δὲν ὑπάρχουσι παρὰ τῷ Εὐριπίδῃ. Ἡ ἔκθεσις τοῦ Μαινομένου Ἡρακλέους διαφέρει ἐμφανῶς τῆς τοῦ Οἰδίποδος ἐπὶ Κολωνῷ. Ἐν ἀμφοτέροις ταῖς τραγωδίαις ὁ ἦρωσ προσδοκᾷ τὴν μετὰ θάνατον ἀποθέωσιν· ἀλλ' ἐν ᾧ ὁ Οἰδίπους στέργει ταύτην ὡς ἀντισήκωμα καὶ ἀμοιβὴν τῶν παθημάτων του, ὁ Ἡρακλῆς ἀπορρίπτει περιφρονητικῶς τὴν εἰς αὐτὸν γενομένην ὁμοίαν προσφορὰν. Πρὸς δὲ

τούτοις είναι ἀληθές, ὅτι παρὰ μὲν τῷ Αἰσχύλῳ καὶ τῷ Σοφοκλεῖ τὰ τραγικώτατα συμβάντα ἀποβαίνουν τέλος εἰς νίκην τῆς δικαιοσύνης ἢ τοῦλάχιστον εἰς ἐκδίκησιν καὶ ἰκανοποίησιν αὐτῆς, παρὰ δὲ τῷ Εὐριπίδῃ καὶ αὐταὶ αἱ αἰσιώταται ἐκβάσεις ἐγείρουν δεινὰς ἀπορίας καὶ δεικνύουσι λανθάνουσάν τινα σύγκρουσιν ἢ φόβον καὶ ἀμφιβολίαν.

Ἄλλ' ὡς προσέχωμεν μὴ τυχὸν ὑπερβάλλοντες ἐπιτείνωμεν ἀτόπως τὰ σκιερὰ μέρη τῶν τραγωδιῶν του. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἡ πολύπλοκος ὑφή τοῦ βίου ἐμβάλλει αὐτὸν εἰς ἀμηχανίαν, ἀλλὰ σταθερὰ δυσθυμία ἢ ἀπόγνωσις οὐδέλως ἐμφωλεύει ἐν τῇ διανοίᾳ του. Ὁ Εὐριπίδης θεᾶται τὰ τοῦ κόσμου ἐκ περιωπῆς καὶ μετὰ φρονήματος ἀταράχου, ὅπερ δὲν εἶναι ἀνέφικτον εἰς τὸν ἀνθρώπινον λόγον· μάλιστα δὲ καὶ κυρίως πιστεύει, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη θέλησις εἶναι ἰσχυρὰ καὶ τελεσφόρος. Ἡ εὐψυχία εἶναι παρ' αὐτῷ ἀρετὴ κυριωτάτη καὶ κεφαλαιώδης ὅσον παρὰ τῷ Σοφοκλεῖ ἢ εὐσέβεια.

Λέπεται ἔτι νὰ εἴπωμεν ὀλίγα καὶ περὶ τῶν θεσπεσιῶν ἐκείνων καὶ κομποτάτων στίχων, οἵτινες εὐρίσκονται ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἀνθολογίᾳ. Ἐν αὐτοῖς λάμπει πολυμορφία φρονημάτων καὶ διαθέσεων. Οἱ στίχοι εἶναι ὅτε μὲν στιλπνοὶ καὶ παιγνιώδεις, ὅτε δὲ περιπαθεῖς καὶ κυνικοὶ, αἰέποτε δὲ χαρίεντες. Ἄλλ' ὁ κοινὸς πάντων χαρακτήρ εἶναι ὁ τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ, ματαιότης ματαιότητων, ὁ δ' ἐπικρατῶν τόνος τῆς βαρυθυμίας γίνεται βαθύτερος καθ' ὅσον προσεγγίζουσιν οἱ χρόνοι τῶν Ρωμαίων.

Πάντα γέλωσ καὶ πάντα κόνις καὶ πάντα τὸ μηδέν.

καὶ ἀλλαχοῦ

δακρυχέων γενόμεν καὶ δακρύσας ἀποθνήσκω.

γῆς ἐπέθην γυμνός, γυμνός δ' ὑπὸ γαίαν ἄπειμι·

καὶ τί μάτην μοχθῶ γυμνὸν ὄρων τὸ τέλος;

παιγνιὸν ἐστὶ Τύχης μερόπων βίος, οἰκτρὸς, ἀλήτης,

πλοῦτου καὶ πενίης μεσσοῦθι ρεμβόμενος.

Ὁ Ἡρόδοτος γράφει περὶ τῶν γεννωμένων καὶ ἀποθνησκόντων παρὰ τοῖς Τραυσοῖς τῆς Θράκης τάδε, «κατὰ τὸν γινόμενόν σφι καὶ ἀπογινόμενον ποιεῦσι τοιάδε· τὸν μὲν γινόμενον περιζόμενοι οἱ προσήκοντες ὀλοφύρονται, ὅσα μιν δέει ἐπεὶ τε

ἐγένετο ἀναπλῆσαι κακά, ἀνηγεόμενοι τὰ ἀνθρωπήια πάντα πάθεα, τὸν δ' ἀπογινόμενον παίζοντές τε καὶ ἠδόμενοι γῆ κρύπτουσι, ἐπιλέγοντες ὅσων κακῶν ἐξαπαλλαχθεῖς ἐστὶ ἐν πάσῃ εὐδαιμονίᾳ». Ὁμοίως καὶ ὁ Εὐριπίδης λέγει:

Ἐχρῆν γὰρ ἡμᾶς σύλλογον ποιοῦμένους
τὸν φόντα θρηνεῖν εἰς ὅσ' ἔρχεται κακά,
τὸν δ' αὖ θανόντα καὶ πόνων πεπαυμένον
χαίροντας, εὐφημοῦντας ἐκπέμπειν δόμων.

Καὶ ἄλλος τις ἀποβλέπων εἰς τὰ τοῦ κόσμου καὶ εἰς τὰς σκοτεινὰς καὶ ἀπίστους τροπὰς τῆς τύχης ἀναφωνεῖ:

Μισῶ τὰ πάντα τῆς ἀθελίας χάριν.

Οὕτως ἐχόντων τῶν ἐν τῷ κόσμῳ πραγμάτων, πῶς πρέπει ὁ ἀνθρώπος νὰ ρυθμίζῃ τὰ καθ' ἑαυτόν; Ποικίλαι εἶναι αἱ ἀποκρίσεις, συμπεριλαμβάνονται δὲ κυρίως εἰς δύο τιθεμένης τῆς αἰρέσεως ἐν κεφαλαίῳ οὕτω,

σκηνὴ πᾶς ὁ βίος καὶ παιγνιον· ἡ μάθε παίζειν
τὴν σκουδὴν μεταθείς, ἢ φέρε τὰς δόυνας.

Μάθε παίζειν σημαίνει, πῆε τὸ πῶμα τῆς ἡδονῆς ὄλον, ἀν καὶ ὁ θάνατος ἐνεδρεύων ἐν τῇ κύλικι πικραίνει τὴν τρύγα. Ὁ μὴ θέλων νὰ μάθῃ νὰ παίζῃ στασιάζει κατὰ τῆς ζωῆς εἴτε κυνικῶς διαμαρτυρόμενος εἴτε ὑποτασσόμενος μετὰ βαρυθυμίας καὶ ἡ ἐκβάσις θὰ εἶναι πρόωρος ἀπόδρασις τῆς ζωῆς, ἀν δύναται μόνον νὰ ὑπάρξῃ τῷ ὄντι ἡ τοιαύτη ἀποφυγὴ ἀνευ θανάτου. Τὸ ζῆν καὶ τὸ θνήσκειν εἶναι ἀμφοτέρω ἀπεχθῆ εἰς τὸν ἀληθῶς ἀπαισιόφρονα; ὅστις μισεῖ μὲν τοῦτο, φεύγει δ' ἐκεῖνο. Εὐρίσκομεν ἐντεῦθεν πολλὰς νοουθεσίας καὶ προτροπὰς ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ νὰ μὴ φοβώμεθα τὸν θάνατον, ὅστις παρέχει εἰς ἡμᾶς εἰρήνην καὶ ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν νόσων καὶ τῶν κακῶν τῆς πενίας καὶ ὅστις ἐρχόμενος ἀπαξ οὐδέποτε ἐπανέρχεται.

Ἄλλοι τινὲς εὐγενέστεροι τὸ φρόνημα ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ πᾶσχουσι τι ὅμοιον πρὸς τὴν ὀνομαζομένην ὑπὸ τῶν νεωτέρων κοσμηλία (Weltschmerz), ἥτις γεννᾶται ὁμοῦ ἐκ τοῦ μυστηρίου ἢ τῆς ἀθελίας τοῦ βίου καὶ ἐκ τῆς ἰδέας τοῦ ἀπείρου συμπεπλεγμένης πρὸς κάματον ἢ κόρον τῆς ψυχῆς τοῦ πάσχοντός. Οἱ ποιηταὶ οὗτοι παρηγοροῦσιν ἑαυτοὺς ἄδοντες ἐμμέτρως τάφους καὶ ἐρείπια, τὸ πεπτωκὸς μεγαλεῖον ἀρχαίων πόλεων,

ολον τῆς Τροίας, τῶν Μυκηνηῶν, τοῦ Ἄργου, τῆς Σπάρτης καὶ τῆς Κορίνθου, ἐνδιατρίβουσιν ἐν τῷ πένθει τῆς μνημονευομένης εὐδαιμονίας καὶ ποθοῦσι τὴν μακαριότητα τοῦ ἐξαφανισθέντος χρόνου. Ἐν τῷ κόσμῳ περὶ ἑαυτοῦ εὐρίσκουσι τὰ ἀντίστοιχα πρὸς τὸ ἴδιον αὐτῶν φρόνημα καὶ ἀκούουσι πολλάκις παραφω- νίας. Ὁ ἀτάραχος βίος τοῦ τέτιγος ἢ ἄλλου τινὸς ζῆφου ἀντι- παραβάλλεται πρὸς τὴν ἀπαυστον δυσφορίαν καὶ δυσἀρέσκειαν τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ αἶσθημα δὲ τῆς μελαγχολίας τοῦτο εἶναι συνα- φές πρὸς νέαν τῆς φύσεως ἀντίληψιν καὶ αἰσθησιν, ἣτις ὁμοιάζει σχεδὸν πρὸς τὴν νῦν ἡμετέραν. Ἡ ἀναλλοίωτος αὐτῆς μεγαλο- πρέπεια διαφωνεῖ πρὸς τὰς παροδικὰς καὶ ταραχώδεις δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου, πρὸς τὴν φύσιν δὲ τρέπεται ὁ ποιητὴς ἵνα εὕρη στήριγμα καὶ συμπάθειαν· οὐδὲν ὑπάρχει ἄλλο ἄξιον θεᾶς εἰμὴ τὰ μεγάλα θεάματα τῆς κύκλις ἡμῶν φύσεως·

Ἡδέα μὲν γὰρ ποὺ τὰ φύσει καλά, γαῖα, θάλασσα,
ἀστρα, σελήνη, κύκλα καὶ ἡελίου,
τᾶλλα δὲ πάντα φόβοι τε καὶ ἄλγεα, κῆν τι πάθη τις
ἐσθλὸν, ἀμοιβαίην ἐκδέχεται Νέμεσιν.

Καὶ ὁ Μένανδρος ἐν τῷ Ἰποβολιμαίῳ λέγει τὰ θαυμάσια ταῦτα

Τοῦτον εὐτυχέστατον λέγω,
ὅστις θεωρήσας ἀλύπως Παρμένειν,
τὰ σεμνά ταῦτ' ἀπῆλθεν, ὅθεν ἦλθεν ταχύ,
τὸν ἥλιον τὸν κοινόν, ἀστρ', ὕδωρ, νέφη,
πῦρ' ταῦτα, κἂν ἑκατὸν ἔτη βίῃς, ἀεὶ
ὄψει παρόντα, κἂν ἐνιαυτοῦς σφόδρ' ὀλίγους.
σεμνότερα τούτων ἕτερα οὐκ ὄψει ποτέ.

Ἐὰν εἶναι ἀληθὲς τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους λεγόμενον, ὅτι οἱ μεγάλοι ἄνδρες, «πάντες ὅσοι περιττοὶ γέγονασιν ἢ κατὰ φιλοσοφίαν ἢ πολιτικὴν ἢ ποίησιν ἢ τέχνην φαίνονται μελαγ- χολικοὶ ὄντες», εἶναι πολὺ φυσικόν, ὅτι ὁ εὐφυέστατος τῶν ἀρχαίων λαῶν εἶχεν ἐν ἑαυτῷ φλέβα τινὰ τοιαύτης διαθέσεως. Ἄλλ' ἡ λέξις μελαγχολία, ἐὰν λάβωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν τοὺς παραστατικούς τῆς Ἑλλάδος ποιητάς, δὲν σημαίνει, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, ὅτι εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐγεννᾶτο ὀξυτέρα τέρψις ἐκ θεα- μάτων καὶ σκέψεων πενθίμων ἢ ἐξ ἄλλων τινῶν καὶ ὅτι «τὰ μελιχρότατα ἄσματα εἶναι τὰ περιέχοντα τὸ λυπηρότατον νόημα». Πρέπει νὰ ἔχωμεν πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅτι ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ τῆς δυσθυμίας, ἣτις ὑφέρπει ἐν τῷ φρονήματι

τῶν μεγάλων Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων καὶ τοῦ ἐκ τῆς ζωῆς καμάτου, ὅστις ἐξαγγέλλεται διὰ τῶν χαριεστάτων καὶ πτεροέντων στίχων τῆς Ἀνθολογίας. Μεταξὺ τῶν διαφόρων εἰδῶν τῆς ἀπαισιοφροσύνης, ἅτινα γνωρίζομεν ἐκ τῶν γραφο- μένων ἢ ἐκ τοῦ βίου, ἐν μὲν εἶναι τὸ τῆς ὑπομονῆς τῆς μὴ ἀπω- θούσης τὴν καθημερινὴν μερίδα τῆς τέρψεως, τὸ ἄλλο δὲ εἶναι καταφρονητικόν, στασιαστικόν καὶ ἐπιτακτικόν. Ἀμφοτέρων τούτων ὑπάρχουσι παραδείγματα ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ.

Οἱ ἀρχαιότεροι τῶν συγγραφέων εἶχον ἀλλοτρίως πρὸς ἀμφο- τέρα τὰ φρονήματα ταῦτα. Ἐκεῖνοι περιμένουσι τὸ τέρμα ἵνα κρῖνωσι καὶ οὐδένα πρὸ τοῦ τέλους μακαρίζουσιν. Ἡ μελαγχο- λία τῶν εἶναι ὄντως ἀληθῆς, ἀλλὰ δὲν ποιοῦνται ἐπίδειξιν αὐτῆς οὐδὲ ὁμοιάζον «πρὸς τοὺς εὐγενεῖς νέους τῆς Γαλλίας», περὶ ὧν ὁ Σαίξπηρ λέγει, ὅτι «ἦσαν βαρῦθυμοὶ ὡς ἡ γύξ, ἀλλ' ἔνεκα ἀκολασίας μόνον». Ἡ μελαγχολία ἐκείνων εἶναι ὡς τὸ σεμνὸν καὶ κατεσταλμένον πάθος, ὅπερ ἀπεικονίζεται εἰς τοὺς Ἀττι- κοὺς ἐπιτυμβίους λίθους, ἢ ὡς ἡ ἄλλη λύπη, ἣν βαθύτατα αἰσθανόμεθα ὅταν ἐν τῇ αὐστηρᾷ αὐτῶν ἀπλότητι ἀναγινώσκω- μεν τοὺς τελευταίους ἀποχαιρετισμοὺς τῶν τραγικῶν ἡρώων πρὸς τὸν ἥλιον καὶ πρὸς τὰς ἐστίαις τῶν. Ὁ γνήσιος Ἕλληνας ἔτρεφε βαθὺν οἴκτον διὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἀθλιότητα. Ὁ θάνα- τος καὶ ἡ μοῖρα ἡμαῦρον μὲν τὸ λαμπρὸν θεᾶμα τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἐν τῇ ψυχῇ του οὐδὲν ὑπῆρχεν ἶχνος ἀδρανείας ἢ φιλαυ- τίας μεμψιμοίρου. Ἀμοῖρος παρηγορίας ἐνθάδε ἢ ἐλπίδος τινὸς κάτω ὑφίστατο θαρραλέως τὴν ἀδυσώπητον τύχην του, μεγα- λουργῶν δὲ καὶ μεγαλοφρονῶν εἶχε ταύτην ὑποχείριον. Παρὰ τοῖς νεωτέροις ἢ ἀντίθεσις τοῦ ἀμέτρου πόθου πρὸς τὰς πεπε- ρασμένας δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἱκανὴ νὰ παραλύσῃ πᾶσαν γενναίαν αὐτοῦ ἐνέργειαν.

Ἐν τοῖς ἀρχαίοις τῆς Ἑλλάδος χρόνοις ἡ συναίσθησις τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας ἐπιτείνει τὸ σθένος τῆς θελήσεως. Ὁ χαρακτήρ τῶν τότε ἀνθρώπων φαίνεται ὡς εἰς ἄκρον ὑπέροχος, ἐν τέλει δὲ τὸ αἶσθημα τοῦτο τῆς ἀνθρωπίνης ἀτελείας εἶναι πολλάκις ὑψηλὸν καὶ μεγαλοπρεπές.

Οὐ μὲν γὰρ τί ποῦ ἐστὶν ὀξυρῶτερον ἄνδρος
πάντων, ὅσσα τε γαίαν ἐπι πνεῖει τε καὶ ἔρπει.

λέγει ἐν τῇ Ἰλιάδι ὁ Ζεὺς, ἡ δὲ γνώμη αὕτη εἶναι κυρίως ἑλλη-
νική. Οὐχ ἦττον δ' ἑλληνική εἶναι καὶ ἡ προσφώνησις τοῦ Σαρ-
πηδόνοσ προὐσ τὸν Γλαυκόν·

ὦ πέπον, εἰ μὲν γὰρ πόλεμον περὶ τόνδε φυγόντε
αἰεὶ θῆ μέλλοιμεν ἀγήρω τ' ἀθανάτω τε
ἔσοσθ', οὔτε κεν αὐτὸς ἐνὶ πρώτοιαι μαχοίμην
οὔτε κε σὲ στέλλοιμι μάχην ἐς κυδιάνειραν·
νῦν δ'—ἔμπης γὰρ κῆρες ἐφιστάσιν θανάτοιο
μυρταί, θεὸς οὐκ ἔστι φυγεῖν βροτὸν οὔδ' ὑπαλύξαι,
ἴομεν, ἢ ἐ τιμ εὖχος ὀρέξομεν ἢ ἐ τιε ἡμῖν.

Ἡ σκοτεινὴ μοῖρα εἶναι ἡ παρακινουσα τὸν ἄνθρωπον εἰς
ἡρωϊκὰς πράξεις, τοιαύτη δὲ εἶναι καὶ ἡ γνώμη τοῦ Πινδάρου,

θανεῖν δ' οἴαιν ἀνάγκα, τὰ κέ τιε ἀνώνυμον
γῆρας ἐν σκότῳ καθήμενος ἔψοι μάταν,
ἀπάντων καλῶν ἄμμορος;

ΡΑΔΑΜΑΝΘΥΣ

ΟΙ ΓΟΗΤΕΣ ΤΩΝ ΟΦΕΩΝ

Ἀπανταχοῦ γῆε ἐνθα τὰ ἰοδόλα ἐρπετὰ εἶναι ἐπικίνδυνα
εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀτομὰ τινα ἰσχυρίζονται ὅτι οὐδόλως πάσχου-
σιν ἐκ τῶν ἐπακολουθούντων εἰς τὰ δῆγματα τῶν ἐρπετῶν
τούτων. Εἴτε διότι δὲν ἔχει ἐπήρειαν ἐπ' αὐτῶν τὸ δηλητή-
ριον, εἴτε διότι κατέχουσι μυστηριώδη τινὰ φάρμακα, δι' ὧν
δύνανται νὰ θεραπεύωνται, ὅταν τυχὸν δηχθῶσι. Ἐὰ μυστη-
ριώδη ταῦτα φάρμακα φυσικῶς ἀποτελοῦσιν ἐμπόριον ἐπωφε-
λές, καὶ οἱ κατέχοντες ταῦτα ἀπολαύουσι γενικῆε παρὰ τῆ λαῶ
ὑπολήψεωε, ἐνίοτε μεγίστου σεβασμοῦ ἢ καὶ λατρειασ. Θεωροῦν-
ται ὡε εὐρισκόμενοι εἰς στενάε σχέσειε μετὰ τῶν θεοτήτων.

Οἱ Ῥωμαῖοι ἐκάλουν Ψύλλουε (Ψύλλοι λαὸε τῆε Λιβύηε)
τοὺε ἔχονταε ἐπάγγελμα νὰ γοητεύωσι τοὺε ὄφειε καὶ νὰ θερα-
πεύωσι τὰ δῆγματα αὐτῶν. Ὁ Πλούταρχοε λέγει ὅτι ὁ Κάτων,
ὅστιε δὲν ἠγάπα τοὺε λατροὺε διότι ἦσαν Ἑλληγεε, εἶχε
προσλάβη ἀριθμόν τινα Ψύλλων εἰε τὸ στρατεύμα τῆε Λιβύηε.
Οὔτοι συνείθιζον νὰ ἐκθέτωσι τὰ τέκνα αὐτῶν ἄμα γεννώμενα
εἰε τὰ δῆγματα τῶν ὄφειων, καὶ ἐπίστευον ὅτι ὅσα ἐξ αὐτῶν
ἦσαν νόμιμα δὲν ἐπάθαιναν οὐδέν, ὅσα δ' ἀπέθνησκον, τοῦτο
ἀπεδείκνυε τὸ νόθον, καὶ τῆν μητρικῆν ἀπιστίαν κατ' ἀκολου-
θίαν. Οἱ Λιβυκοὶ Ψύλλοι τῆε ἀρχαιότητε ἔχουσι καὶ νῦν τοὺε
ὁμοίουε των ἐν Ἰνιδι καὶ Αἰγύπτῳ. Ὁ Clot-bey οὔτω περι-
γράφει τοὺε Αἰγυπτίουε Ψύλλουε, ἢ γόηταε.

«Οἱ γόητεε τῶν ὄφειων ἦσαν πεφήμισμένοι πάντοτε. Ὁ
Στράβων ἀναφέρει τοιοῦτουε καὶ ὁ Πρόσπεροε Ἀλπῖνοε ἐγέ-
νετο μάρτυε τῆε περιφήμου αὐτῶν τέχνηε. Καὶ οἱ πλείστοι
τῶν νεωτέρων περιηγητῶν τῆε Αἰγύπτου μετὰ μεγίστηε αὐτῶν
ἐκπλήξεωε εἶδον ἄνδραε χειριζομένουε ἐρπετὰ καὶ ἄλλα
ἰοδόλα ζῶα.

«Οἱ Ψύλλοι μεταβαίνουσι ἀπὸ οἰκίαιε εἰε οἰκίαν, προσκα-
λοῦντεε καὶ γοητεύοντεε τοὺε ὄφειε τοὺε ἐν αὐταῖε τυχὸν εὐρι-

ακομένους. Ίσχυρίζονται ότι προσελκύουσι τούτους διά προσόντος τινός ιδίου. Φέροντες βραχὺ ραβδίον εισέρχονται εἰς τὰ δωμάτια, τὰ ὅποια πρόκειται νὰ καθαρίσωσιν ἀπὸ τοὺς λοβόλους κατοίκους των, κροτοῦσι τὴν γλῶσσάν των, πτύουσι εἰς τὸ ἔδαφος καὶ προφέρουσι τὴν ἀκόλουθον ῥῆσιν: «Σ' ἐξορκίζω ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ, ἂν εἶσαι ἐνδον ἢ ἔξω νὰ ἐμφανισθῆς· σ' ἐξορκίζω ἐν ὀνόματι τοῦ μεγίστου, ἂν ὑπακούης, ἐμφανίσθητι· ἂν δὲν ὑπακούης, ἀπόθανε! ἀπόθανε! Ὁ ὄφις ὑπακούων εἰς τὴν διαταγὴν ταύτην ἐξέρχεται πάραυτα· ἐξέρχεται δ' ἐκ τινος σχισμῆς τοῦ τοίχου ἢ τοῦ δαπέδου».

Αἱ Ἰνδίαὶ ἰδίως εἰσὶν ἡ πατρίς κατ' ἐξοχὴν τῶν γοήτων τῶν ὄφεων. Ὑπάρχει ὀλόκληρος πατριὰ Ἰνδῶν, καλουμένη Μάλ, ἣτις ὡς ἐπάγγελμα ἔχει μόνον τὴν σύλληψιν καὶ τὴν πώλησιν ὄφεων, οὐχὶ ὁμῶς καὶ τὴν γοητείαν αὐτῶν. Οἱ γόητες ἢ Ψύλλοι προέρχονται ἐξ ἐτέρας πατριᾶς, τῆς τῶν Σαγγί ἢ Τουδριβάλλου τῆς Βεγγάλης.

Οἱ Ψύλλοι οὗτοι ἐνδεδυμένοι συνήθως ἐνδυμα κίτρινον καὶ εἰς τὴν κεφαλὴν φέροντες πλατεῖαν κίτταριν χειρίζονται τοὺς Κόδρα μετ' ἐπιδεξιότητος πράγματι θαυμασίας. Πάντες οἱ ταξειδιῶται, οἵτινες ἔτυχε νὰ διέλθωσι τὰς Ἰνδίας ἢ νὰ προσεγγίσωσι διαβαίνοντες εἰς τινὰ τῶν λιμένων αὐτῆς ἢ τῆς Κευλάνης, εἶδον σκηναὺς ὁμοίας πρὸς ἃς περιγράφει ὡς ἐξῆς ὁ Roulot.

«Περὶ τὴν ἕκτην ἑσπερινὴν ὥραν εἰς ἰνδὸς γόης ἦλθεν ἐπὶ τοῦ πλοίου, ἦτο πενιχρότατα ἐνδεδυμένος καὶ ἔφερεν ἐν τῷ κεφαλοδέσμῳ τρία πτερὰ καὶ περὶ τὸν τράχηλον πλεῖστα περιδέραια ἢ φυλακτὰ ἐκ τῶν καλουμένων ἐν Σενεγάλη Γκρι-Γκρι. Ἐντὸς κανίστρου ἀβαθοῦς ἔφερεν ἕνα Κόδραν (διαπτροφόρον ὄφιν, λίαν λοβόλον *Naja tripundans*). Ὁ ἀνὴρ οὗτος τοποθετεῖται εἰς τι μέρος τοῦ καταστρώματος. Κυκλοῦμεν αὐτὸν ἐπιβάται καὶ πλήρωμα καὶ ἀναμένομεν τὸ θέαμα.

Τὸ κάνιστρον θέτει κατὰ γῆς ἀνοικτόν· ἐντὸς αὐτοῦ διακρίνεται συνεσπειραμένος ὁ Κόδρας. Ὁ γόης κάθηται εἰς μικρὰν ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν καὶ ἀρχίζει νὰ παίξῃ ἤχον τινὰ βραδύν, θλιβερόν, μονότονον δι' εἶδους τινός εὐθυσάλου, οὗτινος οἱ ἤχοι προσομοιάζουσι πρὸς τὸν τοῦ ἡμετέρου ζουρνᾶ.

Ὁ ὄφις κινεῖται βραδέως, ἐπιμηκύνεται καὶ ἀνεγείρεται. Δὲν

ἐγκαταλείπει τὸ κάνιστρον. Ἀρχεται ἀνησυχῶν, προσπαθεῖ ν' ἀναγνωρίσῃ τὸ μέρος ἐν ᾧ εὐρίσκεται, ταρασσεται, διαπλάτνει τὸν τράχηλον, ὀργίζεται, φυσᾷ μᾶλλον ἰσχυρῶς ἢ συρρίζει· προεκβάλλει συχνότατα καὶ ταχύτατα τὴν δισχιδῆ καὶ λεπτὴν γλῶσσάν του. Ρίπτεται ὀρμητικῶς πλειστάκις ὡσὰν νὰ ἤθελε νὰ φθάσῃ τὸν γόητα, τρέμει συχνάκις ἢ μᾶλλον ποιεῖ ἀφνίδια ἀλματα. Ὁ γόης ἔχει τὸ βλέμμα προσηλωμένον ἐπὶ τοῦ ὄφειος καὶ τὸν παρατηρεῖ μετ' ἐκτάκτου προσηλώσεως. Μετὰ τινὰ χρόνον 10-12 λεπτῶν περίπου, ὁ Κόδρας καθίσταται ἡσυχώτερος, ἡρεμεῖ καὶ μετὰ ταῦτα ἀρχεται λικνιζόμενος ὡσεὶ νὰ ἤσθάνετο τὸν βραδύν καὶ μονότονον ἤχον τοῦ μουσικοῦ, προεκβάλλει διαρκῶς τὴν γλῶσσάν του μετ' ἐκτάκτου ζωηρότητος. Βαθμηδὸν καταλαμβάνεται ὑπὸ ὑπνηλίας. Οἱ ὀφθαλμοὶ του, οἵτινες ἐν ἀρχῇ παρετήρουν ὅπως προκαταλάβωσι τὸν γόητα, κατέστησαν σχεδὸν ἀκίνητοι καὶ μεμαγευμένοι ὑπὸ τοῦ βλέμματος τούτου. Ὁ ἰνδὸς ἐπωφελεῖται ἐκ τῆς στιγμῆς ταύτης τῆς καταπλήξεως τοῦ ὄφειος, ὅπως βραδέως πλησιάσῃ πρὸς αὐτὸν χωρὶς νὰ παύσῃ νὰ φυσᾷ εἰς τὸ ὄργανόν του, καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Κόδρα ἐγγίζει πρώτην μὲν φοράν τὴν ρίνα καὶ δευτέραν φοράν τὴν γλῶσσαν. Καίτοι ὁμῶς τοῦτο δὲν διαρκεῖ εἰμὴ στιγμὴν, ὁ Κόδρας ἐξεγείρεται ἀνατινασσόμενος καὶ ὁ γόης μόλις κατορθοῖ ν' ἀποσυρθῇ πρὸς τὰ ὀπισθεν, ἵνα μὴ προσβληθῇ ὑπὸ τοῦ ὄφειος, ὅστις ρίπτεται κατ' αὐτοῦ μεθ' ὀρμῆς. Ἀμφιβάλλοντες ἂν ὁ Κόδρας οὗτος εἶχε τοὺς ὀδόντας του καὶ ἐπομένως ἂν πράγματι ὑπῆρχε κίνδυνος διὰ τὸν ἰνδὸν τοῦτον νὰ πλησιάσῃ, ὑποσχόμεθα ἐν ἰσπανικὸν ρεάλιον ἂν ἄφινε τὸν ὄφιν νὰ δῆξῃ δύο ὀρνίθας. Δέχεται οὗτος, λαμβάνομεν μίαν ὀρνίθα καὶ τὴν παρουσιάζομεν εἰς τὸν Κόδραν. Οὗτος ἐξεγείρεται βραδέως παρατηρεῖ τὴν ὀρνίθα, τὴν δάκνει καὶ τὴν ἐγκαταλείπει. Ἡ ὀρνίς ἀφεθεῖσα ἐλευθέρᾳ φεύγει τεταραγμένη. Μετὰ ἕξ λεπτά μετὰ τοῦτο ἀκριβῶς, ὅπως ἐβεβαιώθημεν διὰ τοῦ ὄρολογίου μας, αὕτη ἐκεῖ τανύει τοὺς πόδας καὶ ἀποθνήσκει. Δευτέρα ὀρνίς παρατίθεται τῷ ὄφει, τὴν δάκνει δις, καὶ αὕτη ἀποθνήσκει εἰς ὀκτῶ λεπτά».

Γόητές τινες ἐπιδεικνύουσιν ὄφεις, ἀφ' ὧν ἐξήγαγον τοὺς ὀδόντας· παρουσιάζουσιν εἰς τὸ ζῶον τεμάχιον ἐριούχου ἢ ἐξ

ύφασματος μαλακού, ἐνῆ οἱ δηλητηριώδεις ὀδόντες ἐμπηγνύονται, ἀποσύροντες δὲ μετὰ ταῦτα τοῦτο βιάως, θραύουσι τοὺς ὀδόντας τοὺς εἰσχωρήσαντας ἐν αὐτῷ. Ἐπαναλαμβάνουσι τὸ τοιοῦτον κατὰ διαστήματα, ὅπως ἀποφύγῃ τὴν ἔκφυσιν νέων δηλητηριωδῶν ὀδόντων. Ἐὰ τοιαῦτα ἐρπετὰ δύναται πᾶς τις νὰ χειρίζεται ὁλῶς ἀκινδύνως.

Ἄναμφισβήτητον ὅμως τυγχάνει ὅτι πολλοὶ ἀληθεῖς γόητες, καὶ περὶ τούτου ὑπάρχει πεποίθησις ἀκριβῆς, ἐκτελοῦσι τὰς παραστάσεις τῶν μὲ Κόδρας ἔχοντας ἀθικτον τὴν ἰογόνον αὐτῶν συσκευὴν. Γνωρίζοντες ἄριστα τὰς ἔξεις καὶ τὰς κινήσεις τοῦ ὄφρατος κατορθοῦσι πάντοτε νὰ μὴ δηχθῶσι. Μεθ' ὅλα ταῦτα ἐνίοτε δάκνονται καὶ οὗτοι, καὶ οὕτω καθ' ἕκαστον ἔτος ἀρκετοὶ ἐξ αὐτῶν ἀποθνήσκουσιν ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν παραστάσεων τῶν.

Δύναται τις νὰ βεβαιώσῃ ἐν τούτοις ὅτι τινὲς ἐξ αὐτῶν γνωρίζουσι πραγματικῶς νὰ ἐμβολιάζωνται κατὰ τοῦ δηλητηρίου, ἀφίνοντες ἑαυτοὺς νὰ δηχθῶσιν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ὑπὸ νεαρῶν Κόδρα.

Ὁ κ. E. C. Cotes τοῦ μουσείου τῆς Καλκούττας βεβαιοῖ ὅτι οἱ Ἰνδοὶ γόητες δὲν ἐξάγουσιν ἐκ τῶν ὄφρατος τοὺς ἰοδόλους ὀδόντας. Ὁ ὄφρατος καὶ ἀπηλλαγμένος τῶν ἰογόνων ὀδόντων ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἐπικίνδυνος, διότι καὶ οἱ λοιποὶ ὀδόντες αὐτοῦ ἀρκοῦσιν ὅπως διανοήξωσιν ἑτέραν ὀδὸν εἰσόδου τοῦ ἰοῦ ἐν ταῖς πληγαῖς. Οἱ γόητες ἰσχυρίζονται ὅτι ὀφείλουσι τὴν ἀνοσίαν αὐτῶν εἰς βαθμιαίους ἐμβολιασμούς. Ἐὐ τοιοῦτον δὲν ἀπεδείχθη σαφῶς εἰσέτι, ὅτι ὅμως εἶναι βεβαιότατον εἶναι ὅτι ἀποφεύγουσι τὰ δῆγματα μετὰ μεγίστης ἐπιμελείας καὶ μετ' ἐκτάκτου ἐπιτηδειότητος.

Ἐν Γαλλίᾳ ὑπάρχουσι θηρευταὶ τῶν ἐχιδνῶν ἐξ ἐπαγγέλματος, οἵτινες μεταχειρίζονται τὴν μέθοδον τῶν βαθμιαίων ἐμβολιασμῶν, ὅπως καταστῶσιν ἀναίσθητοι εἰς τὰ δῆγματα τῶν ἐρπετῶν τούτων.

Εἰς ἐξ αὐτῶν, ὅστις κατοικεῖ εἰς τὰ πέριξ τοῦ Arbois (Jura), φροντίζει κατ' ἔτος, ὅπως δηχθῆ τοῦλάχιστον ἅπαξ ὑπὸ νεαρᾶς ἐχιδνῆς. Ὅταν λησμονῆ τὴν προφύλαξιν ταύτην καὶ συμβῆ νὰ δηχθῆ, αἰσθάνεται τὸ δῆγμα πολὺ περισσότερον.

Ὁ Fraser (ἐξ Ἐδιμβούργου) νομίζει ὅτι ἡ ἐπανειλημμένη κατάποσις μικρῶν ποσοτήτων δηλητηρίου ἀρκεῖ ὅπως ἐπιφέρῃ τὴν ἀνοσίαν, καὶ ἀναφέρει πειράματά τινα γενόμενα παρ' αὐτοῦ ἐπὶ λευκῶν ποντικῶν καὶ νεαρῶν γαττῶν, ἐξ ὧν ἀπεδείχθη ὅτι ἡ κατάποσις δηλητηρίου ἐπὶ μακρὸν γενομένη καθιστᾷ τέλος τὰ ζῆα ταῦτα ἀναίσθητα ἐντελῶς εἰς ὑποδορίους ἐνέσεις δόσεων δηλητηρίου πολὺ μᾶλλον θανασιμωτέρων τοῦ αὐτοῦ δηλητηρίου. Συμπεραίνει λοιπὸν ὅτι ὁ τρόπος οὗτος τοῦ ἐμβολιασμοῦ εἶναι ἐν χρήσει ὑπὸ τῶν γοήτων τῶν ὄφρατος. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἐξηλέγχθη ὑπὸ τοῦ Calmette. Οὗτος κατῴρθωσε νὰ δώσῃ ἐσωτερικῶς εἰς κόνικλους, χοιρογρύλλους (Ἰνδικὰ χοιρίδια) καὶ εἰς περιστερὰς μεγίστας δόσεις δηλητηρίου τοῦ Κόδρα. Οὐδέποτε ὅμως κατῴρθωσε νὰ βεβαιώσῃ ὅτι ὁ ὄφρατος τῶν ζῴων τούτων κατέστη ἀντιτοξικός.

Ἄφ' ἑτέρου, ἐπέτυχεν νὰ ἐμβολιάσῃ θηλάζοντας νεαρωτάτους χοιρογρύλλους καὶ νεαρωτάτους κόνικλους, δίδων αὐτοῖς πρὸς βρῶσιν κάθε δευτέραν ἡμέραν μικροτάτας δόσεις ἰοῦ ἀραιοτάτου καὶ ἀσφαλοῦς ἀκινδύνου. Εἰς τὰ μικρὰ ταῦτα ζῆα ὁ ἰός δὲν μεταβάλλεται ὑπὸ τῶν γαστρικῶν χυμῶν καὶ ἐν μέρει ἀπορροφεῖται ὑπὸ τοῦ βλεννογόνου τῶν ἐντέρων. Ὅταν ἡ δόσις ἢ καταποθεῖσα εἶναι πρεπόντως ἀραιά, ἀντέχουσι, καὶ ὅταν ἐπαναλαμβάνωνται αἱ καταπόσεις αὐταὶ μετὰ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας κατὰ τὰς πρώτας ἐβδομάδας τῆς ζωῆς, ἐμβολιάζονται τελειῶς κατὰ δόσεων βεβαίως θανατηφόρων, ὅπως ἀποδεικνύουσιν ὅμοιαι ἐνέσεις ἐπὶ ζῴων τῆς αὐτῆς ἡλικίας καὶ τοῦ αὐτοῦ βάρους. Εἶναι ὅμως δυσκολώτατον νὰ ἐξωθήσῃ τὸν ἐμβολιασμόν ἐπὶ τοσοῦτον, ὅπως ὁ ὄφρατος ἀποκτήσῃ ἰδιότητος ἀντιτοξικός. Οὐδέποτε κατῴρθωσε νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὸ τοιοῦτον.

Ἐν τούτοις νομίζει ὅτι τὸ τοιοῦτον θὰ κατωρθοῦτο ἂν ἐγίνοντο τὰ πειράματα ἐπὶ ζῴων οἷα ὁ ἀμνός, τὸ ἐρίφιον, ὁ μόσχος, ὁ πῶλος, τῶν ὁποίων τὸ ἔντερον διατελεῖ διαπερατὸν ὑπὸ τῶν δηλητηρίων ἐπὶ μακρότερον χρόνον.

Ἴσως γόητες τινες, οἵτινες ἰσχυρίζονται ὅτι εἶναι κάτοχοι οἰκογενειακῶν μυστικῶν μεταβιβαζομένων ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱόν, μεταχειρίζονται προσομοίαν μέθοδον ὅπως μεταδώσωσιν ἀνοσίαν ἀπὸ τῶν δηλητηρίων ἐν τῇ νεαρωτάτῃ ἡλικίᾳ εἰς ἐκεῖνα ἐκ

τῶν ἀρρένων τέκνων των, ἅτινα ὀφείλουσι νὰ κληρονομήσωσι τὸ περιεργον καὶ προσοδοφόρον αὐτῶν ἐπάγγελμα.

Ἐν τῇ Μεξικῇ, Ἰνδοὶ τινες καλούμενοι Curados de Culebras, κατορθοῦσι ν' ἀποκτώσι τὴν ἰδιότητα, ὥστε ὅταν δάκνωνται ὑπὸ ἰοδόλων ὄφρων νὰ μὴ κινδυνεύωσιν οὐδόλως, ἐμβολιαζόμενοι πλειστάκις διὰ τῶν ὀδόντων τῶν κροταλιῶν.

Ὁ ἰατρὸς τοῦ ναυτικοῦ Jacolot διαμείνας ἐπὶ τινα χρόνον εἰς Τυκραν καὶ ἐξετάσας καλῶς τὰ τῶν Curados de Culebras, ἐπέισθη ὅτι ἡ ἀνοσία αὐτῶν εἶναι πραγματική.

Ἡ μέθοδος δὲ τοῦ ἐμβολιασμοῦ τῶν ἰθαγενῶν τοῦ Τυκραν εἶναι ἡ ἑξῆς: Διαιτᾶ τις προπαρασκευαστικῇ ἀναγκαιῶς προηγεῖται. Τὴν ἡμέραν καθ' ἣν πρόκειται νὰ ἐμβολιασθῶσι λαμβάνουσι 5 - 15 κονδύλους φυτοῦ τινος γνωστοῦ ὑπ' ὄνομα Mano de sapo (χειρ φρόνου) (ἐπιστημ. ὄνομα *Dorstenia contrayerra*, κνιδῶδες). Πρέπει δέ, καὶ τοῦτο θεωρεῖται σπουδαῖον, νὰ ληφθῶσιν οἱ κόνδυλοι μίαν Παρασκευὴν, καὶ πάντοτε κατὰ περιττὸν ἀριθμὸν, 5, 7, 9 κλπ. μέχρι 15 κατὰ τὴν ἀντοχὴν τοῦ λαμβάνοντος.

Ἄν τὸ φυτὸν συνελέγη τὴν 1^{ην} Παρασκευὴν τοῦ μηνὸς Μαρτίου, ἔχει εἰς ὑπατον βαθμὸν τὰς θαυμασίας αὐτοῦ ἰδιότητας. Τότε καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἀπεξηραμμένον εἶναι ἐξαιρετικὸν ἵνα προετοιμάσῃ τὸν ἐφιέμενον διὰ τὴν ἔνεσιν.

Αἱ φυσιολογικαὶ ἐνέργειαι τῆς *Dorstenia* δὲν εἶναι πολὺ ζωηραὶ· ἡ κυκλοφορία βραδύνεται ὀλίγον, αἰσθημὰ τι φύχους δοκιμάζεται, οὐχὶ ὅμως καὶ νευρικαὶ διαταράξεις. Συνήθως καταλαμβάνεται ὁ λαμβάνων ὑπὸ ἐμέτων καὶ ναυτίας. Πρέπει ὅμως νὰ καταβληθῇ ἀγῶν ἵνα μὴ συμβῇ ἔμετος, διότι, ἂν τὸ φυτὸν ἐξεδάλλετο, θὰ ἦτο ἐπικίνδυνον νὰ ὑποβληθῇ τις εἰς ἐμβολιασμόν.

Συνήθως ἡ ρίζα τοῦ φυτοῦ λαμβάνεται νωπὴ.

Διὰ τὸν ἐμβολιασμόν μεταχειρίζονται ἓνα ἐκ τῶν μεγάλων ὀδόντων τοῦ ὄφρους, ἓνα δηλαδὴ ἐκ τῶν ἰοδόλων. Ἐκλέγουσι δὲ τοὺς ὀδόντας τοῦ μᾶλλον ἰοδόλου τῶν ὄφρων, τοῦ Κροταλίου (*cuatro narices*), πρέπει δὲ ὁ ὄφρις νὰ εἶχε φονευθῇ μίαν Παρασκευὴν καὶ οἱ ὀδόντες νὰ εἶχον ἐξαχθῇ τὴν αὐτὴν ἡμέραν· ὁ αὐτὸς ὀδοὺς δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ἐπὶ πολλὰ ἔτη.

Ὁ ἐμβολιασμὸς ἀρχεται ἀπὸ τῆς βραχιαίας ἐπιφανείας τοῦ

ἀριστεροῦ ποδός, πρέπει δὲ νὰ καταβληθῇ προσοχὴ ἵνα μὴ συμπέσῃ ἐπὶ φλεβός. Τὸ δὲρμα σχίζεται διὰ τοῦ ἀκροῦ τοῦ ὀδόντος, ὥστε νὰ αἰματώσῃ ὀλίγον καὶ ἡ τομὴ ἔχει σχῆμα τετράγωνον.

Μετὰ τὸν ἀριστερὸν πόδα, ἐμβολιάζουσι τὸν καρπὸν τῆς δεξιᾶς χειρὸς (προσθία ἐπιφάνεια), μετὰ ταῦτα τὸν δεξιὸν πόδα (ραχιαία ἐπιφάνεια) καὶ τέλος τὸν ἀριστερὸν καρπὸν (προσθία ἐπιφάνεια) πάντοτε κατ' ἐναλλαγὴν τῶν μερῶν τοῦ σώματος.

Ἐξακολουθοῦσιν ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ μηροῦ, τοῦ δεξιοῦ βραχίονος, τοῦ δεξιοῦ μηροῦ, τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος. Οὕτω πάντα τὰ μέλη ἐμβολιάζονται. Ἐν τῇ θώρακι γίνεται εἰς ἐμβολιασμός, ἕτερος ἐν τῇ μέσῳ τοῦ στέρνου, ἕτερος εἰς τὸν αὐχένα καὶ τέλος ἐν τῇ μέσῳ τοῦ μετώπου. Λήγει δὲ διὰ προσποιητῆς τετραγώνου σχισμῆς ἐπὶ τῆς γλώσσης.

Ἀπαιτοῦνται ἑπτὰ ὅμοιαι σειραὶ ἐμβολιασμῶν ὅπως μὴ παθαίνη τις ἀπὸ τῶν δηγμάτων τῶν ὄφρων, καὶ συγχρόνως ὅπως ἀποκτήσῃ τὴν ἰδιότητα νὰ θεραπεύῃ δι' ἀπομυζήσεως τὰς πληγὰς τὰς ἐκ τῶν ἐπιδιδυνωδυστέρων ὄφρων ἐπερχομένας.

Καθ' ὅλον τὸ διάστημα, καθ' ὃ ὁ Ἰνδὸς ὑποβάλλεται εἰς τοὺς ἀλλεπαλλήλους αὐτοὺς ἐμβολιασμούς, οὐδεμία σημαντικὴ μεταβολὴ παρατηρεῖται εἰς τὴν ὑγείαν του. Ὑποφέρει ὀλίγον ἐκ κεφαλαλγίας καὶ αἰσθάνεται περιεργον ὥθησιν πρὸς λήψιν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Ἄλλ' ὅταν εἶναι πανσέληνος, τότε παροξυσμὸς ἐπικίνδυνος καταλαμβάνει αὐτόν· αἱ νοητικαὶ τοῦ δυνάμεις ταράσσονται, αἰσθάνεται ὅτι τὸ λογικόν του σαλεύεται, οἱ ὀφθαλμοὶ του πληροῦνται αἵματος, τάσις πρὸς δίψαν ἀκατάσχετος τὸν κατέχει, τὸν βασανίζει· αἰσθάνεται νυγμοὺς εἰς τὰ οὖλα, τὸ στόμά του καίει, ὁ σιέλός του ρεεὶ ἀφθονοσ· αἰσθανόμενος ὅτι θὰ ὑποπέσῃ εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ δῆξῃ, φεύγει εἰς τὰ δάση. ἐκεῖ, δάκνει τὰ δένδρα, σχίζει τοὺς φλοιούς των καὶ οὕτως ἀπαλλάσσεται τοῦ δηλητηρίου του. Ὁ δηλητηριώδης σιέλός ἀναμιγνύεται μετὰ τοῦ χυμοῦ τῶν δένδρων, καὶ φαινόμενον ἐκπληκτικόν, τὸ δένδρον μαραίνεται καὶ θνήσκει.

Ἄν εἰς ἐκ τῶν ἀνθρώπων τούτων ἔτυχε νὰ δῆξῃ ἄνθρωπον ἢ ζῷον, ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ ζῷον ἀποθνήσκουσιν ὡσεὶ εἶχον δηχθῇ ὑπὸ ὄφρους.

Ὅλοι σχεδὸν οἱ ἡμιάγριοι λαοὶ τῆς Γουϊάννης καὶ τῶν κοι-

λάδων του Όρενόκου ή του Άμαζονίου, ως και οι του κέντρου της Άφρικής, έχουν μάγους θεραπευτάς, οΐτινες ισχυρίζονται ότι κατέχουσι τρόπους επίσης γελοίους και επίσης αλαθήτους προς τον προηγηθέντα όπως μὴ παθαίνωσιν ἐκ τῶν δηγμάτων.

Τὰ ἀρχαία τῆς ἀνθρωπολογίας τῶν ἐγκληματιῶν ἀναφέρουσι τὴν ἱστορίαν ἐνὸς χρυσοθήρα, ὅστις κατάρθωσε νὰ ἀποκτήσῃ ἀνοσίαν κατὰ τοῦ δηλητηρίου, τῆ βοήθεια ἐνὸς ἰθαγενοῦς τῆς Γουϊάνης.

«Ὁ Ἰνδὸς ἔλαβεν ἐκ τινος φιάλης, λέγει, ἣτις περιεῖχε πολλοὺς, ἕνα ὀδόντα τοῦ ὄφεως (*Lachesis atrox*) τοῦ λίαν δηλητηριώδους, καὶ μετεχειρίσθη τοῦτον ὅπως κάμῃ ἐπὶ τῆς ράχews τοῦ ποδὸς τρεῖς τομὰς β ὕφεκατομ. πλάτους περίπου. Ἀφῆκε νὰ αἰμάξῃ ἡ πληγὴ ἐπὶ ἕν λεπτόν. Ἡσθάνομην τότε αἰσθημά τι λιποψυχίας, χονδραὶ σταγόνες ἰδρώτος ἐπιπτον ἐκ τοῦ μετώπου μου. Μετὰ ταῦτα αἱ πληγαὶ ἐπεπάσθησαν διὰ κόνεώς τινος μελαίνης. Ἐμαθα δὲ κατόπιν ὅτι ἡ κόνις αὕτη συνίστατο ἀπὸ τοῦ ἥπατος καὶ τῆς χολῆς τοῦ ζῦφου, ἀποξηρανθέντων ἐν τῇ ἡλίῳ καὶ συναναμιχθέντων μετὰ τῶν ἰογόνων ἀδένων. Τὸ αἷμα ἔπαυσε ἀμέσως νὰ ρέῃ. Ὁ Ἰνδὸς ἐμάσησε φύλλα δένδρων μετὰ τῆς κόνεως ταύτης καὶ ἐφαρμόζων τὰ χεῖλη του ἐπὶ τῆς πληγῆς, ἐπέβαλλεν εἰς αὐτὴν ὅσον ἡδύνατο σιελόν, ἐμφυσῶν ὡσεὶ ἤθελε νὰ ἐξογκώσῃ σφαῖράν τινα. Οὕτως ἐτελείωσεν ἡ ἐργασία.

» Ἐκτοτε ἐδήχθη ἐπτάκις ὑπὸ διαφόρων ἐπικινδυνωδαστάτων ὄφεων, καὶ δὲν ἔπαθον οὔτε ἀπλοῦν πυρετόν. Οἱ Ἰνδοὶ τῶν φυλῶν Galibis, Bonis, Emerillons, οἱ αἰθιοπεῖς Bosses καὶ πάντες οἱ ἰθαγενεῖς τῆς Γουϊάνης κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐμβολιάζονται. Διΐσχυρίζονται μάλιστα ὅτι ὁ τρόπος οὗτος τοῦ ἐμβολιασμοῦ μεταδίδεται καὶ εἰς τὰ τέκνα των καὶ ὅτι ἡ ἀνοσία εἶναι κληρονομικὴ διὰ πολλὰς γενεάς».

Ὁ συνταγματάρχης Serra Pinto περιγράφει ἐτέραν μέθοδον ἐμβολιασμοῦ ἐν χρήσει ἐν Μοζαμβικῇ καὶ τὴν ὁποῖαν ὑπέστη καὶ ὁ ἴδιος.

«Ἐν Inhambane (τῆ Δ. ἀκτῇ τῆς Ἀφρικής) παρὰ τῆ φυλῆ τῶν Vatuas ὑπέστην τὸν ἐμβολιασμόν.

» Ἐξάγουσι τὸ δηλητήριο ἐκ τινος ὄφεως καλουμένου πορτογαλλιστὶ Alcatifa, ὅπερ σημαίνει τάπητος, καὶ καλεῖται οὕτως

ἐνεκα τῶν χρωμάτων τοῦ δέρματος, ἅτινα δίδουσι εἰς αὐτὸν τὴν ὄψιν τάπητος. Ἀγνοῶ τὸν τρόπον, δι' οὗ προμηθεύονται τὸ δηλητήριο τοῦτο. Τὸ δηλητήριο ἀναμιγνύεται μὲ φυτικὰς οὐσίας καὶ σχηματίζει μετ' αὐτῶν ζύμην μέλαιναν ἰξώδη.

» Ποιοῦσιν ἐπὶ τοῦ δέρματος δύο ἐντομὰς παραλλήλους, μήκους πέντε ὑποχιλιοστομέτρων, καὶ εἰσάγουσιν ἐν αὐταῖς τὴν ζύμην τὴν ἐνέχουσαν τὸ δηλητήριο. Αἱ ἐντομαὶ αὗται γίνονται ἐπὶ τοῦ βραχίονος, πλησίον τῆς διαρθρώσεως τῆς κερκίδος καὶ τῆς ὠλένης μετὰ τῶν ὀστέων τοῦ καρποῦ, εἰς τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν τῆς χειρὸς, εἰς τὰ νῶτα, ἐπὶ τῶν ὠμοπλατῶν καὶ εἰς τοὺς πόδας παρὰ τὸν μέγαν δάκτυλον. Μετὰ τὸν ἐμβολιασμόν, ἀπαιτοῦσιν ὅπως ὁ ἐμβολιασθεὶς ὀρκισθῇ ὅτι δὲν θὰ φονεύσῃ ποτὲ δηλητηριώδη ὄφιν, καθ' ὅτι λέγουσιν ὅτι τοῦ λοιποῦ ὁ ὄφις εἶναι στενὸς φίλος του, πρὸς ἀπόδειξιν δὲ ρίπτουσι ἐπ' αὐτοῦ ὄφιν Τάπητα, ὅστις δὲν δάκνει.

» Ὅταν ὑπέστην τὸν ἐμβολιασμόν τοῦτον, ἐπὶ ὀκτῶ ἡμέρας ὑπέφερα φοβεροὺς πόνους.

» Δὲν ἐδήχθη οὐδέποτε ὑπ' οὐδενὸς ὄφεως, κατ' ἀκολουθίαν δὲν δύναμαι νὰ εἶπω ὅτι τὸ φάρμακον εἶναι ἀλάθητον. Οἱ Vatuas ισχυρίζονται ὅτι οὕτως ἔχει καὶ δὲν φονεύουσι ποτὲ ὄφιν τινά.

» Ὀλίγον χρόνον μετὰ τὸν ἐμβολιασμόν ἐκεντήθη εἰς τὰς νήσους Seychelles ὑπὸ σκορπίου καὶ δὲν ἠσθάνθη οὐδὲν, δέκα δὲ ἔτη μετὰ ταῦτα διαβαίνων τὴν Ἀφρικὴν ἐκεντήθη ὑπὸ σκορπίου πάλιν καὶ ὑπέφερα φρικωδῶς καὶ ἐνόμιζον ἐπὶ ὀκτῶ ἡμέρας ὅτι ἢ θ' ἀπέθνησκον ἢ θὰ ἐχάνετο ὁ βραχίον μου».

Ἐκ πάντων τῶν προηγουμένων ἐξάγεται ὅτι οὐδὲν ὑφίσταται τὸ ἐκπληκτικόν, ἂν ὁ ἄνθρωπος δι' ἀλλεπαλλήλων ἐμβολιασμῶν ἀποκτᾷ ἱκανὴν ἀνοσίαν, ὅπως προφυλάσσεται κατὰ τῶν δηγμάτων τῶν ὄφεων. Τὸ μυστήριο δὲ καὶ ἡ δεισιδαιμονία καθιστῶσι τὸν ἄνδρα τοῦτον ὡς πεπροικισμένον ὑπὸ δυνάμεώς τινος ἀγνώστου, δι' ἧς διακρίνονται οἱ γόητες καὶ οἱ θηρευταὶ τῶν ὄφεων.

Ἐν τῇ ἀρχαιότητι ισχυρίζοντο ὅτι ἡ ἀνοσία ἡδύνατο καὶ κληρονομικῶς νὰ μεταδίδηται εἰς τινὰς περιπτώσεις, καὶ οὕτως ἐξηγεῖται πῶς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ Ψύλλου ἢ γόητος τῶν ὄφεων

ὕπηρξε κληρονομικὸν εἰς τινὰς Ἰθαγενεὺς οἰκογενείας τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Αἰγύπτου.

Ἐν τῷ λαμπρῷ αὐτοῦ βιβλίῳ περὶ τῶν ὁμοθεραπειῶν ὁ καθηγητὴς Landouzy ἀναφέρει περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἓν ἀπόσπασμα ἐκ τῆς Φαρσάλου τοῦ Λουκανοῦ περιγράφοντος ἐν ἔτει 60 μ. Χ. τὰ ἦθη τῶν Ψύλλων, φυλῆς μεθ' ἧς τὸ στρατεύμα τοῦ Κάτωνος συνηντήθη κατὰ τὴν ἐν τῇ Ἀφρικῇ διαμονήν. Τὸ ἀπόσπασμα ἔχει οὕτω περίπου ἐν μεταφράσει:

«Μόνον τὸ ἔθνος τῶν Ψύλλων ἐν τῷ κόσμῳ περιφρονεῖ τὸν ἴον τῶν ὄφρων, ἢ γλῶσσά των κατέχει τὰς ἀρετὰς τῶν δρασι-
κῶν βοτανῶν, καὶ τὸ αἷμά των ἀμόλυντον δὲν προσβάλλεται ὑπ' οὐδενὸς δηλητηρίου. Ἀκινδύνως ἐγγίζουσι τὰ σπέρματα τῶν γοργόνων. Ζῶσιν εὐτυχεῖς, ἕνεκα τῶν προτερημάτων τούτων, ἐν τῷ μέσῳ τῶν δηλητηρίων, τὸν θάνατον ἀψηφούντες.

»Γοιαύτη δὲ εἶναι ἢ ἐμπιστοσύνη αὐτῶν εἰς τὴν ἰδιότητά των ταύτην, ὥστε μόλις τεχθῆ τέκνον τι, ἂν ὑποπτεύωσι τοῦτο ὡς γόνον ξένου ἔρωτος, τολμῶσι νὰ τὸ δοκιμάσωσιν ἐκθέτοντες εἰς τὰ δῆγματα τῆς ἀσπίδος. Ὡς ὁ βασιλεὺς τῶν πτηνῶν, μόλις ἐξέλθῃ τοῦ ὄφου τοῦ ὁ νεοσσός, στρέφει τὸν ἀετιδέα πρὸς τὴν ἀνατολήν τοῦ ἡλίου, καὶ ἂν ἀντέχη εἰς τὸ φῶς χωρὶς νὰ κλείσῃ τοὺς ὀφθαλμούς, ὁ πατήρ τὸν ἀνατρέφει διὰ νὰ ἴπταται ἐν τῷ αἰθέρι. Ἄν ὁμως δὲν ὑπομένῃ τὸ φῶς, τὸν καταρρίπτει ἐκ τῆς φωλεᾶς. Ὁ Ψύλλος οὕτω παραδέχεται ὡς τέκνον τῆς φυλῆς του ἐκεῖνο, τὸ ὅποσον ἀταράχως καὶ ἀκινδύνως δύναται νὰ ἐγγίσῃ τοὺς ὄφεις καὶ νὰ κυλισθῆ ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἑρπετῶν τεράτων».

Ἡ μόνη ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια ἐκ τῶν γεγονότων καὶ τῶν ἀποδείξεων τῶν προλεχθεισῶν εἶναι, ὅτι εἰς τινὰς περιπτώσεις ὁ ἄνθρωπος δύναται ἀναμφισβητήτως ν' ἀποκτήσῃ τὴν ἰδιότητα ν' ἀντέχη εἰς τὸ δηλητηρίον τῶν ὄφρων, κατορθῶν νὰ δώσῃ εἰς ἑαυτὸν ἀνοσίαν ἐνεργὸν δι' ἀλλεπαλλήλων ἐνέσεων ἰοῦ.

Κατὰ τὴν συγγραφὴν τοῦ A. Calmette «Les Venins».

N. X. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

ΑΤΛΑΝΤΙΣ—ΚΡΗΤΗ

Ἐν ἄρθρον, δημοσιευθὲν ἐσχάτως εἰς τοὺς «Καιροὺς» τοῦ Λονδίνου, ζητεῖ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ Ἀτλαντις τῶν ἀρχαίων, ἣτις ἐνομιζέτο ὅτι ἦτο χώρα ὑποθετικὴ, οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ αὐτὴ ἡ Κρήτη, ὡς δύναται τις ἀσφαλῶς νὰ συμπεράνῃ ἐκ τῶν εὐρημάτων τῆς Κνωσοῦ. Τοὺς θρύλους περὶ τῆς Ἀτλαντίδος συνοψίζει ὡς ἑξῆς εἰς ἄρθρον ἐχθρὸς τῆς διὰ τοῦ ἀγγλικοῦ φύλλου ἐκτεθείσης θεωρίας:

Μεταξὺ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἐκτενέστερον περὶ Ἀτλαντίδος ὁμιλεῖ ὁ Πλάτων εἰς τὸν *Τίμαιον* καὶ τὸν *Κριτίαν*. Τὰ πρόσωπα τοῦ διαλόγου τοῦ *Τιμαίου* εἶναι ὁ Σωκράτης, ὁ Κριτίας, ὁ Τιμαῖος καὶ ὁ Ἑρμοκράτης. Τὴν προτεραιάν ὁ Σωκράτης ἐξέθηκε πρὸς αὐτοὺς τὴν πολιτείαν αὐτοῦ. Ἀνταποδίδοντες οἱ μαθηταὶ τὸ φιλοφρόνημα ὑπεσχέθησαν εἰς αὐτόν, ὅτι θὰ διηγηθοῦν πράγματα ἀξία τοῦ ξένου των· ὁ Κριτίας ἐδήλωσεν, ὅτι θὰ ἀφηγηθῆ «λόγον μάλα μὲν ἄτοπον, παντάπασί γε μὴν ἀληθῆ». Ἡ ἱστορία αὕτη εἶναι τοῦ Σόλωνος, τοῦ «σοφωτάτου τῶν ἑπτὰ». Οὗτος τὴν διηγήθη κάποτε εἰς τὸν Δροπίδην, τὸν πρόπαππον τοῦ Κριτίου, ὁ Δροπίδης δὲ τὴν διηγήθη εἰς τὸν υἱὸν του, ὅστις, «σχεδὸν ἐγγὺς ἤδη τῶν ἐνενήκοντα ἐτῶν», τὴν διηγήθη πρὸς τὸν Κριτίαν, δεκαετῆ τότε μόλις. Καὶ ὁ Κριτίας ἐπιμένει. Δὲν θέλει ἡ ἱστορία του νὰ θεωρηθῆ ὡς μῦθος. Εἶναι ἐπεισόδιον αὐθεντικὸν τῆς ἀρχαίας ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων. Καὶ τὴν διηγείται διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Σωκράτην. Τὴν διηγείται διὰ νὰ προσφέρῃ φόρον εὐλαβείας εἰς τὴν πολιούχον τῶν Ἀθηναίων, διότι ἐπανηγυρίζοντο τότε τὰ μικρὰ Παναθήναια. Τὴν διηγείται, ὡς ἂν ἔψαλλεν ὕμνον πρὸς τὸν Θεόν.

Λοιπὸν ὁ Σόλων ἐταξείδευεν εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἐπεσκέφθη πόλιν καλουμένην Σαίδα. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ταύτης ἐτίμων θεᾶν, τὴν ὁποίαν ὠνόμαζον Νηίθ. Ἡ Νηίθ οὐδὲν ἄλλο ἦτο ἢ ἡ Ἀθηναῖα ἑλληνιστί. Ὁ Σόλων ἔγινε φιλοφρόνως δεκτὸς ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Σαίδος, ἠρώτησε δὲ τοὺς περὶ τὰ πα-

λαιά έμπείρους Ιερείς τί έγνώριζον περι αὐτῶν. Διότι πράγματι ἡ Αἴγυπτος εἶναι ἡ θεματοφύλαξ τῶν ἀρχαιοτάτων παραδόσεων. Οἱ Ἕλληνες ἐγενεαλόγουν τόν κόσμον ἀπό τοῦ κατακλισμοῦ τοῦ Δευκαλίωνος, ἐνῶ οἱ Αἰγύπτιοι ἀπό κατακλισμούς δέν ἐγνώριζον παρά τὰς κανονικάς καί εὐεργετικάς πλημμύρας τοῦ Νείλου. Οὕτω διέσωσαν καί εἰς τὰ ἱερά των βιβλία πᾶν ὅτι εἶναι παλαιόθεν γεγραμμένον περι τῆς γῆς.

Παρατηρητέον, ὅτι ἡ ἱστορία τῆς Ἀτλαντίδος προέρχεται ἐξ Αἰγύπτου. Κατά τήν ἀρχαιότητα, ἡ Αἴγυπτος ἦτο ἡ κατ' ἐξοχήν παλαιά, σεπτή καί σοφή χώρα. Ὁ γηραιός ἱερεὺς τῆς Νηϊθ, τήν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες ὀνομάζουν Ἀθηναίαν, διηγείται εἰς τόν νεαρὸν Σόλωνα, ὅτι «πρὸ τῆς μεγάλης φθορᾶς τῶν ὑδάτων» ἡ πόλις τῶν Ἀθηναίων ἦτο «ἀρίστη πρὸς τε πόλεμον καί κατὰ πάντα εὐνομιωτάτη», ἐξέχουσα διὰ τῶν καλλίστων ἔργων τῆς καί θεωρουμένη ὡς ἡ ἀρίστη πασῶν τῶν πολιτειῶν, «ἐξ ὧν εἶχε γίνεαι λόγος ὑπὸ τόν οὐρανόν». Πάντα δὲ ταῦτα, ἔλεγεν ὁ γηραιός ἱερεὺς τῆς Νηϊθ, εἶχον συμβῆ πρὸ ἑνεακισχιλίων ἔτων.

Τὸ μεγαλεῖτερον κατόρθωμα τῶν Ἀθηναίων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὸ ὁποῖον ἀπεμνημόνευσαν τὰ αἰγυπτιακά βιβλία, τὸ «κάλιστον ἔργον» τὸ ὁποῖον ἔπραξαν αἱ Ἀθηναίαι, «τὸ μᾶλλον ὑπερέχον κατὰ μέγεθος καί ἀρετήν», εἶναι ἡ καταστροφή ἰσχυροῦ στρατοῦ, ὅστις ἐξορμήσας ἐκ τοῦ Ἀτλαντικοῦ πελάγους κατέκλυζεν ἀθραδῶς τὴν Εὐρώπην καί τὴν Ἀσίαν.

Ἀλλὰ ποῖος ἦτο ὁ στρατὸς οὗτος;—Ὁ στρατὸς τῆς Ἀτλαντίδος. Καί τί ἦτο ἡ Ἀτλαντίς;—Ἴδου τί ἦτο.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸ Ἀτλαντικὸν πέλαγος δέν ἦτο πλεύσιμον, διότι ἀπέναντι τοῦ στομίου αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον οἱ Ἕλληνες ὀνομάζουν «Ἡρακλείους στήλας», ὑπῆρχε νῆσος. Ἡ νῆσος αὕτη — αὕτη εἶναι ἡ Ἀτλαντίς — ἦτο «ἅμα Λιβύης καί Ἀσίας μελίζων», οἱ δὲ ναυτιλλόμενοι ἐπέβαινον ἐξ αὐτῆς εἰς τὰς ἄλλας νήσους καί ἐκ τῶν νήσων εἰς τὴν ἀντικρινὴν ἠπειρον, τὴν περιθέουσαν τόν «ἀληθινὸν ἐκεῖνον πόντον». Πέραν δὲ τοῦ στομίου, περι οὗ ὁ λόγος, ὑπάρχει λιμὴν, «στενόν τινα ἔχων εἰσπλουν», ἐνῶ τὸ λοιπὸν διατελεῖ ἀληθὲς πέλαγος, «ἡ δὲ περιστοιχίζουσα αὐτὸ ξηρὰ ὀρθότατ' ἂν λέγοιτο ἠπειρος».

Ἄν αἱ λεπτομέρειαι τῆς γεωγραφικῆς αὐτῆς περιγραφῆς δέν διακρίνονται διὰ τὴν σαφήνειάν των, οὐχ ἤττον ἐν σημεῖον αὐτῆς δέν εἶναι διόλου ἀμφίβολον. Ὁ Πλάτων βλέπει τὴν Ἀτλαντίδα πέραν τῶν στηλῶν τοῦ Ἡρακλέους, περίπτωσις πρὸς τὴν ὁποίαν δέν συμβιβάζεται ἡ νέα ὑπόθεσις, ὅτι Ἀτλαντίς ἦτο ἡ ἀρχαῖκή Κρήτη. Καί ἡ ἀρχαῖκή Κρήτη δέν συμπίπτει καθόλου πρὸς τὴν γεωγραφίαν τοῦ Τιμαίου.

Ὁ γηραιὸς ἱερεὺς τῆς Νηϊθ διηγείται, ὅτι εἰς τὴν Ἀτλαντίδα αὐτὴν νῆσον «μεγάλῃ συνέστη καί θαυμαστῇ δύναμις βασιλέων», ἡ ὁποία ἐκυριάρχει ὄχι μόνον ὀλοκλήρου τῆς νήσου, ἀλλὰ καί ἄλλων νήσων καί μερῶν τῆς γειτονικῆς ἠπείρου μάλιστα. Οἱ βασιλεῖς οὗτοι ἐξουσίαζον τὴν Λιβύην μέχρι τῆς Αἰγύπτου καί τὴν Εὐρώπην μέχρι τῆς Τυρρηνίας καί ἡ φιλοδοξία των δέν ἐγνώριζεν ὄρια. Ἡθέλησαν νὰ κυριεύσουν καί τὴν Ἑλλάδα καί τὴν Αἴγυπτον καί ὅλας τὰς χώρας, τὰς ἐντὸς τῶν Ἡρακλείων στηλῶν ἐδρισκομένας. Τότε ἀνεφάνησαν αἱ Ἀθηναίαι καί ἡ ἀρετὴ καί ἡ ρώμη τῆς πόλεως ἔγιναν καταφανεῖς. Ἡγουμένη κατ' ἀρχὰς ἡ πόλις τῶν Ἀθηναίων ὄλων τῶν Ἑλλήνων, κατόπιν δὲ ἀπομονωθεῖσα, διότι οἱ ἄλλοι ὑπεχώρησαν, καί ἐκτεθεῖσα εἰς τοὺς ἐσχάτους κινδύνους, ἔστησε τρόπαια, ἠμπόδισε τοὺς ἀδουλώτους νὰ ὑποδουλωθοῦν καί τοὺς κατοικοῦντας ἐντὸς τῶν Ἡρακλείων στηλῶν ἠλευθέρωσεν ὅλους. Ἐθριάμβευσαν αἱ Ἀθηναίαι καί ὁ ἀλαζὼν πολιτισμὸς τῆς Ἀτλαντίδος ὑπέκυψεν. Ἀλλὰ φοβερὰ καταστροφή ἐξηφάνισε νικητὰς καί ἠττημένους. Ὁ Πλάτων διηγείται, ὅτι πάντες οἱ ἐξ Ἑλλάδος μαχηταί κατεπόθησαν ὑπὸ τῆς γῆς εἰς μίαν νύκτα. «Τὸ τε μάχιμον ἡμῶν πᾶν ἄθροον ἔδω κατὰ γῆς». Ἀλλὰ καί αὕτη ἡ Ἀτλαντίς ἐξηφανίσθη ὑπὸ τὴν θάλασσαν «κατὰ τῆς θαλάσσης δῦσα ἠφανίσθη». Καί ὁ Πλάτων προσθέτει, ὅτι διὰ τοῦτο ἀκόμη καί σήμερον δέν ἠμπορεῖ τις νὰ πλεύσῃ εἰς τὸ ἐκεῖ πέλαγος, ἕνεκα τοῦ μεγάλου ὄγκου τοῦ πηλοῦ, τὸν ὁποῖον ἐσχημάτισεν ἡ καταβυθισθεῖσα νῆσος.

Ἴδου ὁποία εἶναι εἰς τὸν Τιμαίον ἡ διήγησις τοῦ Κριτίου, τὴν ὁποίαν οὗτος ἤκουσεν ἀπὸ τόν πάππον του, ὅστις, κατὰ τόν Σόλωνα, ἀνέφερε λεγόμενα τῶν Αἰγυπτίων ἱερέων. Καί ὁ Κριτίας ἔκαμε τὴν διήγησίν του μὲ ἀγάπην. Ἐνεθυμείτο λέξιν

πρὸς λέξιν τοὺς λόγους τοῦ πάππου του. Λέγει: «Τόσος χρόνος παρήλθεν ἀφ' οὗ τὰ ἤκουσα αὐτά, καὶ ὅμως θὰ ἐθαύμαζα, ἂν μοῦ εἶχε διαφύγει τίποτε. Ἦκουα τότε αὐτὰ μὲ τόσῃν παιδικὴν ἠδονὴν καὶ ὁ γέρον μὲ ἐδίδασκε τόσον πρόθυμα, ἐρωτῶντα αὐτὸν ἐπανελημμένως, ὥστε μοῦ ἐνετυπώθησαν ὡς ἐγκαύματα ἀνεκπλύτου γραφῆς».

Αὐταὶ εἶναι αἱ πληροφορίες τοῦ Τιμαίου περὶ τῆς παραδόξου νήσου τῆς Ἀτλαντίδος. Πολὺ σαφεῖς δὲν φαίνονται, ἀλλ' ἔχομεν καὶ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Κριτίου. Δυστυχῶς ὁ διάλογος οὗτος δὲν εἶναι πλήρης. Ὁ Πλάτων δὲν ἐτελείωσεν αὐτόν. Ὁ Κριτίας εἶναι συνέχεια τοῦ Τιμαίου. Ὁ Πλάτων ἐνεσάρκωνεν εἰς αὐτὸν τὴν Πολιτείαν του διὰ τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων, νικητῶν τῆς Ἀτλαντίδος. Ἡ θαυμαστὴ νίκη τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων κατὰ τῶν ἐκ δυσμῶν ἐπιδρομῶν ἐξησφάλιζε τὰ ἤθη καὶ τοὺς θεσμούς, τοὺς ὁποίους ὁ Πλάτων ἔθετεν ὡς τὰς ἀρχὰς τῆς πολιτείας του. Οὕτως ὥστε δύναται νὰ εἰκάσῃ τις, ὅτι ἡ σπουδαιότης, τὴν ὁποίαν ἀπένεμεν οὗτος εἰς τὴν νίκην τῶν Ἀθηναίων, ὡς ἐκ τοῦ μεγαλείου τοῦ ἀποδιδομένου εἰς τὸν πολιτισμὸν τῆς Ἀτλαντίδος, εἶνε ἀπλοῦν τέχνασμα διαλεκτικῆς ἐχούσης ὠρισμένον σκοπόν.

Ὁ Κριτίας εἰς τὸν ὁμώνυμον διάλογον ἐπανέρχεται εἰς τὴν διήγησιν τοῦ Σόλωνος. Καὶ πρῶτον συνοφίξει ὅ,τι εἶπεν εἰς τὸν Τιμαίου. Ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος πόλεμος ἐγίνετο πρὸ ἐννέα χιλιάδων ἐτῶν καὶ ὑπῆρξε πόλεμος μεταξὺ τῶν κατοικούντων ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν τῶν Ἡρακλείων στηλῶν. Ἀφ' ἐνὸς ἤρχον αἱ Ἀθηναίαι, ἀφ' ἐτέρου δ' οἱ βασιλεῖς τῆς Ἀτλαντίδος, «νήσου μεζονος τῆς Λιβύης καὶ Ἀσίας», σήμερον δὲ καταδυθισθείσης ὑπὸ σεισμοῦ καὶ μὴ ἀποτελούσης παρὰ πηλόν, παρεμποδίζοντα τὴν ἐλευθεροπλοΐαν.

Πρῶτον ὁ Κριτίας περιγράφει τὸ κάλλος καὶ τὰ πλούτη τῆς Ἀττικῆς, τοὺς ἀρχαίους θεσμούς καὶ τὰ ἤθη τῆς. Ὅμιλεῖ δὲ καὶ περὶ λαῶν βαρβάρων καὶ ζητεῖ συγγνώμην, ὅτι ἀναγκάζεται νὰ δίδῃ εἰς αὐτοὺς ὀνόματα ἑλληνικά. Ἀλλά, λέγει, οἱ Αἰγύπτιοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ Σόλων ἔμαθεν ὅλην αὐτὴν τὴν ἱστορίαν, εἶχον μεταφράσει τὰ ὀνόματά των εἰς τὴν γλῶσσάν των. Καὶ ὁ Πλάτων, ἀναζητῶν τὴν ἐννοίαν ἐκάστης λέξεως, μεταφέρει αὐτὰ εἰς τὴν «ἰδίαν φωνήν». Μετὰ ταῦτα ὁ Κριτίας φθάνει εἰς

τὴν Ἀτλαντίδα, ἰδοῦ δὲ τί διηγείται: «Οἱ θεοὶ διένειμαν τὴν γῆν καὶ ἕκαστος αὐτῶν ἐβασίλευσεν ἐπὶ ὠρισμένου λαοῦ. Ὁ Ποσειδῶν ἔλαβε τὴν νήσον τῆς Ἀτλαντίδος. Πλησίον τῆς θαλάσσης καὶ εἰς τὸ μέσον ἀκριβῶς τῆς νήσου εὕρισκετο πεδιάς, οὗτος ὁ θεὸς συνήκισε τοὺς ἐκ θνητῆς γυναικὸς γεννηθέντας υἱοὺς του». Ἡ παρουσία τοῦ Ποσειδῶνος παρέχει εἰς τὴν διήγησιν χαρὰ κτήρα μυθολογικόν. Ὑπάρχει δὲ καὶ λεπτομέρεια, ἡ ὁποία δὲν συμβιδάζεται μὲ τὰς λεπτομερείας τοῦ Τιμαίου. Ἄν ἐπὶ τῆς Ἀτλαντίδος ὑπάρχη πεδιάς, ἡ ὁποία γειτνιάζει μὲν πρὸς τὴν θάλασσαν, εὕρισκεται δὲ εἰς τὸ μέσον τῆς νήσου, τότε ἡ νήσος δὲν εἶναι καὶ τόσον μεγάλη.

Ὀλίγον μακρὰν ἀπὸ τὴν πεδιάδα αὐτὴν ὑπῆρχε βουνόν, τὸ ὅποιον κατῴκει ὁ Εὐήνωρ, ἀνήκων εἰς τοὺς ἐκ τῆς Γῆς γεννηθέντας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ κόσμου ἀνθρώπους, συνοικῶν δ' ἐκεῖ μὲ τὴν γυναῖκά του Λευκίππην. Ὁ Εὐήνωρ καὶ ἡ Λευκίππη ἀπέκτησαν μονογενῆ θυγατέρα, τὴν Κλειτώ, τὴν ὁποίαν ἠράσθη ὁ Ποσειδῶν καὶ τὴν ἐνυμφεύθη. Τότε δὲ περιέφραξε τὴν νήσον διαδοχικῶς διὰ περιβόλων γῆινων καὶ θαλασσίων διὰ νὰ τὴν καταστήσῃ ἄβατον εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διεκόσμησεν αὐτὴν, ἔκαμε ν' ἀναβλύσουν δύο πηγαί, ἡ μία ψυχροῦ καὶ ἡ ἄλλη θερμοῦ ὕδατος κτλ. Ἡ μυθολογία ἐξακολουθεῖ.

Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ποσειδῶνος ὑπῆρξαν οἱ καταλαβόντες, χάριν τοῦ βασιλείου τῆς Ἀτλαντίδος, ὅλας τὰς χώρας τὰς μνημονευθείσας εἰς τὸν Τιμαίου. Ἡ νήσος ἐγνώρισε θαυμαστὴν εὐημερίαν. Παρήγεν ὅλα τὰ χρήσιμα μέταλλα, ἰδίως δὲ ὀρείχαλκον, ὅστις τότε ἦτο τὸ πολυτιμότερον μετὰ τὸν χρυσὸν μέταλλον. Ἀπέφερε πᾶσαν ὕλην ἀναγκαίαν εἰς τὰς τέχνας. Ἐτρεφε ζῆα ἄγρια καὶ ἡμέρα, ἰδίως ἐλέφαντας. Βοσκαί, ἔλη, λίμναι, ποταμοὶ ἠφθόνουν ἐπ' αὐτῆς. Ὅλα τὰ ἀρώματα, ρίζαι, χλόη, ξύλα ἢ ἀποστάγματα (χυλοὶ στακτοὶ) ἀνθέων καὶ καρπῶν, τέλος ὅλοι οἱ θησαυροὶ τῆς φύσεως εὕρισκοντο εἰς τὴν Ἀτλαντίδα. Οἱ κάτοικοι ἔκτισαν ἱερά, ἀνάκτορα, λιμένας, νεώρια, διακοσμοῦντες ὀλόκληρον τὴν χώραν μετὰ τάξεως καὶ ἀρμονίας. Τοὺς κυκλικοὺς περιβόλους, τοὺς περιβάλλοντας τὴν ἀρχαίαν Μητρόπολιν καὶ τοὺς ὁποίους ἐπλημμύριζεν ἡ θάλασσα, ἔξευξαν διὰ γεφυρῶν, καὶ συνέδεσαν τὰ βασιλικά οἰκῆματα μὲ

τὸ λοιπὸν μέρος τῆς νήσου. Καὶ ἔπεται ἡ περιγραφή τοῦ ἀνακτόρου τῶν βασιλέων. Αὕτη δὲ εἶναι ἀκριβῶς ἡ δημιουργήσασα τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι Ἄτλαντις εἶναι ἡ Κρήτη, διότι συμπίπτει μὲ τὸ ἀνάκτορον τῆς Κνωσοῦ, ὁποῖον ἀπεκάλυψαν αὐτὸ αἱ ἀνασκαφαὶ τῶν τελευταίων ἐτῶν. Ἴδου πῶς περιγράφει αὐτὸ ὁ Κριτίας:

Τὸ ἀνάκτορον ἠχοδομήθη εἰς τὸν χώρον τῆς ἀρχαίας κατοικίας τοῦ Θεοῦ. Οἱ βασιλεῖς ἀλληλοδιαδόχως ἐξωράϊσαν αὐτό. Τὸ διεκόσμησαν μεγαλοπρεπῶς. Εἰς τὸ μέσον τῆς Ἀκροπόλεως ἠγείρετο τὸ ἱερὸν τῆς Κλειτοῦς καὶ τοῦ Ποσειδῶνος, μὲ περίβολον ἐπένδυτον διὰ χρυσοῦ. Ἐκεῖ ἤρχοντο ἑτησίως ἐκ τῶν δέκα ἐπαρχιῶν τοῦ βασιλείου ἀπεσταλμένοι φέροντες τὰ πρωτόλεια τῆς γῆς. Ὁ ναὸς εἶχε βαρβαρικὴν τὴν ὄψιν, ἀλλ' ἡ μεγαλοπρέπεια αὐτοῦ ἦτο ἀνυπέροβλητος. Ἐξώθεν εἶχε περιενδυθῆ με ἄργυρον, πλήν τῶν ἀκρωτηρίων, τὰ ὅποια ἦσαν χρυσᾶ. Ἡ ὄροφή ἦτο ἐλεφαντίνη μὲ ποικίλματα χρυσοῦ καὶ ὀρειχάλκου. Χρυσοῦν ἄγαλμα παρίστανε τὸν θεὸν ἐπιβαίνοντα ἄρματος καὶ ἠνιοχοῦντα ἐξ ὑποπτέρους ἵππους. Καὶ ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἐφήπτετο τῆς ὄροφης. Πέριξ τοῦ ἀγάλματος τοῦ Θεοῦ ἑκατὸν Νηρηίδες ἵππευον δελφίνας. Ἐπὶ ἤρχον δ' ἐντὸς αὐτοῦ καὶ ἄλλα ἀγάλματα, ἀναθήματα ἰδιωτῶν. Ἐξ ἄλλου ἐξώθεν αὐτοῦ ἴσταντο χρυσᾶ τὰ ἀγάλματα τῶν βασιλέων καὶ τῶν γυναικῶν αὐτῶν, καὶ πάντα ταῦτα περιέβαλλε πεδιάς εὐφορος, μὲ κρήνας ψυχρῶν καὶ θερμῶν ὑδάτων, μὲ δένδρα παντοδαπά, μὲ γυμνάσια, μὲ δεξαμενὰς λουτρῶν ὑπαιθρίους καὶ ὑποστέγους διὰ τὸ θέρος καὶ τὸν χειμῶνα, ἄλλας διὰ τοὺς βασιλεῖς, ἄλλας διὰ τοὺς ἰδιώτας καὶ ἄλλας διὰ τὰς γυναῖκας, μὲ ἵππόδρομον ἔχοντα τὸ πλάτος σταδίου, ἐνῶ περαιτέρω ἠπλοῦτο τὸ δάσος τοῦ Ποσειδῶνος καὶ ἐξ ἄλλου ἐξετείνοντο τὰ νεώρια, πλήρη ἀπὸ τὰς τριῆρεις καὶ τὰ ἐξαρτήματα αὐτῶν.

Τοιαύτη εἶναι εἰς γενικὰς γραμμὰς καὶ εἰς τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς ἡ περιγραφή τοῦ Κριτίου, πληρεστέρα τῆς τοῦ Τιμαίου. Ἐκ πρώτης δ' ὄψεως ἀληθῶς ἡ θεωρία, ὅτι Ἄτλαντις δὲν εἶναι ἡ ἡ ἀρχαϊκὴ Κρήτη, ἔχει πολὺ τὸ ἐλκυστικόν. Φαίνεται πράγματι παραδεδεγμένον, ὅτι μέρη τινὰ τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ ἀνάγονται εἰς τὸν δέκατον π. Χ. αἰῶνα. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς 18^{ης} αἰγυπτιακῆς δυναστείας (καὶ μὴ

λησμονῶμεν, ὅτι οἱ περὶ Ἄτλαντίδος θρύλοι τῶν Πλατωνικῶν διαλόγων φαίνονται προερχόμενοι ἐξ αἰγυπτιακῆς πηγῆς), ἡ Κρήτη ὑπῆρξε μέγα καὶ παντοδύναμον Κράτος. Τὴν δὲ παντοδυναμίαν τῆς, ὡς φαίνεται, κατέβαλε φοινικικὴ εἰσβολή. Ἐχομεν τὴν ἀρχαιολογικὴν ἀπόδειξιν πλήρους καὶ ἀμειλίχτου καταστροφῆς τῆς Κνωσοῦ.

Ἐν τούτοις ὑπάρχουν καὶ δυσκολίαι διὰ τὴν ἀποδοχὴν τῆς θεωρίας. Αὕτη χρησιμοποιοῖ περισσότερο τὴν περιγραφὴν τοῦ Κριτίου παρά τὴν τοῦ Τιμαίου. Ἀλλ' ἂν ἡ πρώτη εἶναι ἀκριβεστέρα τῆς δευτέρας, φαίνεται ὅμως καὶ περισσότερο ἀναμειγμένη μὲ στοιχεῖα μυθολογικά. Ἡ φανταστικὴ τῆς μεγαλοπρέπεια ἔχει τὸ ὕφος παραμυθιοῦ ἢ περιγραφῆς ἐπιγείου παραδείσου. Ὑπάρχει ἐξ ἄλλου σημεῖον κοινὸν εἰς τε τὸν Τιμαίον καὶ τὸν Κριτίαν, ὅτι ἡ Ἄτλαντις εὐρίσκεται πέραν τῶν Ἡρακλείων στηλῶν, τοῦτο δὲ δὲν συνάδει μὲ τὴν γεωγραφικὴν θέσιν τῆς Κρήτης. Ὑπάρχει καὶ ἄλλο σημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Τιμαίος καὶ ὁ Κριτίας συμφωνοῦν: Ἡ αἰτία ἡ καταστρέψασα τὸν πολιτισμὸν τῆς Ἄτλαντίδος. Ἄν οἱ βασιλεῖς τῆς Ἄτλαντίδος ἤττηθησαν ὑπὸ συνασπισμοῦ τῶν μεσογειακῶν λαῶν, ἐχόντων ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς Ἀθηναίους (καὶ ὄχι τοὺς Φοίνικας), ἀλλὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἄτλαντίδος προεκάλεσε φυσικὴ αἰτία, σεισμὸς μέγας καὶ κατακλυσμὸς αὐτῆς ὑπὸ τῶν ὑδάτων. Ἐνῶ ἡ κρητικὴ δύναμις δὲν ἐγνώρισε τὰς περιπετείας αὐτάς.

Οὕτως ἡ νέα θεωρία δὲν φαίνεται παραπολὺ πειστικὴ, οὔτε ἀναιρεῖ τὰς παλαιότερας. Ὡς Ἄτλαντις ἐθεωρήθη καὶ ἡ Ἀμερικὴ καὶ αἱ Κανάριοι Νῆσοι, καὶ αἱ Ἀζόραι, καὶ ἡ Σκανδιναυία καὶ τὰ Σόδομα καὶ τὰ Γόμορα αὐτὰ καὶ αἱ Ἰνδία. Ἀλλ' οἱ λογικώτερον σκεπτόμενοι ὀρθότερον ἴσως ἐθεώρησαν τὴν Ἄτλαντίδα ὡς ἀπλήν οὐτοπίαν. Εἰς τοὺς πλατωνικοὺς διαλόγους ἀφθονοῦν οἱ μῦθοι. Οἱ μῦθοι αὐτοὶ εἶναι τὸ ἀκρότατον ὄριον τῆς πλατωνικῆς διαλεκτικῆς. Ἐὰν ὁ Πλάτων ἤθελε νὰ ἐκλέξῃ ὠρισμένην γῆν καὶ πραγματικοὺς λαοὺς διὰ νὰ θέσῃ τὴν Πολιτείαν του, δὲν θὰ ὠρίζεν αὐτοὺς καὶ αὐτάς κατὰ τῶν μὴ ἐπιτρέποντα τοιαύτας συγχύσεις; Πρόκειται λοιπὸν μᾶλλον περὶ λαμπροφανοῦς ἰδεολογικοῦ μύθου. Ὅσον δὲ καὶ ἂν ἐπιμένην περὶ τῆς ἀθθεντίας τῆς ἱστορίας τοῦ ὁ Κριτίας, παρουσιάζ-

ζει αὐτὴν μᾶλλον ἢς μύθον καὶ ὡς θρόνον. Οἱ σοφοὶ καὶ οἱ ἀρχαιολόγοι, οἱ ἐκστρατεύοντες εἰς ἀναζήτησιν τῆς Ἀτλαντίδος, πέπτουν ἴσως θύματα εὐφυοῦς πλατωνικοῦ τεχνάσματος.

Αὐτὰ εἶναι τὰ ἐπιχειρήματα τῶν ἐχθρῶν τῆς καινοφανοῦς θεωρίας, ἢ ὅποια ὅμως πρέπει νὰ λεχθῆ, ὅτι δὲν εὔρε καὶ πολλοὺς τοὺς ἐνθουσιώδεις ὑποστηρικτάς, θεωρηθεῖσα μᾶλλον ὡς εὐφυῆς παραδοξολογία.

κ.

ΤΙ ΕΣΤΙΝ ΕΥΤΥΧΙΑ;

Α'

Οἱ ὀρισμοὶ ἀφθονοῦσι. Δὲν εἶναι μόνον πολυάριθμοι, ἀλλὰ, κυρίως, ἀντιφατικοί. Ἐδῶ μὲν ἡ ἰδιάζουσα εὐτυχία τῶν καταφρονητῶν τῆς ζωῆς· ἐκεῖ δὲ ἡ εὐτυχία, ἄλλη αὐτή, τῶν πανηγυριστῶν τῆς ζωῆς. Ὁ σοφὸς πλάττει κατὰ συνειδησιν εἶδος εὐτυχίας σάφρονος, ἀνάλογον πρὸς τὸν τρόπον τῆς ζωῆς τοῦ σπάταλος βλος ἀποδλέπει εἰς εὐτυχίαν εὐτελεῆ.

Ἄλλ' ἡ ἀληθῆς εὐτυχία ποῖα τις εἶναι; Τὴν αἰσθανόμεθα, ὁσάκις βλέπομεν τοὺς εὐτυχισμένους. Ἀλλὰ πολὺ στενοχωρούμεθα, προκειμένου νὰ ὀρίσωμεν τὴν εὐδαιμονίαν ἐκείνων. Εὐρισκόμεθα κάπως εἰς ἡν περίπτωσιν εὐρέθη ὁ ἱερὸς Αὐγουστίνος. «Ἐὰν ἠθέλετε μ' ἐρωτήσῃ, ἔλεγε, νὰ σᾶς εἰπῶ τί ἐστὶ Καιρὸς, δὲν θὰ ἠδυνάμην νὰ σᾶς ἀποκριθῶ. Ἀλλὰ τὸ γνωρίζω πληρέστατα, ἐν ὅσῳ δὲν μ' ἐρωτᾷ τις». Ἐν τούτοις ἄς προσπαθήσωμεν νὰ ὑποκλέψωμεν ἀπὸ τὰ διάφορα εἶδη τῆς εὐτυχίας τοὺς ὄρους τοὺς ἀποτελοῦντας τὴν γένεσιν καὶ τὴν διάρκειαν αὐτῆς. Πρὸ πάντων ἄς λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ εὐτυχία προσλαμβάνει πᾶσαν μορφήν, καθ' ὅσον διαπλάσσεται συμφώνως πρὸς τὴν ἐπ' ἀπειρον παραλλάσσουσαν ψυχὴν μας. Ὅσῳ μᾶλλον ὑψηλονόητος ἡ φύσις αὐτῆς, τοσούτῳ καὶ διαρκεστέρα· τὸ ὕψος καὶ ἡ διάρκεια συνιστῶσι τὰ γνωρίσματα τῆς ἰδεώδους εὐτυχίας. Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ νὰ θέλωμεν ὑψηλῆς φύσεως εὐτυχίαν· πρέπει καὶ νὰ τὴν ἀξιζώμεν. Ὡς ὠρισμένα σπάνια φυτὰ, ἡ εὐτυχία φύεται μόνον εἰς στρώματα πρόσφορα πρὸς τοῦτο. Χρειαζέται ψυχὴ διηυθετημένη, ἱκανὴ νὰ τὴν δεχθῆ καὶ νὰ τὴν διαφυλάξῃ. Διὰ νὰπολαύσῃ τὴν εὐτυχίαν ἐνὸς Πλάτωνος, πρέπει νὰ ζῆς ὡς Πλάτων. Πρῶτον καὶ κύριον, πρέπει νὰ ἔχῃς πλατωνικὴν καὶ τὴν διανόησιν καὶ τὴν ἀντιληψιν τῆς ζωῆς.

Ἄλλον ὀρισμὸν τῆς εὐτυχίας θὰ δώσῃ ὁ Σωκράτης, ἄλλον ὁ διεφθαρμένος Ἐπικούρειος, ἄλλον ὁ σκληροτράχηλος ἀπαισιόδοξος. Ἐν τούτοις οἱ τρόποι καθ' οὓς ἀντιλαμβάνονται τὴν εὐτυ-

χίαν οι αγαθοί άνθρωποι δύνανται να συναντηθῶσιν εἰς πολλά σημεῖα. Ὅπωςδήποτε ἡ τοιαύτη συμφωνία προαπαιτεῖ συνεννόησιν σχετικὴν πρὸς τὴν ἔκτασιν καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς εὐτυχίας. Καθ' ὅσον οἱ πλείστοι τῶν φιλοσόφων καὶ τῶν φιλοσοφούντων συγγέουσι, κατὰ λυπηρὸν τρόπον, τὰς ἐννοίας τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς ἡδονῆς, τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς ὀλβιότητος, πλὴν δὲ τούτου, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Βολταῖρος, καὶ τὰ διάφορα εἶδη τῆς εὐτυχίας.

Ἡ κυρίως εἰπεῖν εὐτυχία εἶναι τι ἐφήμερον, ἐνῷ ἡ ὀλβιότης προϋποθέτει κατάστασιν ὀπωσδήποτε σταθεράν, ἐὰν μὴ διαρκῆ.

Κατὰ τὸ Λεξικὸν τῶν Ἑγκυκλοπαιδικῶν, ἡ εὐτυχία πηγάζει ἔξωθεν. Εἶναι καλὴ ὥρα, εἶναι τι λίαν περιορισμένον χρονικῶς. Δύναται τις νὰ αἰσθανθῆ εὐτύχημά τι, χωρὶς νὰ εἶναι εὐτυχής.

Ἡ οὕτω πως περιορισμένη εὐτυχία προσεγγίζει τὴν ἡδονήν, τῆς ὁποίας τὸ βᾶρος εἶναι ἐλαφρότερον ἀκόμη. Καθόσον ἡ ἡδονὴ δύναται νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ στιγμὴν καὶ μόνον καὶ νὰ σβεσθῆ γοργῇ ὡς σπινθήρ.

Ἐπάρχει πρὸς τούτοις ἡ εὐδαιμονία ἢ ἀκολουθοῦσα εἰς εὐτυχῆ συμβάντα, ἡ εὐτυχία ἢ περικλειομένη ἐντὸς τῶν ὀρίων εὐαρέστου τινὸς συμβάντος.

Ἡ εὐτυχία, ὅταν ἔχη τὴν ρίζαν τῆς εἰς τὰ ἐνδόμυχα ἡμῶν μεταβάλλεται εἰς ὄλβον, εἶναι αὕτη ἡ ἐδραιότερα τῶν εὐτυχιῶν, ἡ διαρκεστέρα καὶ ἡ εὐκολώτερον ἀποκτωμένη. Ἡμεῖς εἴμεθα οἱ πλάσται καὶ ἡμεῖς παραμένομεν οἱ κύριοι αὐτῆς. Κατάστασις μόνιμος ἐξασφαλίζει τὴν ἰσορροπίαν τῆς ψυχῆς ἡμῶν καὶ παρέχει εὐδαιμονίαν εἰς ταύτην, ἡ ὅποια καὶ δυσκόλως ἀνακτᾶται καὶ δυσκολώτερον ἐξαφανίζεται. Ἀποτελεῖ τὸ δικαίωμα τοῦ ἀτομικοῦ ἀνθρώπου, ἐν ταύτῃ δ' ἐπιβάλλεται ὡς καθήκον πρὸς ἐκτέλεσιν. Ἐὐτυχία γὰρ εἶναι τὸ δικαίωμα τοῦ εὐτυχεῖν, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου χρεωστεῖ νὰ ἐργασθῆ ὑπὲρ τῆς κοινῆς εὐημερίας. Πράγματι εὐτυχής εἶναι ὁ ἀπολαύων ψυχικῆς γαλήνης, ἡ ὅποια πηγάζει ἀπὸ τὰ ἐνδόμυχα ἡμῶν. Ὅσο βαρύτερα εἶναι ἡ πηγὴ αὕτη, τόσο ὑψηλότερα τὰ διευθύνοντα ταύτην κίνητρα, τόσο μᾶλλον ἔντονος, καλῆ, διαρκῆς εἶναι ἡ ἐκ τῆς γαλήνης ταύτης ἀπορρέουσα εὐδαιμονία.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ὁ Καρτέσιος διακρίνει τὴν εὐτυχίαν ἀπὸ τῆς μακαριότητος. «Τῆς εὐτυχίας, λέγει, οἱ παράγοντες εἶναι ἐξωτερικοί, ἐνῷ ἡ μακαριότης συνίσταται εἰς ἐντελῆ πνευματικὴν εὐαρέστησιν καὶ ἱκανοποίησιν ἐσωτερικὴν, καταστάσεις ἀσυνήθεις εἰς τοὺς μᾶλλον εὐνοουμένους ὑπὸ τῆς τύχης· ἀλλ' οἱ σοφοὶ ἀπολαύουσι τούτων καὶ ἀνευ τῆς τύχης». Προσθέτει δ' ἔπειτα ὁ Καρτέσιος: «Νομίζω ὅτι πᾶς τις δύναται νὰ ἀντλήσῃ ἐξ ἑαυτοῦ εὐχαρίστησιν, δίχως νὰ προσδοκᾷ τι ἔξωθεν ἑαυτοῦ». Ταῦτα λέγων ὁ Καρτέσιος διέτύπωσε δι' ἄλλων λέξεων τὸν παλαιὸν ὀρισμὸν τοῦ Ἀριστοτέλους, τὸν πολλάκις μνημονευόμενον μεταξὺ τῶν σοφῶν παντὸς καιροῦ: Ἐὐτυχία, καθ' ὃν ἡ εὐτυχία συνίσταται ἐν τῷ κάλλει καὶ τῇ τελειότητι τῆς ὑπάρξεως καθ' ἑαυτήν, μόνη δ' αὕτη ἐπιθυμεῖται δι' οὐδὲν ἄλλο ἢ δι' ἑαυτήν... Ἡ εὐδαιμονία τοῦ ἀνθρώπου καθ' ἑαυτήν κεῖται κατὰ ταῦτα ἐν τῇ ἀρετῇ.

Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ συγχέωμεν τὴν ψυχικὴν γαλήνην μετὰ τῆς Νιρβάνας τῶν Ἰνδῶν, τῆς ἀδρανείας τουτέστι καὶ τῆς παθητικῆς ἐποπτείας τῶν ὄλων. Ἡ ζωὴ εἶναι κίνησις καὶ ἡ εὐτυχία τοῦτο εἶναι ὑψηλὴ τις ὀρμὴ τῆς ζωῆς· αὕτη ἀνευρίσκειται ἐν τῇ ἐνεργείᾳ μόνον καὶ ἐν τῇ ἀναπτύξει τῶν ἠθικῶν, φυσικῶν καὶ διανοητικῶν δυνάμεων ἡμῶν. Ἡ συνείδησις ἀφομοιοῖ τὴν ἐνέργειαν ταύτην πρὸς τὸ περιεχόμενον αὐτῆς. Ἐργὸν τοῦ σοφοῦ, ἔχον ἄλλην ἀφετηρίαν καὶ τεῖνον πρὸς ἄλλον σκοπὸν, δὲν εἶναι αὐτούσιον πρὸς τὸ παρεμφερὲς ἔργον τὸ ὅποσον παραπλεύρως ἐκείνου ἐπιτελεῖ ὁ χυδαῖος. Διὰ τοῦτο πρὸς ἐπίτευξιν ἐκλεκτῆς εὐτυχίας, τῆς μόνης ἐντόνου καὶ διαρκοῦς, ἀπαραίτητος εἶναι ἀνάλογος ψυχικὴ δραστηκότης.

Ἀπὸ τυπικῆς ἀπόψεως καὶ βασιζόμενοι εἰς τὰς ἐκ ζωῶδους χαρᾶς προσβολὰς καὶ εἰς τὴν κτηνώδη ἔκφρασιν τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, συγχέομεν τὸ ἰδιαίτερον ἐκεῖνο πάθος τῆς οἰονεῖ εὐτυχίας, τὴν ὅποιαν ἐπιφέρει ἡ γενικὴ παράλυσις, πρὸς τὴν ὑγιᾶ εὐτυχίαν. Ὁ ὑπὸ τὸ κράτος τῆς καταστάσεως ταύτης διατελῶν ἀσθενὴς ἐκδηλώνει εἰς μέγιστον βαθμὸν τὴν ἐκ τῆς ζωῆς εὐαρέσκειαν. Πιστεύει εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς υἰείας του, εἰς τὸ ἀσύγκριτον τῆς ἀντοχῆς του, εἰς τὴν φυσικὴν του ὠραιότητα. Ὅσον πενιχρὸς καὶ ἂν εἶναι ὁ οἶκός του, φαντάζεται

τοῦτον πολυτελές μέγαρον. Πρὸ παντός πιστεύει τὴν εὐτυχίαν του πλήρη, ἀνυπέροχον. Βαθμηδὸν ἐκλείπει τὸ λογικόν του. Πείθεται ὅτι εἶναι ὁ πλουσιώτατος καὶ ἰσχυρότατος τῶν ἐν τῷ κόσμῳ. Εἶναι ἡγεμών, πάπας, αὐτοκράτωρ. Ἄλλ' ἡ γλυκεῖα φρεναπάτη δὲν διαρκεῖ ἐπὶ πολὺ. Ὁ πάσχων ὑφίσταται δεινὰς ἐξεγέρσεις, κυρίως δ' εἶπειν τὴν τελειωτικὴν, τραγικὴν, μοιραίαν ἀφύπνωσιν.

Εἰς τὴν αὐτὴν πλάνην ὑπέπεσεν ὁ Λομπρόζος, ὅστις ἐν τούτοις βαθυφρόνως ἐμελέτησε τὰ τῆς ψυχολογίας τῶν φρενοπαθῶν, θεωρήσας ὅτι ἡ εὐτυχία ἐκδηλώνεται εἰς τούτους τὰ μάλιστα ἐντόνως καὶ εἶναι τὰ μάλιστα διαρκῆς. Ὁ ἐκ Τουρίνου σοφὸς μνημονεύει μεταξὺ ἄλλων τὸ περίεργον παράδειγμα δυστυχοῦς πάσχοντος, ὅστις ἀνίκανος νὰ συναρμολογήῃ τὰς ιδέας του, δὲν ἔπαυσεν ἐπαναλαμβάνων κατὰ τὰς δύο τελευταίας ἡμέρας τὰς πρὸ τῆς τελευτῆς του: «Πόσον εἰμ' εὐχαριστημένος! Πόσον εἰμ' εὐχαριστημένος!»

Εἶδομεν ὅτι ἡ ἀληθὴς εὐτυχία, τουτέστιν ἡ πραγματικὴ εὐδαιμονία, ἐξαρτᾶται κατὰ πρῶτον λόγον ἐκ τοῦ ἠθικοῦ ἡμῶν. Ἄνευ τῆς ἐνσυνειδήτου ζωῆς, ἡ εὐτυχία, πλάνη. Ὅθεν μάτην πειρῶνται τινες νὰ ἀντιπαραθέσωσιν εἰς ταύτην τοὺς ἀντικατοπτρισμοὺς τῆς εὐτυχίας τοὺς συνοδεύοντας ἀσυνειδήτους τινὰς καταστάσεις τῆς ψυχῆς ἡμῶν. Οὐχὶ ὀρθῶς γίνεται λόγος περὶ τῆς εὐτυχίας, τὴν ὁποῖαν δῆθεν ἐπιφέρουσιν ἡ γενικὴ παράλυσις καὶ ἡ φρενοπάθεια. Ἡ τοιαύτη εὐτυχία δὲν διαφέρει ποσῶς ἐκείνης, τὴν ὁποῖαν παρέχει τὸ ὄπιον ἢ τὸ χάσις.

Παροδικαὶ συναισθήσεις, ὅσον εὐάρεστοι καὶ ἀν ὧσι, δὲν ἀντικαθιστῶσι τὴν εὐτυχίαν. Ἡ ὑπεροχὴ τῶν τρελλῶν ἢ τῶν ἀρρώστων ἔγκειται μόνον εἰς τὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον μακροχρόνιον ἐπιμονὴν τῶν παραισθήσεων αὐτῶν.

Ἐξ ἄλλου, τί δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν εὐτυχίαν τοῦ ὑπερόχου ἀνθρώπου τοῦ συντελέσαντος τὸν σκοπὸν τοῦ βίου του, πρὸς τὴν εὐτυχίαν τοῦ ἐφευρετοῦ, ὅστις ἐπραγματοποίησε τὴν ἐφεύρεσίν του, ἢ τοῦ συγγραφέως τοῦ ἐρωτικῶς ἔχοντος πρὸς τὸ ἔργον του, ὅταν τὸ βλέπη νὰ γεννηθῆται καὶ νὰ ἀναπτύσσεται πρὸ τῶν ὀμμάτων του! Αἱ στιγμαὶ τῆς εὐτυχίας των, καὶ βραχύταται, ἀρκοῦσι πολλάκις διὰ νὰ ἐξαλείψουν βίον ὄλον μόχθου καὶ ὀδυνῶν.

Ὁ Σπινόζας, ὅστις ἐβάσισε τὴν ἠθικὴν του ἐπὶ τῆς θελήσεως τοῦ ζῆν, ἐπὶ τῆς αὐτῆς βάσεως ἔστησε καὶ τὸν λόγον καὶ πάντα λόγον τῆς εὐτυχίας. Ἐνέργεια χρειάζεται, θὰ μᾶς εἴπη, συμφώνως πρὸς τὰς ἀξιώσεις τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἀπολύτρωσις αὕτη τῶν ἐσωτερικῶν δυνάμεων ἀποτελεῖ τὴν χαρὰν, τὴν εὐτυχίαν. Δὲν ὑπάρχει εὐτυχία, ἐπομένως καὶ χαρὰ, μεγαλυτέρα ἐκείνης τὴν ὁποῖαν ἀπολαύει τις, ἀκολουθῶν τὰς ἀνάγκας τῆς φύσεως αὐτοῦ.

Τὴν ἀντίληψιν τῆς εὐτυχίας, ὡς τὴν ἐννοεῖ ὁ Σπινόζας, τὴν ἀνευρίσκομεν εἰς πάντας ὅσοι ἀγαπῶσι τὴν ζωὴν. Ὡς ὁ Σπινόζας, καὶ ὁ ἀθάνατος ποιητὴς τοῦ Φάουστ ἐθεώρησε τὸ πρόσωπον τοῦ ἀνθρώπου ὡς σκοπὸν ἑαυτοῦ. Σκοπὸς τῆς ὑπάρξεως ἡμῶν εἶναι ἡ τελειοποίησις ἡμῶν, δὲν δυνάμεθα νὰ παραμελῶμεν τὸ χρέος τοῦτο, οὕτω δὲ πράττοντες, ἐξασφαλίζομεν τὴν εὐτυχίαν ἡμῶν.

Ἡ τοιαύτη ἐννοία τῆς εὐτυχίας μετὰ τῶν πολλαπλῶν αὐτῆς ἀποχρώσεων διαφαίνεται σχεδὸν εἰς πάντας τοὺς λαϊκοὺς ἠθικολόγους, οἵτινες, ἀντὶ νὰ θραύσουν τοὺς μετὰ τῆς ζωῆς δεσμούς, τὸναντίον ἀγωνίζονται νὰ συναρμόσουν τὰνθρώπινα πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν καὶ τὰς ἀξιώσεις ταύτης.

Β'

Διὰ νὰ ὀρίσωμεν τὸ πρᾶγμα μᾶλλον συγκεκριμένως, θὰ ἠδυνάμεθα νὰ προστρέξωμεν εἰς τὰ συναισθήματα τῆς θλίψεως καὶ τῆς ἡδονῆς. Αἱ ἡδοναὶ καὶ αἱ λύπαι, ἀνάμικτοι ἐν τῇ ζωῇ, συμφώνως πρὸς τὴν ἀποτελεσματικὴν τούτων ἢ ἐκείνων κυριαρχίαν, ἐμφανίζονται πρὸ ἡμῶν ὑπὸ τὸν τύπον τῆς εὐτυχίας ἢ τῆς δυστυχίας. Ἄλλ' ἡ ἐντύπωσις αὕτη δὲν εἶναι πάντοτε ἀκριβῆς, καθόσον αἱ συναισθήσεις, ἡδοναὶ ἢ λύπαι, δὲν εἶναι πάντοτε ἴσης ἀξίας, ἐνίοτε δὲ ἀδύνατος ἡ μεταξὺ των σύγκρισις.

Κυρίως τῶν ἡδονῶν ἡ φύσις εἶναι ἀνωτέρα ἢ κατωτέρα. Ὅσῳ εὐγενεστέρα ἡ πηγὴ των, τόσῳ εὐχερέστερον κατορθώνομεν νὰ τὰς ζωογονῶμεν διὰ τῆς μνήμης. Οὕτως εὐκολώτερον δυνάμεθα νὰ ἀναπαραστήσωμεν τὰ συναισθήματα τὰ γεννώμενα ἀπὸ ὠραίαν συμφωνίαν ἢ ἀπὸ εἰκόνα τοῦ Ραφαήλ, τῆς ἡδονῆς τῆς προξενουμένης ἀπὸ τὸ ρόφημα παλαιοῦ καμπανίτου ἢ ἀπὸ σπάνιον ἔδεσμα.

"Ὅθεν συμφέρει κατὰ πάντα λόγον ἢ ζήτησις τῶν ὑψηλοτέρων τέρψεων. Αἱ ἀπολαύσεις ἐξ ἐκείνων εἰσι ποικιλώτεραι, μάλλον ἔντονοι, κυρίως δ' εἶπειν μάλλον ἐξαρτώμεναι ἀπὸ τῆν θήλησιν. Ἐν τούτοις ἀδύνατον νὰ φαντασθῶμεν ἡδονὰς ἀμίκτους θλίψεων. Ἡ ἀξία ἐκείνων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς πρὸς ταύτας ἀντιθέσεως. Ἄνευ ἐκείνων ἡ ζωὴ θὰ ἦτο ἄχρους, ἄχαρις. Ἄς προσπαθῶμεν νὰ ἐλαττώσωμεν τῆν ἔκτασιν τῶν πόνων, τῶν θλίψεων, τῶν ἀλγηδόνων ἡμῶν, διότι ἡ ζωὴ ἀμέτρως ἐπιδαφιλεύει πάντα ταῦτα. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ἐλπίζωμεν οὐδὲ νὰ εὐχώμεθα τῆν παντελῆ αὐτῶν ἐξαφάνισιν. Καθ' ὃν τρόπον τὰ κακὸν προσδίδει ἀξίαν εἰς τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ ψυχρὸν εἰς τῆν θερμότητα, οὕτω καὶ τῆν εὐτυχίαν μας διατιμᾷ ἢ λύπη. Ἀλλ' ὁ σώφρων γινώσκει πῶς νὰ τηρῆ τῆν λύπην εἰς ἀπόστασιν, ἐνῶ συντρίβεται ὑπὸ τὸ βάρος τῆς ὁ ἀνισόρροπος.

Ἡ εὐτυχία σύρει ὀπισθὲν τῆς τῆν συμφορὰν, καθὼς τῆν ἡδονὴν ἀκολουθεῖ ἢ λύπη. Ἀλλ' ἐξαγνίζοντες καὶ ἐξευγενίζοντες τῆν δυστυχίαν, διαλύομεν ταύτην κατ' οὐσίαν ἐν τῇ εὐτυχίᾳ, ἣτις εἶναι ἡ δύναμις ἢ ἐξ ὀρμεμφύτου ἐμπνέουσα τῆν ζωὴν.

Αἱ εὐγενεῖς τέρψεις δύνανται νὰ πολλαπλασιασθῶσιν ἐπ' ἀπειρον. Ἐτι πλεόν, χάρις εἰς τῆν φαντασίαν, δύνανται νὰ καταστῶσιν ἀνεξαντλήτως πλούσιαι. Δυνάμεθα νὰ διανοηθῶμεν κατ' ἐπανάληψιν βιβλίον τι, νὰ μεθυσθῶμεν ἀπὸ τὰς ιδέας του, νὰ αἰσθανθῶμεν ἄρρητον ἡδονὴν ἀνακαλοῦντες εἰς τὸ εἶναι τὸ ἐν αὐτῷ καλόν. Ἐνθυμούμεθα ἐπίχαρι τοπίον καὶ ἀναπλάττωμεν κατὰ διάνοιαν τὰ θέληγτρα του. Ἀγαπῶμεν εἰλικρινῶς τὸν φίλον μας καὶ μόνῃ ἢ σκέψις ὅτι δυνάμεθα νὰ τῷ παράσχωμεν ἐκδούλευσιν, ὅταν εὐτυχῆ, μᾶς πληροὶ χάριτος καὶ εὐδαιμονίας. Ἐνθουσιῶντες ἐξ ὥρας πρᾶξεως, τῆν ὁποῖαν διακρίνει ἀγαθότης ἢ τόλμη, τῆν ἐπικαλούμεθα εἰς τὰς ἀναμνήσεις μας καὶ ἀπολαύομεν τῶν εὐεργετικῶν τῆς γνωρισμάτων.

Ὅσοι καθαρωτέρᾳ ἢ πηγῇ, τόσοι βαθύτεροι αἱ ἡδοναὶ αἱ ἀπορρέουσαι ἐξ ἐκείνης ἢ ἔκτασις αὐτῶν ἀπειρομεγέθους καὶ ἀπεριόριστος ἢ εὐκολία μεθ' ἧς ἐπαναλαμβάνονται.

Ἀντιθέτως, τῶν χυδαίων καὶ εὐτελῶν ἡδονῶν βραχεία ἢ διάρκεια. Οὐδὲ προσέρχονται αὐταὶ εὐπειθεῖς εἰς τῆν πρόσκλησιν τῶν ἀναμνήσεων. Προσπαθήσατε νὰ φέρετε εἰς τῆν μνήμην

σας τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἀπολαύσεων θὰ πεισθῆτε περὶ τῆς μηδαιμινότητός των.

Ἀκολουθοῦντες τῆν διαβάθμισιν τῶν ἡδονῶν, ὡς στοιχείων ἀποτελούντων τῆν εὐτυχίαν, βλέπομεν ὅτι ἡ διάρκεια καὶ ἡ ἔκτασις αὐτῆς ἐξαρτῶνται κατὰ πρῶτον λόγον ἐκ τοῦ ἐκλεκτοῦ ποιοῦ τῶν πηγῶν, ἐξ ὧν ἀπορρέουσι τὰ στοιχεῖα ταῦτα. Πρὸς τούτοις ἔστω μάλλον εὐγενῆς καὶ σπανία ἢ οὐσία τῆς εὐτυχίας, τοσαύτῃ μάλλον εὐπρόσιτος εἶναι αὕτη. Ἀντιθέτως πρὸς τοὺς πολυτίμους λίθους, ἀφθονοῦσι τὰ ὠραία καὶ διαρκῆ αἷτια τῆς εὐτυχίας.

Ἀλλὰ διατί τόσοι ὀλιγάριθμοι εἶναι οἱ πράγματι εὐτυχεῖς; Διότι στερούμεθα σχολείου εὐτυχίας. Τὸ αἶσθημα τῆς εὐτυχίας, τὸ τόσοι περίπλοκον φύσει, ἀποκτᾶται. Τί ἀπλούστερον τῆς καλλιεργείας τοῦ σίτου! Ἐν τούτοις ὁ πεισμόνως ἐμμένων εἰς ἀπηρχαιωμένας προλήψεις ἀστὸς δὲν θὰ κατορθώσῃ νὰ συγκομίσῃ τῆν ἐλαχίστην ποσότητα σίτου καὶ ἐκ τῆς γονιμωτέρας γῆς. Διὰ νὰ ἐκτιμήσωμεν προσηκόντως ὠραῖον βιβλίον, ὠραῖον τεμάχιον μουσικῆς, προαπαιτεῖται ἀσκησις εἰς τοῦτο καὶ συνήθεια. Προσφέρετε πίνακα τοῦ Ἰσσιανοῦ εἰς ἄγριον θὰ τὸν σχίσῃ εἰς τεμάχια, ἢ θὰ τὸν χρησιμοποίησῃ διὰ τὸ πῦρ τῶν καυσοξύλων του. Ὁ ἀπλοῖκος πρὸς τὸν ὁποῖον ὀμιλοῦσι περὶ τῶν ἐκ τῆς ἀγαθότητος ὠφελημάτων, περὶ τῆς εὐτυχίας τῆν ὁποῖαν προξενεῖ ἢ θεωρεῖα τοῦ ὠραίου, περὶ τῆς φιλίας ἢ περὶ τῆς φιλαλληλίας, ὡς περὶ θρησκευτῶν, ἀναμφιδόλως εὐρίσκειται εἰς τῆν αὐτὴν διάθεσιν πρὸς τὸν ἄγριον, ἀντιμέτωπον ἐνὸς ἀριστουργήματος τοῦ Ἰσσιανοῦ.

Ἡ εὐτυχία διδάσκεται, ὡς διδάσκεται ἡ γραμματικὴ ἢ ξένη τις γλῶσσα. Πρέπει νὰ καθίστανται αἰσθητὰ τὰ προτερήματα καὶ αἱ ἀδυναμίαι τῆς, πρὸ παντὸς δὲ αἱ ἀνυπολόγιστοι ὠραιότητες καὶ οἱ θησαυροὶ τῆς.

Ὅταν εἰσέλθῃ εἰς τὸν προσήκοντα δρόμον ἢ ἀγωγὴ τῆς εὐτυχίας, νέαι γενεαὶ θὰ βλαστήσουν. Αὐταὶ θὰ ὑψώσουν εἰς τὸ πρέπον τῆν ἀξίαν τῆς ζωῆς. Θὰ περισυλλέξουν τῆν χαρὰν, ἐκεῖ ὅπου ἡμεῖς δὲν εὐρίσκομεν σήμερον ἢ ἀφορμὰς δακρύων. Θὰ ἀνορθώσουν τῆν εὐτυχίαν τῆν ὁποῖαν σπαταλῶμεν ἀφρόνως, καὶ ἀπὸ τὰ ψιχία τὰ ὁποῖα ἡμεῖς ἀπορρίπτομεν, θὰ θρέψωσι χιλιάδας πεινῶντων.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΟΙΞΙΣ¹

ΥΠΟ ΓΕΡΑΡΔΟΥ ΧΑΟΥΠΤΜΑΝ

Ἐξ Κίρκης ὁ μαγευμένος κήπος σκεπάζεται τοῦτο τὸ ἀπόγευμα ἀπὸ μυστικὸν σκοτάδι. Ἐὖ ὠχρὸν πράσινον φύλλωμα τῶν ἐλαιῶν ψιθυρίζει ἐλαφρά. Εἶναι τραγοῦδι τρυφερώτατον καὶ λεπτότατον. Ἀπὸ κάτω ἀκούεται ὁ μεταλλικὸς πάταγος τῶν κυμάτων τοῦ Ἴονίου, ὅστις μ' ἐνθυμίζει τὴν βοήν ἀναποφασίστου ὀμηρικῆς μάχης. Ὁ νεφεληγερέτης μαυρίζει τὸν οὐρανὸν καὶ ριγηλὸν σκότος ἐξαπλώνεται μεταξὺ τῶν κορμῶν τῶν ὑψικόμων δένδρων. Σταγόνες βροχῆς πίπτουν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐπάνω μου. Ὁ κισσὸς ζωντανεύει εἰς τὴν φαντασίαν μου ὡς μέγιστος πολύπους, ὅστις εἰς τὰ ἀσύντριπτα δεσμά του σφιγγοδένει τοίχους, λιθίνας βαθμίδας, δένδρα. Εἰς ὅλην τὴν φύσιν καὶ εἰς ὅλην τὴν φυτικὴν ζωὴν τοῦ κήπου εἶναι ὡσάν μίαν αἰωνίαν νέκρα, μίαν αἰωνίαν ἀφασία, αἰωνία ἐγκατάλειψις, αἰωνία μεταλλαγῆ. Ἐὰ θηρία τῆς Κίρκης ἔρπου ἀφωνα, δολόφρονα, ἀόρατα! τῆς κακῆς, δολόφρονος Κίρκης οἱ αἰχμάλωτοι! Φαίνονται ὡς νὰ εἶναι αἰωνίως δεσμευμένα ἐντὸς τοῦτου τοῦ περιβόλου, ὅπως οἱ θάμνοι καὶ τὰ δένδρα εἰς τὴν θέσιν των. Ὅλα ταῦτα τὰ παμπάλαια, αἰνιγματωδῶς συμπεπλεγμένα ἐλαιόδενδρα ὁμοιάζουν πρὸς ὄφεις ἀλύτως συνεσπειραμένους, εἰς τὴν στιγμὴν τῆς πάλης των νεναρκωμένους διὰ μιᾶς τρομερᾶς μαγικῆς λέξεως.

Ἀλλὰ τώρα τὸν κήπον διέρχεται μίαν ἀγωνία· καὶ τι ὡς ἀγωνία ἢ ὡς πλησιάζουσα εὐτυχία. Ὅλοι ἡμεῖς ὅσοι εὕρισκόμεθα ὑπὸ τὸ ἀπειλητικὸν κράτος τοῦ περισφίγγοντος τὴν ψυχὴν μας αἰνίγματος τῆς ἀρρήτως θλιβερᾶς ὑπάρξεως, προαισθανόμεθα τὴν προσεγγίζουσαν βροντὴν τοῦ θεοῦ. Φοδερὰ μαίνεται ἡ ὀργὴ τοῦ μακρᾶν ὁ Ζεὺς «νεύει κυανέησιν ἐπ' ὄφρυσιν...», ἡ Κίρκη ἀναμένει τὸν Δία.

Πρὶν φθάσῃ τις εἰς τὸν Ποταμὸν τῆς Κερκύρας, διαβαίνει μικρὸν βέουμα. Ἐὖ χωρίον μὲ τὰ τεφρά του σπιτάκια καὶ τὸ μικρὸν του κωδωνοστάσιον εἶναι σκορπισμένον εἰς τὰ ἡρέμα ἀνερχόμενα πλάγια βουνοῦ μεταξὺ ἐλαιῶν καὶ κυπαρίσσω. Μεταξὺ τῶν μελαγχρινῶν κατοίκων μου κάμνει ἐντύπωσιν ὁ σιδηρουργὸς τοῦ τόπου, ὅστις στέκεται εἰς τὴν θύραν τοῦ ἐργαστηρίου, φέρων τὴν ποδιάν τῆς ἐργασίας· εἶναι γαλανομμάτης, ξανθὸς καὶ ὅλως διόλου γερμανικῆς φυσιογνωμίας καὶ γερμανικοῦ παραστήματος.

Ἡ ὄπισθεν τοῦ ποταμοῦ κοιλὰς ἀναπτύσσει ὄλον τὸν φυτικὸν πλοῦτον τῆς γονίμου νήσου. Εἰς τὰ χλοερὰ λιβάδια μὲ τὰ ὑψιστέλεχα χόρτα καὶ ἄνθη των ἀνυψώνονται πυκναὶ πορτοκαλέαι, ἡ καθεμία μὲ τὸν πλούσιον στολισμὸν βαρέων καὶ ὠρίμων καρπῶν. Ὅμοιον βαρὺ φορτίον πλούτου ἐξαπλώνεται καὶ ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ εἰς τὸ χαμήλωμα τῆς κοιλάδος καὶ ὑψηλὰ πάλιν εἰς τὰ πλάγια μέχρι τοῦ πανταχοῦ παρόντος ἐλαιῶνος. Πλοῦτος καὶ γονιμότης ἐπικάθηται μὲ αὐστηρὰν σοβαρότητα εἰς τὴν πολύκαρπον ταύτην κοιλάδα.

Ὁ πλοῦτος τὴν παραβαρύνει μέχρι μελαγχολίας. Εἶναι ὡς βαρεῖα ἀγγαρεῖα ἡ πλησμονὴ αὕτη τῶν καρπῶν, ὥστε καὶ ἐδῶ πάλιν τὸ μυστήριον τῆς γονιμότητος ὑπὸ μορφὴν τρόπον τινὰ προσωπικὴν ἐπιβάλλεται εἰς τὰς αἰσθήσεις. Δαιμονικὸς πλοῦτος φαίνεται ἐδῶ προωρισμένος δι' ἀποπλανηθέντας θαλασσοπόρους πρὸς τρυφὴν ἀγωνιώδη, προάγγελον πανικοῦ τρόμου.

Ὅμοιοι πρὸς ἀγρίους θαμνῶνας κατέρχονται εἰς τὰς χαράδρας οἱ πορτοκαλεῶνες, σκοτιζόμενοι ἀπὸ παμπάλαιας ἐλαίας καὶ κυπαρίσσους, προτείνοντες ἀπὸ τὰ σιωπηλὰ βάθη τὸ δέλεαρ τοῦ γλυκέος, βαρέος, καταπορφύρου σχεδὸν καρποῦ των. Ἀντιλαμβάνεται κανεῖς τελούμενον τὸ θαῦμα τῆς γεννήσεως, τὸ θαῦμα τῆς μεταμορφώσεως Νυμφῶν, τὸ ὅποιον εἶναι τόσον γλυκὺ, ὅσον καὶ βασανιστικόν.

Ἐδῶ πρέπει νὰ προσφέρω τὴν ἐνθουσιώδη λατρείαν μου εἰς τὰ πορτοκάλια τῆς Κερκύρας, ὡς εἰς τὰ ἀρίστα τοῦ κόσμου.— Πηγαίνετε νὰ τὰ γευθῆτε.

Ὁ δρόμος εἶναι ἀνηφορικὸς καὶ εἰς μίαν καμπὴν ἐξανοίγεται εἰς τὸ βλέμμα ἐκτεταμένος βαθύτερος τόπος· εἶναι ἡ μεταξὺ

¹ Συνέχεια ἐκ σελ. 280.

περίπου Γκοθίνου και Πυργί πεδιάς με τὰ περιβάλλοντα αὐτὴν ὑψώματα. Δάση ἐλαιῶν σκεπάζουν αὐτὴν, κυρίως μάλιστα ἐν συνεχῆς δάσος ἐξαπλώνεται ἐπάνω εἰς κορυφάς, εἰς πλάγια καὶ πεδιάδα. Ἡ μεγαλοπρεπὴς σοβαρότης τῆς ἐντυπώσεως συνενώνεται πρὸς ἀνέκφραστον μαλακὸν θέλγητρον.

Μία καμπὴ τοῦ δρόμου ἀποκαλύπτει ἐν μέρει τὸν γλαυκὸν κόλπον καὶ ὀπισθὲν τοῦ τὸ βουνόν. Εἰς τὴν σοβαρότητα, εἰς τὴν ἀπλότητα, εἰς τὴν μεγαλοπρέπειαν, ἡμπορεῖ νὰ εἰπῆ κανεὶς, ἀκολουθεῖ ἢ γλυκύτης.—Γυρίζομεν μέσα εἰς δάση. Τὴν δρασὶν δεσμεύει πάλιν καὶ πάλιν τὸ ἀσύγκριτον θέλγητρον τῶν διατρυπημένων καὶ χασματωδῶν πελωρίων κορμῶν, ἐκ τῶν ὁποίων τινὲς διεσχισμένοι καὶ ἀγρίως διερρηγμένοι, καὶ ὁμως μὲ χαλυβδίνην ἀσάλευτον λαβὴν εἰς τὴν γῆν σφηνωμένοι, παραμένουν ὀρθοί.

Αἱ πρῶται ὥραι ἐπὶ κλασικοῦ ἐδάφους, ἀφοῦ σήμερον πρῶτ' ἀπεβιδάσθημεν εἰς τὰς Πάτρας, δίδουν ἐντυπώσεις θορυβῶδεις καὶ ὀχληράς. Ἀλλὰ μολονότι καθήμεθα εἰς διαμέρισμα βαγονίου, καὶ μάλιστα ἐλεεινοῦ βαγονίου, ὁ ὀφθαλμὸς τρέφεται εἰς ἀγροῦς καὶ λόφους τῶν παραρρεόντων τοπίων, ὡσάν νὰ μὴ ἦσαν ταῦτα ἐκ ταύτης τῆς γῆς. Ἴσως τὰ ὄνειρα ἀγαπῶμεν μὲ μεγαλειτέραν ἀγάπην παρὰ τὴν πραγματικότητα. Ἀλλὰ ὁ ἐσωτερικὸς ὀφθαλμὸς, ὅστις καὶ εἰς τὸν ὕπνον ἀκόμη συχνάκις εἶναι ἀνοικτός, ἀναπαύεται ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὰ λιβάδια, τὰ ἄλση καὶ τοὺς λόφους, οἱ ὁποῖοι ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἀληθινῆς ἡμέρας παρουσιάζονται εἰς τὴν ἐξωτερικὴν αἴσθησιν ἀπλοὶ καὶ ὑγιεῖς. Ἀκριβῶς δὲ κάτι τι ὡς ἐλάφρυνσιν μιᾶς ἐσωτερικῆς αἰσθήσεως ἀντιλαμβάνομαι τώρα.

Λοιπὸν γύρω μου εἶναι ἡ Ἑλλάς, ἡ ἑλληνικὴ χώρα. Ὅτι ἕως τώρα ὠνόμαζα μὲ τοῦτο τὸ ὄνομα, ἦτο πᾶν ἄλλο παρὰ χώρα. Ὁ πόθος τῆς ψυχῆς, ὁμοῖος κατὰ τοῦτο πρὸς τὸν πόθον τοῦ θαλασσοπόρου, τείνει πρὸς γῆν, πρὸς χώραν. Πάντοτε δὲ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ποθεῖ κανεὶς, εἶναι κατὰ πρῶτον λόγον φαντασία, ὥστε καὶ ἡ ἀκριβεστάτη εἶδησις καὶ ἡ πιστοτάτη περιγραφή δὲν δύναται νὰ κατασκευάσῃ ἐκ τῆς ταλάντευομένης

νῆσου τῆς φαντασίας καμμίαν πραγματικὴν εἰς τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης ριζωμένην νῆσον. Τοῦτο κατορθώνει μόνον ἡ στιγμή, κατὰ τὴν ὁποῖαν πραγματικῶς θέτει κανεὶς τὸν πόδα του ἐπ' αὐτῆς.

Ὅτι λοιπὸν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἦτο ἀπλοῦν ὄνειρον τῆς ψυχῆς, τοῦτο θέλει ἢ ψυχὴ πάλιν, κινουμένη ὑπὸ τῆς ἐκπλήξεως τῶν ἐξωτερικῶν αἰσθήσεων, αἱ ὁποῖαι ἐρεθιζόμεναι ὑπὸ τοῦ συμβαίνοντος καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἀκαταπαύστως διεγειρόμεναι καὶ σχεδὸν κατακυριευόμεναι ἀναζητοῦν τὰ πάντα—τοῦτο λέγω ἢ ψυχὴ θέλει νὰ μὴ θεωρήσῃ εὐθὺς ὡς ἀληθινόν. Δὲν θέλει δὲ νὰ τὸ θεωρήσῃ ὡς ἀληθινόν καὶ διὰ τοῦτον ἀκόμη τὸν λόγον, διότι τότε ὑπὸ μίαν ἄλλην ἐννοίαν καταρρέει καὶ χάνεται κάτι τι, τοῦλάχιστον ἐν μέρος τοῦ ὄνειρου. Τοῦτο ὁμως συμβαίνει μόνον ἐπὶ στιγμὰς τινάς. Διότι τὸ φύσει ὑγιὲς πνεῦμα ἀγνοεῖ τὴν θανάσιμον ἐχθρὰν πρὸς τὴν πραγματικότητα καὶ ὅτι αὐτὴ καταστρέφει εἰς ἓνα τοιοῦτον πνεῦμα, τοῦτο γνωρίζει αὐτὴ πάλιν πῶς ν' ἀνεγείρῃ δυνατώτερον.

Τὰ τοπία τῆς Ἠλίδος, διὰ τῶν ὁποίων διερχόμεθα, μοῦ ἐνθυμίζουσι τὴν Γερμανίαν. Δεξιὰ ἔχομεν τὴν θάλασσαν, ὀπισθεν κόκκινου ἐδάφους ἐξαπλουμένην μὲ ἀπερίγραπτον λάμψιν χρωμάτων. Αἱ νῆσοι κείνται ἐπάνω εἰς αὐτὴν ὡς ὑπογάλαγον θάλπος. Πρώτην διακρίνομεν τὴν Ἰθάκην, ἔπειτα τὴν Κεφαλληνίαν, κατόπιν τὴν Ζάκυνθον. Φερόμεθα ἔμπροσθεν λόφων καὶ χαμηλῶν βουνῶν, πρὸ τῶν ὁποίων ἐκτείνονται κατάφυτοι ἀπὸ ἀμπελῶνας πεδιάδες. Ἀριστερόθεν τὰ βουνὰ ὑποχωροῦν ὀπισθεν ὀμαλῆς κοιλάδος, τὴν ὁποῖαν ἐπιστέφουν μὲ τὰς χιονοσκεπεῖς κορυφὰς των. Ἀπλοὶ, πρασινίζουσαι βοσκαὶ εὐφραίνουν τὸν ὀφθαλμόν. Καὶ ἀφνιδίως παρουσιάζονται δένδρα μεμονωμένα, ὀζώδη, πλατύκλαδα, τὰ ὁποῖα δὲν τολμῶ νὰ θεωρήσω ὅτι πράγματι εἶναι. Ἀλλ' εἶναι ἀληθινὰ δρῦς, γερμανικαὶ δρῦς, τόσον παλαιαὶ καὶ θαυμάσια ἀνεπτυγμένα, ὅσον δὲν ἡμπορῶ νὰ ἐνθυμηθῶ ὅτι εἶδά ποτε εἰς τὴν γερμανικὴν μου πατρίδα.

Ἐπὶ ὥρας ἐκτείνονται τὰ ἄλση ταῦτα τῶν δρυῶν. Ἀλλὰ τώρα αἱ φαλακρὰ σχεδὸν κορυφαὶ των ἀπομακρύνονται τόσον ἀπ' ἀλλήλων, ὥστε οἱ κλάδοι, ὅσον καὶ ἂν εἰς μέγα πλάτος

ἐξαπλώνονται, δὲν ἐγγίζουσι ἀλλήλους. Εἰς τὰς μονήρεις βοσκὰς φαίνονται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ποιμένες μὲ τὰ ποιμνιά των.

Μοῦ φαίνεται ὅτι μὲ τὸ πλῆθος τῶν συνταξιδιωτῶν πορεύομαι πρὸς μεγαλοπρεπῆ ὀροβώδη ἑορτήν. Καὶ ἐντελῶς χωρὶς γὰρ θέλω, αἰσθάνομαι ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν ὀπτασίαν ὀλυμπιακῆς ἡμέρας· βλέπω τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν γυμνὸν βραχίονα ἐνὸς νέου Ἑλλήνου, μίαν κραυγὴν ἀκούω, μίαν παράκλησιν, χρεμετισμοὺς ἵππων, κρότους καὶ ἐπευφημίας, κατάρας ἠττημένων. Ἴδου παλαιστῆς σφογγίζων τὸν ἰδρώτα. Ἴδου πρόσωπον ἀγωνιώδες, σχεδὸν βασανισμένον ἐξ ὑπερανθρώπου ἐντάσεως τῶν δυνάμεων. Βροντώδης ποδοβολητὸς ἵππων, κρότος τροχῶν. Ὅλα ἀστραπηδόν, μεμονωμένα, κομματιαστά¹.

Ἐπεται συνέχεια

Μετάφρασις Γ. Σ.

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΛΛΑΣ

Ἐπὶ ταῖς ἑορταῖς τῆς 500ετηρίδος τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Λειψίας οἱ ἐν Ἀθήναις παλαιοὶ τρόφιμοι αὐτοῦ ἀπέστειλαν τὸ ἐξῆς συγχαρητήριο γειραμμένον δι' ἀρχαϊκῶν χαρακτήρων ἐπὶ πολυτελοῦς χάρτου:

Οἱ ἐν Ἀθήναις τρόφιμοι τοῦ ἐν Λειψίᾳ Πανεπιστημίου τῷ Πρωτάνει καὶ τῇ Συγκλήτῳ αὐτοῦ χαίρειν.

Ἐπεὶ καὶ ἡμῖν τύχη ἀγαθὴ ἐξεγένετο μετασεῖν τῆς παρ' ὑμῖν παιδείσεως ὥστε καὶ σεμνύεσθαι ἐπὶ τούτῳ, βουλόμεθα τοῖς γράμμασι τοῖσδε συγχαρῆναι μὲν τῷ ἐπιφανεστάτῳ Πανεπιστημίῳ ὑμῶν, ἐφ' αἷς ἄγει μεγάλας ἑορταῖς, εὐξασθαι δ' αὐτῷ ἀεὶ ὁμοίως εὐθνεῖν τε καὶ πᾶσι τοῖς ἐπιστήμης ὀρεγομένοις ἀπλετοῦ τὸ θεῖον αὐτῆς παρέχειν φῶς. Οὕτω γὰρ ἂν ἢ τε ἀλήθεια μεγίστην ἐπίδοσιν λαμβάνοι καὶ τὰ τῶν ἀνθρώπων ἤδη ἄριστ' ἂν κοσμοῖτο καὶ ἡ μεγασιτόπολις ἀσυχία ἐν τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει ἐπὶ πλεῖστον ἂν κρατοῖη. Ἐρρωθε.

Τὸ γράμμα τοῦτο ὑπέγραψε πρῶτος ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος, μετ' αὐτὸν δὲ ὀγδοήκοντα περίπου καθηγηταί, πολιτευταί, ἐπιστήμονες καὶ λόγιοι, φοιτήσαντες κατὰ καιροῦς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Λειψίας.

Πλὴν τούτου ὁ Διάδοχος ἀπέστειλε πρὸς τὸν πρῶτανιν τοῦ Πανεπιστημίου κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐνάρξεως τῶν ἑορτῶν τὸ ἐξῆς τηλεγράφημα:

«Ἐπὶ ταῖς σήμερον ὀρεγομέναις ἑορταῖς τοῦ Ἰωβιλαίου τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Λειψίας, πέμπω τὰς θερμοτάτας εὐχὰς μου, ἐκφράζων ἅμα εἰλικρινῆ λύπην ὅτι δὲν δύναμαι γὰρ παραστῶ κατ' αὐτάς, ἵνα ἀφουπνίσω τὰς ὥρας ἀναμνήσεις τῶν φοιτητικῶν μου χρόνων».

Ἐπίσης καὶ ὁ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας κ. Γεροκωστόπουλος ἀπέστειλε τὸ ἐξῆς τηλεγράφημα:

Πρῶτανιν Πανεπιστημίου
Λειψίας.

«Πρὸς τὸ εὐκλεῆς Πανεπιστήμιον τῆς Λειψίας, ἐπὶ τῇ πεντακοσιοστῇ ἀμνηστηρίδι αὐτοῦ, διαβιβάζω ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως θερμὰς εὐχὰς, χαίρων ἅμα ὅτι μοὶ παρέχεται ἡ εὐκαιρία γὰρ ὁμολογήσω τὰς χάριτας, ὡς ὀφείλει εἰς τὴν ἐν Λειψίᾳ Πότιαν Μητέρα ἢ Ἑλληνικῇ Ἐπιστήμῃ.

— Διὰ Β. Διατάγματος ὠρίσθη ὅπως κατὰ τὰς ἐπετελοῦς τῶν ἐπισημοτάτων γεγονότων τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας, πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πρωῖνου μαθήματος, γίνεται ὑπὸ τῶν διδασκάλων τῶν τριῶν ἀνωτάτων τάξεων τῶν Δημοτικῶν Σχολείων ὑπόμνησις τοῦ γεγονότος εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ ἀνάγνωσις σχετικῆς περικοπῆς ἐξ ἱστορικοῦ συγγράμματος, ἀπαγγελία ποιήματος ἢ δημοτικοῦ ᾄσματος καὶ ἐπίδειξις εἰκόνων ἢ γεωγραφικῶν πινάκων ἀναφερομένων εἰς τὸ γεγονός. Ἄλλ' ἐπειδὴ πάντα τὰ ἱστορικά συμβάντα δὲν εἶναι προσιτὰ εἰς τὴν παιδικὴν ἀντίληψιν, ἀνετέθη εἰς ἐπιτροπείαν προεδρευομένην ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας ὁ καθορισμὸς τῶν καταλλήλων πρὸς τοῦτο. Ἡ αὐτὴ ἐπιτροπεία θὰ ἐκλέξῃ καὶ τὰς ἐξ ἱστορικῶν συγγραμμάτων περικοπὰς καὶ τὰ πρὸς ἀπαγγελίαν ποιήματα καὶ δημοτικὰ ᾄσματα καὶ τὰς εἰκόνας. Ταῦτα τὸ Ὑπουργεῖον θὰ ἐκδώσῃ εἰς ἴδιον τεῦχος πρὸς ὀδηγίαν τῶν διδασκάλων. Μέλη τῆς ἐπιτροπείας διωρίσθησαν οἱ κ.κ. Σ. Λάμπρος, Ν. Γ. Πολίτης, Ε. Λυκούδης, Γ. Παπασωτηρίου, Δ. Λάμπφας καὶ Γ. Δροσίνης.

— Ἐπὶ τῇ συμπληρώσει ἑκατον-

¹ Τεῦχος Ματοῦ σελ. 276 στίχος 9ος διορθωτέον καλόκαρδον ἀντι κατάκαρδον.

ταετηρίδος από της πρώτης αφίξεως του Βύρωνος εις τὴν Ἑλλάδα, τῆ 1809, ὁ σύλλογος Παρνασσὸς προκηρύττει ποιητικὸν διαγώνισμα πρὸς ἑμμετρον μετάφρασιν τῶν ποιημάτων τοῦ Βύρωνος, ὅσα σχετίζονται πρὸς τὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅσα ἐξ αὐτῆς ἀνεπνεύσθη. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁ σύλλογος Παρνασσὸς ὤρισεν ἐνεαμελῆ ἐπιτροπὴν ἔχουσαν πρόεδρον τὸν κ. Γ. Ἀργυρόπουλον καὶ γραμματέα τὸν κ. Δ. Κακλαμάνον, ἣτις ἐξέλεξεν ὡς μεταφραστὰς τεμάχια τὰ ἑξῆς :

1) Τὴν Κατάραν τῆς Ἀθηνᾶς (The curse of Minerva).

2) Τὴν Κόρην τῶν Ἀθηνῶν (The Maid of Athens).

3) Τοὺς 8 στίχους τοὺς φέροντας τίτλον! Written at Athens, (10 January 1810).

4) Τὸ Β' ἔσμα τοῦ Τσαίλδ Χαρόλδ (Childe Harold, II Canto).

5) Ἐκ τοῦ Γ' ἔσματος τοῦ Δὸν Ζουάν (Don Juan), τὸν χαιρετισμὸν πρὸς τὰς Ἑλληνικὰς νήσους (The Isles of Greece), ἐν ὄλῳ 96 στίχων.

(Τὸ μεταφραστὸν τεμάχιον ἀρχεται οὕτω: The Isles of Greece, the Isles of Greece καὶ καταλήγει: Dash down your cup of Samian wine).

6) Τὸν Γκισούρη (The Ghiaour).

7) Τὴν Πολιορκίαν τῆς Κορίνθου (The Siege of Corinth).

8) Τὴν Νύμφην τῆς Ἀβύδου (The Bride of Abydos).

9) Τὸν Παιρατὴν (The Corsair).

10) Καὶ τοὺς τελευταίους στίχους τοῦ ποιητοῦ, τοὺς γραφέντας ἐν Μεσολογγίῳ τὴν 10/22 Ἰανουαρίου 1824, μεταφρασθέντας ὑπὸ τοῦ Σπυρίδωνος Τρικούπη, καὶ ἀρχομένου οὕτω :

It is time this heart should be unmoved
Since others it hath ceased to move etc.

(Τὸ ποίημα τοῦτο φέρει τὴν ἐπιγραφήν: «Τὴν ἡμέραν αὐτὴν, συνεπλήρωσα τὸ 36 ἔτος τῆς ἡλικίας μου»).

Οἱ διαγωνιζόμενοι δύνανται ν' ἀποστείλῃσι πρὸς κρίσιν τὴν μετάφρασιν πάντων ἢ μέρους τῶν ἀνωτέρω ποιημάτων ἢ τεμαχίων, ἀλλὰ κατ'

ἐλάχιστον ὄρον τὰ ἀποσταλησόμενα ἐν μετάφρασει ἀποσπάσματα ὄσον ν' ἀποτελῶνται ἐκ 1200 στίχων. Διὰ τὴν μετάφρασιν τῶν ποιημάτων τούτων, ἡ Ἐπιτροπὴ διαθέτει γέρας διαχιλίων δραχμῶν, τὸ ὅποσον θέλει ἀπονείμῃ εἴτε εἰς ἓνα ἐκ τῶν διαγωνιζομένων, ὑποβάλλοντα πρὸς κρίσιν μετάφρασιν πάντων τῶν ἀνωτέρω ὀριζομένων τεμαχίων, εἴτε εἰς πολλοὺς ὁμοῦ ἐκ τῶν μελλόντων νὰ ὑποβάλῃσι μέρος αὐτῶν, κατανέμουσα κατ' ἀναλογίαν καὶ κατ' ἴδιαν κρίσιν τὸ γέρας. Τὰ χειρόγραφα τῶν μεταφράσεων ὄσον νὰ ὑποβληθῶσι τὸ ἀργότερον μέχρι τῆς 1ης Δεκεμβρίου 1909 εἰς τὸ Γραφεῖον τῆς Γεν. Γραμματείας τοῦ Συλλόγου Παρνασσῶν καθαρογραφημένα χωρὶς σβυσίματα καὶ παραπομπὰς καὶ ἀνωμόμως εἰς ἕκαστον χειρόγραφον ὄσον νὰ εἶναι προσηρτημένος κλειστός φάκελος, φέρων λέξιν ἢ ρητὸν τι πρὸς διάκρισιν, ἐσωκλειστικῶς δὲ τὸ ὄνομα τοῦ μεταφραστοῦ.

Αἱ βραβευθησόμεναι μετάφρασεις ἀποτελοῦσι κτῆμα τοῦ Παρνασσῶν, καὶ εἰάν εἶναι ἔργον πολλῶν ποιητῶν, βραβευομένων κατὰ μέρος, ὡς ἀνωτέρω ἐξετέθη· θὰ ἐκδοθῶσι δ' ὑπ' αὐτοῦ εἰς κοινὸν ἀγαμνηστικὸν τεῦχος μετὰ τῶν ὀνομάτων τῶν βραβευθησομένων.

Ἡ Ἑλληνόδικος Ἐπιτροπὴ, ἡ μέλλουσα νὰ κρίνῃ τὰς ὑποβληθησόμενας μετάφρασεις, θὰ ὀρισθῆ ἐντὸς τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1909, θέλει δὲ δημοσιεύσῃ τὴν κρίσιν τῆς ἐντὸς τοῦ Μαρτίου τοῦ 1910.

ΑΓΓΛΙΑ

Βιδικὴ ἐπιτροπὴ ἐξ ἐπιστημόνων Ἀγγλῶν ἐπεδόθη εἰς τὴν ἔρευναν τῆς θρεπτικῆς δυνάμεως τοῦ ζύθου καὶ ἐξέδωκεν ἐσχάτως τὰ πορίσματα αὐτῆς. Κατὰ ταῦτα ἐν ποτήριον ζύθου ἔχει ὅσην θρεπτικότητα καὶ ἴσον ποσὸν ζωμοῦ κρέατος. Δύναται ἐπομένως νὰ ἀντικαταστήσῃ ὡς τροφή καὶ τὸ γάλα καὶ τὸ κρέας. Ἴν τούτοις δὲν εἶναι ἐξ ἴσου ἐνδεδειγμένη διὰ πάσας τὰς κρᾶσεις. Οἱ πολὺσαρκαι, οἱ διαβητικοί, οἱ ἐκ τῶν νεφρῶν

πάσχοντες πρέπει ν' ἀπέχῃσι τοῦ ζύθου. Καὶ ἕτερον χαρακτηριστικὸν τοῦ ζύθου ἐξηκριθῆναι εἰς τὰς ἐρεῦνας ταύτας, ἡ κατὰ τῆς ἀθηνίας δραστηριότης. Οἱ ζυθοπόται κοιμῶνται ὕπνον ἀρνίου, οἱ δὲ ἐξ ἀθηνίας πάσχοντες θὰ εἴρωσι μεγίστην ὠφέλειαν ἐν ποτοῦ κατακλιθῶσι πίνωσιν ἐν ποτήριον ζύθου. Συμπληρωμένων τῶν λιπαρῶν οὐσιῶν, ἴν στερεῖται ὁ ζύθος, διὰ νωποῦ βουτύρου ἢ τυροῦ, προστιθεμένου δὲ καὶ τεμαχίου ἄρτου, ἡ ἐπιτροπὴ ἀποφαίνεται, ὅτι ἀποτελεῖται τὸ ἀριστον πρόγευμα δι' ἐργαζόμενον ἄνθρωπον.

ΑΜΕΡΙΚΗ

Αἱ προσπάθειαι διαφόρων ἀμερικανῶν ἰατρῶν πρὸς εἴρεσιν ὄροῦ ἐξουδετεροῦντος ἐν γένει τὸ δηλητηριῶν τῶν ὄφρων. δὲν ἐπέτυχον μέχρι τῆς ὥρας ταύτης. Ἐκ τῶν γενομένων δοκιμῶν ἀπεδείχθη ὅτι δι' ἕκαστον εἶδος ὄφρος ἀπαιτεῖται καὶ διάφορον εἶδος ὄροῦ. Ἀλλὰ τὰ ἐκτελεσθέντα πειράματα ἐπὶ ποντικῶν ἀπέδειξαν προσέτι καὶ τὸ σφαιερὸν τῆς κοινῆς ἐπικρατούσης ἰδέας, ὅτι τὸ οἰνόπνευμα εἶναι ἀντιδραστικὸν κατὰ τοῦ δηλητηρίου τῶν ὄφρων. Τούναντιον ἀπεδείχθη ὅτι ἡ χρῆσις αὐτοῦ ἀντὶ νὰ ὠφελῆ βλάπτει, διότι ποντικοὶ δηληθέντες ὑπὸ ὄφρων καὶ ποτισθέντες οἰνόπνευμα πρὸ τοῦ δήγματος ἢ κατόπιν, δὲν ἔδειξαν καρμῖαν ἀντοχήν, ἐνῆ ἄλλαι μὴ ποτισθέντες οἰνόπνευμα ἐπέζησαν.

— Μεγάλας ἐκδουλεύσεις ἤρχισε νὰ παρέχῃ εἰς τὴν γεωργίαν τὸ Ἀμερικανικὸν Μετεωρολογικὸν Γραφεῖον διὰ τῶν προβλέψεων τῶν καιρικῶν μεταβολῶν. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο εἰς 200 ἑκατομμύρια φράγκων ὑπολογίζεται ἡ ἀξία τῶν προϊόντων, ἅτινα ἐσώθησαν χάρις εἰς τὰ μετεωρολογικὰ δελτία τοῦ Γραφείου τοῦτου. Συντάσσονται δὲ τὰ μετεωρολογικὰ δελτία καὶ ἀνακοινοῦνται τηλεγραφικῶς εἰς πάσας τὰς Πολιτείας κατόπιν τῶν παρατηρήσεων τῶν μετεωρογράφων, ἧτοι μικρῶν δεσμιῶν ἀεροστάτων, τὰ ὅποια ὑψοῦσιν ἀπὸ διαφόρων κορυφῶν ὄφρων

πρὸς κατόπτεισιν τῶν ὑψηλῶν στρωμάτων τῆς ἀτμοσφαιρας. Ἐὰ ἀερόστατα ταῦτα εἶναι ἐπιδιασμένα διὰ μετεωρολογικῶν ὀργάνων αὐτομάτως ἐνεργοῦντων, οἷτω δὲ ἐκ τῶν προτέρων γίνονται γνωσταὶ αἱ ἐπερχόμεναι καταιγίδες ἢ ἄλλα ἀτμοσφαιρικά φαινόμενα καὶ λαμβάνουσιν ἐγκαίρως τὰ μέτρα τῶν οἱ γεωργοί.

— Ὁ ἰατρὸς Σίμων Φλέξνερ, διευθυντῆς τοῦ Ἰνστιτούτου Ῥοκφέλλερ καὶ καθηγητῆς τῆς Παθολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Φιλαδέφειας, ἐξετέλεσε πειράματα ἐνοφθαλμισμοῦ δι' ὄροῦ κατὰ τῆς ἐγκεφαλονωτιαίας μηνιγγίτιδος ἐπὶ τριῶν πιθήκων. Εἰς τὸν ἓνα ἐξ αὐτῶν ἔκαμιν ἐνεσιν καλλιέργειας τοῦ μικροβίου τῆς μηνιγγίτιδος, τοῦ ἀνακαλυφθέντος ὑπὸ τοῦ Weichselbaum, διὰ ποσότητος ἀρκούσης ἐνὰ θανατώσῃ πολλοὺς πιθήκους ἐνηλικίους, ταυτοχρόνως δὲ ἔκαμε καὶ ἐνεσιν μικρᾶς ποσότητος ὄροῦ ἀντιμηνιγγίτικῶν. Τὸ ζῆον ἐμείνεν ἀβλαβές. Εἰς τὸν δεύτερον πιθήκον ἔκαμιν ἐνεσιν ἐκ τῆς αὐτῆς καλλιέργειας ἀρκούσαν ἐνὰ τὸν θανατώσῃ. Τὸ ζῆον ἠσθένησε σοβαρώτατα, ἀλλὰ κατόπιν μικρᾶς ἐνεσιν διὰ τοῦ ὄροῦ ἀποκατέστησε τὴν ὑγίαν του. Εἰς τὸν τρίτον πιθήκον ἔκαμιν ἐνεσιν μόνον διὰ τῆς καλλιέργειας τοῦ μικροβίου χωρὶς νὰ μεταχειρισθῆ κατόπιν ὄρον καὶ ὁ πιθήκος ἀπέθανεν. Ἐκ τῶν πειραμάτων τούτων ἐνθαρρυνθέντες εὐρωπαῖοι ἰατροὶ ἐφήρμοσαν τὴν δι' ὄροῦ ἵππου θεραπείαν ἀνθρώπων παθόντων ἐκ μηνιγγίτιδος. Ἐκ τῶν γενομένων δὲ ἐν Ἀγγλίᾳ, Γαλλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ δοκιμῶν ἐβεβαιώθη ἡ πλήρης ἐπιτυχία, καθόσον ἐπὶ 295 ἀσθενῶν θεραπευθέντων, εἰς μόνος ἔπαθεν ἐκ διαταράξεως τῶν φρενῶν καὶ ἐπτά ἐκωφώθησαν.

— Ἡ Ἀμερικὴ, ὡς γνωστόν, κατέχει τὰ πρωτεία ὡς πρὸς τὰς ἀμοιβάς τῶν μουσικῶν καὶ τῶν ἠθοποιῶν παγκοσμίου φήμης. Ὁ Ἰταλὸς οἰκονομὸς Καροῦσος ἐπληρώνητο 12.500 φράγκα καθ' ἑσπέραν ὑπὸ τοῦ Μελοδράματος τῆς Ν. Ἰόρκης. Ἡ Σέμπριχ ἐλάμβανεν 8.000 καὶ ἄλλαι ὀλιγώτερον διάσημοι ἀνά 5.000. Οἱ

τέσσαρες διευθύνται ὀρχήστρας Γοσκάνης, Μάλερ, Χέρτζ και Σπερτρίνης, διὰ μίαν θεατρικὴν περίοδον ἐμοιράσθησαν τὸ ποσὸν 375.000 φράγκων. Ἐννοεῖται ὅτι καὶ αἱ τιμαὶ τῶν εἰσιτηρίων τῶν θεάτρων εἶναι ἀνάλογοι, ἵνα καλυφθῶσι τοιαῦται ἀμοιβαί. Οὕτως ἐνὸς θεωρείου τὸ ἐνοίκιον εἶναι συνήθως 500 φράγκα καθ' ἑσπέραν.

ΑΥΣΤΡΙΑ

Ἡ *Εὐθύμιος χήρα*, τὸ γνωστὸν μελοδραμάτιον τοῦ Βιενναίου μουσουργοῦ Λέαρ θεωρεῖται ἐκ τῶν μεγίστων θεατρικῶν ἐπιτυχιῶν ὑπὸ ἑποφιν διαδόσεως. Μέχρι τοῦδε παρεστάθη εἰς 422 θεάτρα γερμανικά, 165 ἀγγλικά καὶ 154 ἀμερικανικά καὶ μετεφράσθη εἰς 15 γλώσσας. Περιήλθε τριάκοντα χώρας τῆς οἰκουμένης καὶ ἔφθασε μέχρι τοῦ Ἰνδοσταν, τῆς Κίνας καὶ τῆς Σιθηνίας. Εἰς μόνην τὴν Ν. Ὑόρκην εἰσπράχθησαν ἀπὸ παραστάσεις τῆς *Εὐθύμιος χήρας* ἑκατομ. φράγκα.

ΓΑΛΛΙΑ

Ἐνεκαινίσθη ἐν Παρισίοις τὸ Διεθνές Ὄρειον τῆ πρωτοβουλία ἰδίως ἀμερικανῶν φιλομουσίων καὶ τῆ συμπράξει ἐπιφανεστάτων μουσικῶν Γάλλων, Ἰταλῶν καὶ Γερμανῶν. Ὡς κατὰστημα τοῦ νέου τούτου μουσικοῦ ἰδρύματος χρησιμεύει τὸ Washington Palace.

— Τὸ Γαλλικὸν Ἰνστιτούτον ἀπέκτησεν ἐσχάτως πολῦτιμον ἱστορικὸν κειμήλιον: τὴν εἰκόνα τοῦ Βενιαμίν Φραγκλίνου χαραχθεῖσαν κατὰ τὴν εἰς Παρισίους μεταβάσιν καὶ διαμονὴν του εἰς τὸ Πασσύ.

— Μελετᾶται ἐν Γαλλίᾳ ἡ διοργάνωσις τῆς μορφώσεως τῶν τυφλῶν, οἵτινες ὑπολογίζονται εἰς 40 χιλιάδας καθ' ὅλην τὴν χώραν. Πρόκειται νὰ δρισθῇ διαρκές συμβούλιον, ὅπως ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην διεύθυνσιν αὐτοῦ λειτουργοῦσι τὰ ἤδη ὑπάρχοντα ἐν Γαλλίᾳ 63 ἰδρύματα διὰ τυφλοῦς, νὰ συστηθῇ δὲ καὶ κεντρικὸν κατὰστημα πρὸς ἐκδοσὶν βιβλίων εἰδικῶς διὰ τυφλοῦς προωρισμένον κατὰ τὸ σύστημα τῶν ἀναγλύφων χαρακτῆρων.

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Ἡ ἰδιαιτέρα βιβλιοθήκη τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου περιλαμβάνει πέντε τμήματα: στρατιωτικόν, ναυτικόν, ἀρχαιολογικόν, ἀρχιτεκτονικόν καὶ φιλολογικόν. Πάν ἄξιον λόγου βιβλίον, σχετιζόμενον πρὸς ταῦτα, ὄχι μόνον εἰς τὴν Γερμανίαν, ἀλλὰ καὶ ὅπου δῆποτε ἐκδιδόμενον, προστίθεται ἀμέσως εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν βιβλιοθήκην. Τὰ βιβλία εἶναι πολυτελῶς δεδεμένα καὶ φέρουσιν ἐπὶ τῆς ὄψεως τοῦ περιελάμματος τὰ αὐτοκρατορικὰ ἐμβλήματα μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς: *Ex libris Wilhelm II R. I.*

ΙΑΠΩΝΙΑ

Ἡ ἐσχάτως ἀγγλιστὶ δημοσιευθεῖσα 347 Ἐκπαιδευτικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Ἰαπωνίας ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας Βαρώνου Nobuaki Makino ἐκθέτει εἰς 315 σελίδας κειμένου καὶ στατιστικῶν πινάκων τὰ πεπραγμένα κατὰ τὸ ἔτος 1906-1907 πρὸς συντήρησιν καὶ βελτιώσιν τῆς Ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἰαπωνίᾳ. Εἰς τὰς γενικὰς παρατηρήσεις τῶν πεπραγμένων, ἀξίων ὄλων ἐνδελεχοῦς μελέτης, ἐξέχουσιν θέσιν διὰ τὴν πρωτοτυπίαν τῆς κατέχει ἐνέργεια, μοναδικὴ εἰς τὸ εἶδος τῆς, ἡ τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ἐπιτελείου τῆς χώρας κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ρωσοἰαπωνικοῦ πολέμου, ὅστις «ὄχι μόνον οὐδὲν παρενέβαλε πρὸς σκοπὸν εἰς τὸ ἔργον τῆς Ἐκπαιδεύσεως, ἀλλὰ ἔτι μᾶλλον ἐνίσχυσεν αὐτήν». Ἀμα τῆ ἐκρήξει τοῦ πολέμου ἐσχηματίσθη Ἐκπαιδευτικὸν Ἐπιτελεῖον ἐκ πάντων τῶν ἀπὸ τοῦ 1873 καὶ ἐντεῦθεν δρασαντων ἐν τῷ ἔργῳ τῆς Ἐκπαιδεύσεως ἀνδρῶν. Τὸ ἐπιτελεῖον τοῦτο διοργάνωσε τοιαύτην ὑπηρεσίαν, ὥστε ἦτο ἐνήμερον καὶ τῶν μεμονωμένων ἐπιγεγονότων τοῦ πολέμου. Τὰ γεγονότα ταῦτα, τὰ ὅποια ἦσαν τὸ θετικὸν ἀποτέλεσμα τοῦ σκοποῦ τῆς Ἐθνικῆς Ἀγωγῆς τῶν Ἰαπώνων, ἐξήλεγχεν ἐπιμελῶς τὸ Ἐπιτελεῖον καὶ διέβλεπεν ἐν αὐτοῖς κατὰ πόσον ἔτι ἐσχεδιάσθη καὶ ἐξετελέσθη ἐν τῇ μορφῷ-

σει τῶν χαρακτῆρων ἐπετύγχανεν εἰς τὰ πράγματα. Ὅμοφώνως δὲ ἐγένετο ἀποδεκτὸν ὑπὸ τοῦ Ἐπιτελείου ὅτι αἱ βάσεις τοῦ παιδαγωγικοῦ τῶν συστήματος ἀπεδείχθησαν ἀδιαφιλονικήτως στερεαί, καὶ προστέθη δύο ἐπιπλέον ἀκόμη ὑποχρεωτικὴ φοίτησις εἰς τὰ Κατώτερα Δημοτικὰ Σχολεῖα, ἤτοι ὀκταετῆς φοίτησις, καὶ ἐνὸς ἔτους εἰς τὰ Ἀνώτερα (Higher Elementary Schools). Εἰς τὴν Ἐπετηρίδα ἐπισυνάπτονται ἐν παραρτήματι τρεῖς χάρται καὶ τρία σχεδιαγράμματα, ἅπαντα δηλωτικὰ τῆς ἐξαπλώσεως τῆς Παιδείας καὶ τοῦ εἶδους αὐτῆς. Ὁ πρῶτος τῶν χαρτῶν κατανέμει ἀνὰ τοὺς νομοὺς (Fu) τὸν βαθμὸν ἐπὶ τοῖς % παροχῆς τῆς παιδείας εἰς τὴν κατὰ νόμον παιδείαιμον ἡλικίαν. Κυμαίνεται δὲ ὁ βαθμὸς οὗτος ἀπὸ 92 ἕως 100 τοῖς % προεξάρχοντος τοῦ νομοῦ Okayama, ὁτινος ἡ πυκνότης τῆς φοιτήσεως ἔχει τὸ ἀνώτατον ὄριον 99,72%. Ὁ δεῦτερος χάρτης δηλοῖ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς Ἀνωτάτης Γυναικείας Μορφώσεως, καὶ ὁ τρίτος τὴν ἐξάπλωσιν τῆς Τεχνικῆς Ἐκπαιδεύσεως (Βιομηχανικῆς, Ἐπαγγελματικῆς, Γεωργικῆς, Θαλασσίων προϊόντων, Ἐμπορικῆς, Ναυτικῆς). Κατὰ τὸ σχεδιάγραμμα, ὅπερ διὰ καμπυλογραφίας δεικνύει τὴν ἀξίαν τοῦ σχολικοῦ πληθυσμοῦ ἐν διαστήματι τριάκοντα τεσσάρων ἐτῶν, τῷ 1873 ἐφοίτων ἄρρενα 39%, θήλεια 16%,

μέσος ὄρος 28, τῷ δὲ 1906-1907 ἐφοίτων ἄρρενα 99%, θήλεια 95%, μέσος ὄρος 97%.

ΙΤΑΛΙΑ

Ἐντὸς τοῦ κόλπου τῆς Βενετίας ἐγκαινίζεται προσεχῶς τὸ πρῶτον πλωτὸν θεραπευτήριον, ὀνομασθὲν Salutarium. Ὡς θεραπευτήριον θὰ χρησιμεύσῃ μέγα ἀτμόπλοιο 5000 τόννων καταλλήλως διασκευασμένον. θὰ δέχεται δὲ ὀρισμένον ἀριθμὸν ἀσθενῶν καὶ ἀναρρωνουσόντων ἢ νευρασθενικῶν. Ἡ θαλασσοθεραπεία θεωρεῖται ὡς ὑπελιμωτάτη ἰδίως εἰς τοὺς μελαγχολικοὺς. Ὁ κόλπος τῆς Βενετίας ἐξελέχθη ὡς σταθμὸς ἐνεκα τῆς συνήθους γαλήνης, ἣτις ἐπικρατεῖ ἐντὸς αὐτοῦ καὶ τῆς ἡπιότητος τοῦ κλίματος.

ΡΩΣΙΑ

Ἐξεδόθη ἐσχάτως νέα σειρά εἰκονογραφημένων ἐπιστολικῶν δελταρίων ἀναφερομένων εἰς τὴν Ἰαονάνα Πολιάννα καὶ τὸν ἐκεῖ βίον τοῦ Τολστόη. Ἐπὶ τῶν δελταρίων ἀναγράφονται καὶ ἀνέκδοτοι γινῶμαι τοῦ μεγάλου Ρώσου συγγραφέως. Μεταξὺ τούτων εἶναι καὶ ἡ ἑξῆς: «*Ζωὴ ἀληθινή* δὲν εἶναι ἡ ποικιλομένη διὰ μεγάλων συμβάντων, ἡ διεξαγομένη δι' ἀγώνων καὶ ἀλληλοκτονιῶν. Ὅχι *ζωὴ ἀληθινή* εἶναι ἡ βέουσα μέσῃ βραδυτάτων καὶ σχεδὸν ἀνεπισθητῶν μεταβολῶν».

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΡΙΟΝ

ΞΕΝΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ἀγγλικά:

Fortnightly Review (Λονδίνον, Ἰούλιος). — Τὸ μέλλον τῶν Κρατῶν τοῦ Αἴμου κατὰ τὸν M. R. Ivanovich θὰ καταλήξῃ εἰς Ὀμοσπονδίαν περιλαμβανούσαν καὶ τὴν Τουρκίαν τοῦτο συμφέρει εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἀσφαλίζει τὴν διεθνή εἰρήνην. — Περὶ ἐνδεχομένου πολέμου μεταξὺ Γα-

λίας καὶ Ἀγγλίας κατὰ τῆς Γερμανίας πραγματευόμενος ὁ C. Battine συμπραίνει ὅτι ἀπαραίτητος εἰς τὴν Ἀγγλίαν εἶναι ὁ καταρτισμὸς στρατοῦ μονίμου. (Ἰούλιος). — Τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει στρατιωτικὸν κίνημα τῆς 13 Ἀπριλίου ὑπὸ Fr. Mc. Cullagk.

National Review (Λονδίνον, Ἰούλιος). — Πῶς ὁ Βλομαρκ ἔκαμε τρεῖς πολέμους ὑπὸ W. Wilson. (Ἰού-

λιος). — *Κινεζικαὶ ἐντυπώσεις* ὑπὸ W. Cecil. — *Σκιαγραφία τοῦ προέδρου Τύφι* ὑπὸ M. Low.

Contemporary Review (Λονδίνον, Ἰούλιος). — Μελέτη περὶ *Δαρβίνου* ὑπὸ A. Weismann.

Nineteenth Century (Λονδίνον, Ἰούνιος). — *Αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τοῦ Σουλτάνου*, ἀρχὴ σειρᾶς ἀναμνήσεων ὑπὸ A. Vauibéry. — *Ὁ σιδηρόδρομος τῆς Βαυδάτης* ὑπὸ A. von Gwinner.

Review of Reviews (Λονδίνον, Ἰούνιος). — *Ἡ ἐρυθρόδερμος Πριγκίπισσα*, ἦτοι ἡ πριγκίπισσα Νεοσκάλιτα, γνωστὴ ὡς συγγραφεὺς ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Laura Cornelius. Κρίσις περὶ τοῦ μυθιστορήματος αὐτῆς «Μία ἄκτις ἡλίου» τοῦ περιγράφοντος τὰ ἦθη τῶν Ἐρυθροδέρμων.

Ἀμερικανικά:

Forum (N. Ὑόρκη, Ἰούνιος). — *Ἡ περιχόησις τῶν θεμάτων εἰς τὸ ἀμερικανικὸν θέατρον* κατὰ τὸν C. Hamilton.

North American Review (N. Ὑόρκη, Μάϊος). — *Ἡ ἀγγλικὴ γλῶσσα θὰ γίνῃ διεθνής*; ἐρωτῶν δ A. Schurz, ἐξετάζει ἀπὸ πάσης ἀπόψεως τὸ ζήτημα καὶ ἀποφαίνεται ἀρνητικῶς. — Κατὰ τὸν H. Taylor ἡ νομοθεσία τοῦ μέλλοντος θὰ ἔχῃ διπλὴν τὴν βᾶσιν: ὡς πρὸς τὸ ἀστικὸν μέρος τὸ Ῥωμαϊκὸν δίκαιον καὶ ὡς πρὸς τὸ πολιτικὸν τοὺς ἀγγλικούς θεσμούς.

Review of Reviews (N. Ὑόρκη, Ἰούνιος). — *Ὁ ἐξαμερικανισμὸς τῆς Εὐρώπης* διὰ τῶν μεταναστικῶν ὑπὸ E. Steiner. Ἐρευνα τῆς ἐπιδράσεως, τὴν ὅποιαν ἀσθεῖ ἐπὶ τῶν μεταναστικῶν ἢ ἐν Ἀμερικῇ πολυετῆς διαβίωσις καὶ μετάδοσις τῆς ἐπιδράσεως ταύτης εἰς τὴν Εὐρώπην ὑπὸ τῶν μεταναστικῶν τούτων παλιννοστοῦντων. — Αἱ πρόοδοι τῆς Ἀλάσκας ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος ὑπῆρξαν καταπληκτικαί. Ἡ πόλις Seattle, θεμελιωθεῖσα μόλις πρὸ μιᾶς γενεᾶς, ἔχει σήμερον 300 χιλ. κατοίκων.

Βελγικά:

Revue de Belgique (Βρυξέλλαι, Ἰούνιος). — Μελέτη περὶ τοῦ *Μι-*

στράλ καὶ τῆς *προβηγκιανῆς λογοτεχνίας* ὑπὸ H. Schoen.

Revue Psychologique (Παρίσιοι, 1 Μαρτίου). — *Αἱ πλάναι τῆς Μνήμης* ὑπὸ Ed. Abramowski. — *Ἡ μέτρησις τῆς ἐπαγγελματικῆς κοπώσεως* ὑπὸ τῆς Κας I. Loteyko.

Ecole Nationale (Βρυξέλλαι 1 Ἰουλίου). — *Τὸ Σχολεῖον καὶ ὁ χαρακτὴρ* ὑπὸ V. Mirguet. — *Σκέψεις περὶ τῶν σχολικῶν ἀμοιβῶν* ὑπὸ M. Donnay. — *Ὁ βίος ἐντὸς ἀγγλικῶν διδασκαλείων θηλέων* ὑπὸ M. Garde. (15 Ἰουλίου). — *Ἡ ἀνατροπὴ τῆς νεάνιδος κατὰ τοὺς χρόνους ἡμῶν* ὑπὸ V. Mirguet. — *Ἐν σχολεῖον τοῦ Ἀμστελδάμου* ὑπὸ Kemp.

Γαλλικά.

Correspondant (Παρίσιοι, 25 Μαΐου). — *Ἀποσπάσματα ἀνεκδότου ἀλληλογραφίας τοῦ Λαμενναί* μετὰ τῆς Κας Lacan. (10 Ἰουλίου). — *Ἡ πολιτικὴ τοῦ Ρενάν* ὑπὸ E. Fagnel. (25 Ἰουλίου). — *Περὶ ἀεροπλάνων* ὑπὸ E. Lessart. Ὁ ἀρθρογράφος προβλέπει τὰς μεταβολὰς, ὅσας θὰ φέρῃ εἰς τὴν ὄψιν τοῦ κόσμου ἡ χρῆσις τῶν ἐναερίων μεταγωγικῶν μέσων. Συνέπεια τούτου θὰ εἶναι καὶ ἡ συμμόρφωσις τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν οἰκιῶν πρὸς τὰς νέας ἀπαιτήσεις, καὶ ἡ ἐγκαταστάσις ἐναερίων τελωνιακῶν σταθμῶν καὶ ὑγειονομικῶν καὶ ἀστυνομικῶν καὶ πλεῖστα ἄλλα.

Grande Revue (Παρίσιοι, 25 Μαΐου). — *Ἡ τέρσις τῆς συνδιαλέξεως* ὑπὸ Cl. Anet. (10 Ἰουλίου). — Ἀρθρον τοῦ L. C. Lévy ἀποπειρωμένου νὰ ἀποδείξῃ ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρξεν Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης. — Περὶ δύο συγχρόνων λυρικῶν τῆς Γερμανίας ὑπὸ H. Guilheux. (25 Ἰουλίου). — Λόγος ἐκφωνηθεὶς εἰς τὰς ἐορτὰς τοῦ *Μιστράλ* ὑπὸ G. Lecomte.

Mercur de France (Παρίσιοι, 1 Ἰουλίου). — *Αἱ νεώταται ἀνασκαφαὶ τῆς Αἰγύπτου* ὑπὸ A. Gayet. (15 Ἰουλίου). — Μελέτη περὶ τοῦ ἀποθανόντος Ἀγγλοῦ συγγραφέως *Γεωργίου Μερεδιθ* ὑπὸ H. Dancay. (1 Ἰουλίου). — Θερμότατον ἐγκώμιον τοῦ ἀποθανόντος Ἀγγλοῦ ποιητοῦ *Swinhburne* ὑπὸ Ed. Gosse.

Revue des Deux-Mondes (1 Ἰουλίου). — *Ἀναμνήσεις ἐκ Σαρδηνίας* ὑπὸ J. de Kergolay. (15 Ἰουλίου). — *Δικαστήρια διὰ παιδία* ὑπὸ L. Delzons. Ὁ ἀρθρογράφος ἐξιστορεῖ τὰ τοῦ ἀρτι εἰσαχθέντος εἰς Γαλλίαν συστήματος, λαβόντος τὴν πρῶτην ἀρχὴν εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἀπὸ τοῦ 1899. — *Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ καὶ ἡ προσάρτησις τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης*. (1 Ἰουλίου). — *Γαλλία καὶ Γερμανία* ὑπὸ A. Tardieu. Ἐπισκόπησις τῶν ὑφισταμένων σχέσεων μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν καὶ τῶν ἐπιβαλλομένων ὑπὸ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος.

Revue de Paris (Παρίσιοι 1 Ἰουλίου). — *Ἡ γαλλικὴ μεταλλουργία* ὑπὸ M. Laborde. — *Ἡ ἀνθρωπίνη μορφή καὶ ἡ ἰαπωνικὴ τέχνη* ὑπὸ L. Aubert. (15 Ἰουλίου). — *Ἡ αἰωνία Τουρκία* ὑπὸ V. Bérard. (1 Ἰουλίου). — *Ἡ διαρροὴ τοῦ κρητικῶν ζητήματος* ὑπὸ V. Bérard.

Revue du Mois (Παρίσιοι, 10 Μαΐου). — *Ἡ ἐφηρομομένη χημεία εἰς τὰ ἡμέτερα πανεπιστήμια* ὑπὸ C. Chabrie. — *Ἡ κρίσις τῆς διδασκαλίας τῶν φιλοσοφικῶν* ὑπὸ P. Lapie. (10 Ἰουλίου). — *Τί ἐστι γῆρας*; ἐπιστημονικὴ μελέτη ὑπὸ Erbstein.

Documents du Progrès (Παρίσιοι, Ἰούνιος). — *Ὁ στρατὸς τῆς σήμερον καὶ ὁ στρατὸς τῆς αὔριον* ὑπὸ V. Margueritte. — *Ἡ ἀναγέννησις τῆς Παλαιστίνης* ὑπὸ A. Hyamson. — *Τὸ θερησκευτικὸν μέλλον τῆς Ἰαπωνίας* ὑπὸ S. Motoda.

Revue Générale des Sciences (Παρίσιοι, 30 Μαΐου). — *Περὶ προφυλάξεως ἀπὸ τῆς τυφλώσεως* ὑπὸ τοῦ Dr A. Troussseau. — *Ἐτησίαι ἐπιθεώρησις τῆς Γεωλογίας* ὑπὸ J. Révil.

Revue Philosophique (Παρίσιοι, Ἰούνιος). — *Περὶ εὐγλωττίας* ὑπὸ G. Saint-Paul.

Éducation Physique (Παρίσιοι, 15 Ἰουλίου). — *Ἡ συστηματικὴ ἀγωγή καὶ ὁ ἀθλητισμὸς δημιουργοῦν ἥρωας* κατὰ τὸν Th. Viennet. Ἀφορμὴν εἰς τὸ ἀρθρον ταῦτο λαμβάνει ὁ γράφων ἐκ τοῦ ἠρωῶσμοῦ ἐνὸς Τούρκου ἀξιωματικοῦ, τοῦ ταγματάρχου Σελλιμ

Σιρρὸ βέη, κατὰ τὸ στρατιωτικὸν κίνημα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. — *Ἱστορία τῶν ἀθλητῶν τῆς ἀρχαιότητος* — *Τὸ ὄρος καὶ ἡ θάλασσα* ὑπὸ J. Dupas.

Conseiller de la Famille et École des Mères (Παρίσιοι, Ἰούλιος). — *Τὸ κοινωνικὸν καθήκον πρὸς τοὺς ὑπηρέτας* ὑπὸ M. Dufourmantelle. — *Τὰ αὐσιώδη τροφίμα* ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ Pascault.

Revue Pédagogique (Παρίσιοι, 15 Ἰουλίου). — *Ἡ ἀνατροπὴ τῶν κορασίων κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα*, Φενελών, Κα Μαιντενόν, ὑπὸ G. Lefèvre. — *Ὁ ἀντιπατριωτισμὸς* ὑπὸ L. G. Varet. — *Περὶ τῶν λαϊκῶν βιβλιοθηκῶν ἐν Γερμανίᾳ* ὑπὸ Y. H. F.

Educateur Moderne (Παρίσιοι, Ἰούνιος). — *Εἰς ποῖον σημεῖον εὐρύσκειαι ἡ ψυχολογία τοῦ παιδίου* ὑπὸ G. Compayré. — *Πῶς εἰς τυφλὸς διδάσκει φιλοσοφίαν τοὺς βλέποντας* ὑπὸ A. Léon. — *Ἡ Μουσικὴ εἰς τὸ σχολεῖον* ὑπὸ F. Gaiffe. — *Ἐν ὑπαίθριον σχολεῖον ἐν Ἀγγλίᾳ* ὑπὸ M. Guernet. — *Ἡ σχολικὴ νομοθεσία ἐν Ὀλλανδίᾳ* ὑπὸ E. Peeters.

Enseignement Secondaire (Παρίσιοι, Ἰούλιος). — *Τὸ Αὐστριακὸν Κλασσικὸν Γυμνάσιον* ὑπὸ E. X.

Revue Universitaire (Παρίσιοι, 15 Ἰουλίου). — *Περὶ τῆς διδασκαλίας τῆς ἱστορίας εἰς τὰ παρθεναγωγεῖα* ὑπὸ S.

Après l'École (Παρίσιοι, Φεβρουάριος). — *Ἡ καταστροφὴ τῆς Μεσσηνίας* ὑπὸ L. Dumur, μετὰ προβολῶν. — *Ἀερόστατα καὶ ἀεροπλάνα* ὑπὸ P. Painlessé μετὰ προβολῶν.

Revue des Jeux Scolaires (Παρίσιοι, Μάϊος-Ἰούνιος). — *Ἡ ἀναπνευστικὴ γυμναστικὴ, διάλεξις* ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ Gommaerts.

Revue de l'Enseignement des Sciences (Παρίσιοι, Ἰούλιος). — *Αἱ ἀρχαὶ τῆς Γεωμετρίας καὶ ἡ στοιχειώδης ἐκπαίδευσις* ὑπὸ A. Chatelet. — *Ὅργανα φυσικῆς* ὑπὸ E. Huguenard. — *Τὰ πρακτικά, βιομηχανικά καὶ ἐμπορικὰ σχολεῖα* ὑπὸ P. Philippe.

Revue des Études Grecques (Παρίσιοι, Μάρτιος-Ἰούνιος). — *Με-*

λέται περί της ἀρχαίας μουσικῆς ὑπὸ F. Greif. — Κοσμὸς ἀγαλματιῶν καθιμένου Σατύρου ὑπὸ E. Michou. — Ἐπιγραφικὸν δελτίον ὑπὸ J. Reinach.

Manuel Général de l'Instruction Primaire (Παρίσι, 10 Ἰουλίου). — Ἡ ἐλάφουσις τῶν οὐλοικῶν προγραμμάτων ὑπὸ Th. Dantenille καὶ E. Sallé. — Ἡ μόρφωσις τῶν μορφωτῶν ὑπὸ A. Balz.

L'Enfant (Παρίσι, Ἰούνιος). — Ἡ παιδικὴ ἐγκληματοκότης ὑπὸ A. Mourral.

Larousse Mensuel Illustré (Παρίσι, Ἰούλιος). — Ἀρθρὰ ἐνδιαφέροντα. Ἰσπανία, σύνοψις τῆς πολιτικῆς ἱστορίας τῶν τελευταίων ἐτῶν Ἰούλιος, ἀστρονομικὸν ἡμερολόγιον, Μερεδίδ, ὁ ἀποθανὼν ἐσχάτως Ἄγγλος συγγραφεὺς Πορτογαλλία, σύνοψις τῆς συγχρόνου πολιτικῆς ἱστορίας τῆς χώρας.

Nature (Παρίσι, 24 Ἰουλίου). — Ἐροϊκὸς Περβέλ, σκιαγραφία ἐπὶ τῆς θανάτῳ του. — Τὸ ἀεροπλάνον τοῦ Givaudan.

Γερμανικά:

Deutsche Revue (Στουτγάρδη, Ἰούλιος). — Τὸ ἀπόρητον τῶν διεθνῶν συνθηκῶν ὑπὸ Ratschclau. Ὁ ἀρθρογράφος ἐξετάζει κατὰ πόσον ἐπιτρέπεται ἢ ἀποκάλυψις αὐτῶν. — Περὶ τῶν σεισμῶν πραγματευόμενος ὁ Portis ἀνασκευάζει διαφόρους ἐπικρατούσας πλάνας καὶ ὑποστηρίζει τὴν ἀνάγκην τῆς διαδόσεως ὕγιων ἐπιστημονικῶν γνώσεων παρὰ τῆς λαῶν, ἵνα οὗτος λαμβάνῃ ἐν καιρῷ τὰς ἀναγκαίας προφυλάξεις πρὸς σωτηρίαν του.

Deutsche Rundschau (Βερολίνον, Ἰούλιος). — Ἄρθρον τοῦ R. Fegster εἰς ἀπάντησιν τῶν ἐπιθέσεων τοῦ Γάλλου Ὀλλιβιέρου ὡς πρὸς τὴν δρᾶσιν τοῦ Βίσμαρκ κατὰ τὴν ὑποψηφιότητα τοῦ Χοενζόλλερν εἰς τὸν Ἰσπανικὸν θρόνον τῷ 1870.

Nord und Süd (Βερολίνον, Ἰούνιος). — Κριτικὴ μελέτη περὶ τοῦ Παύλου Λινδάου ἐπὶ τῆς 70στῆς αἰτίας του, ὑπὸ A. Klaar.

Sozialistische Monatshefte (Βερολίνον, 1 Ἰουλίου). — Ψυχολογία

τῶν ἀποκλήρων τῆς συγχρόνου κοινωνίας ὑπὸ L. Quessel.

Ἑλβετικά:

Bibliothèque Universelle et Revue Suisse (Λωζάννη, Ἰούνιος). — Τριάκοντα τρία ἔτη βασιλείας, σκιαγραφία τοῦ Ἀβδούλ Χαμίτ, ὑπὸ E. Rossier. (Ἰούλιος). — Ἡ Κυρία Ἰουλίου Φάβρ, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἡμερολογίου καὶ τῆς ἀλληλογραφίας της, ὑπὸ M. de Gombremont. — Ἡ σύγχρονος μοναρχία μετὰ φρασίς τοῦ πολυκρότου ἀρθρο τοῦ γερμανοῦ σοσιαλιστοῦ M. Naumann.

Ἰταλικά:

Nuova Antologia (Ρώμη 16 Ἰουλίου). — Μελέτη περὶ τοῦ Saviaburghie ὑπὸ τῆς Kas A. Galimberti. Ἡ γράφουσα ἐξαιρεῖ τὴν ἀγάπην τοῦ ἀγγλου ποιητοῦ πρὸς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἀναφέρει ἰδίως τὸ θαυμάσιον αὐτοῦ Canto d'Italia «ἐξοχὸν λιτανεῖαν τῶν πόγων καὶ τῶν ἐλπιδῶν, τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος ἐξ ἴσου ἐνδόξων, τῆς φύσεως τῆς αἰωνίως ὕψαιας...».

Rassegna Contemporanea (Ρώμη, Ἰούνιος). — Ἀπεικόνισις τοῦ Βίσμαρκ ὑπὸ F. de Roberto. Ὁ ἀρθρογράφος προσπαθεῖ νὰ ἐξάρῃ τὰ μεγάλα χαρίσματα χωρὶς νὰ ἀποκρύπτῃ καὶ τὰ σκιερὰ μέρη τοῦ χαρακτήρος τοῦ σιδηροῦ ἀρχικαγγελλαροῦ.

Rassegna Nazionale (Φλωρεντία, Ἰούνιος). — Ἐξ ἀφορμῆς τῶν Ἐπιστολῶν τῆς Βασιλείας Βικτωρίας τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰ ἐν Ἰταλίᾳ συμβάντα τοῦ 1859 ὁ C. Sforza συμπληροῖ καὶ ἀνασκευάζει κενὰ ἢ ἀνακριδῆ ἐξ αὐθεντικῶν πηγῶν ἀντλῶν τὴν ὕλην.

Ἑλληνικά Περιοδικά

Παναθήναια (Ἀθήναι, 15-30 Ἰουνίου). — Ἡ οἰκονομικὴ διοίκησις τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ Τουρκοκρατίας ὑπὸ A. M. Ἀνδρέαδου. — Δημοτικὸν τῆς Ρόδου ὑπὸ Π. Γνευτοῦ. — Τὸ κόκκινον πονκάμισο δρᾶμα (τέλος) ὑπὸ Σπ. Μελά.

Νέα Ζωή (Ἀλεξάνδρεια, Μάιος).

— Ροδίτικα τραγούδια τοῦ γάμου ὑπὸ Δ. Δισποτα. — Ἑβραϊσμοὶ ποιηταί: Τερταέτης ὑπὸ Σ. Δὲ Βιάζη. — Μαρία ἢ Πενταγιώτισσα δρᾶμα (τέλος) ὑπὸ Παύλου Νιρβάνα.

Τὸ Ἐμπόριον (Πειραιεῖς, Ἰούλιος). — Ναυτιλία, Γεωργία, Βιομηχανία, Ἐμπόριον καὶ Συγκοινωνία τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ Π. Ἀξιωτίδου. — Χρησιμοποῖα ὑπὸ Κ. Μολυβάδα. — Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐμπορία ἐν τῇ Ἑθνικῇ Παλιγγενεσίᾳ ὑπὸ Κ. Σαρατζοπούλου. — Προστασία τῶν ἐργατικῶν τάξεων ὑπὸ Γ. Μουρίκη. — Περὶ ἐρευθρῶν τοκαρίθμων ὑπὸ Μ. Φρονίμου.

Ὁ Κρητικὸς Λαὸς (Ἡράκλειον, Μάιος). — Λογογραφία ὑπὸ Ν. Γ. Πολίτου. — Περὶ τοῦ Ἐρωτοκρίτου ὑπὸ Γ. Ν. Χατζιδάκι. — Τὰ Ζάρια ὑπὸ Στ. Ξανθοῦιδου. — Ὁ Διγενῆς ὑπὸ Π. Γ. Βλαστοῦ. — Ἀρχαιολογικὴ κίνησις ἐν Κρήτῃ ὑπὸ Ἰω. Χατζιδάκι.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

Ἐπιτομὴ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἡ Δευτέρα Συνδιάσκεψις τῆς Εἰρήνης [1907]. — Τεύχη Α - Β [Γενικὴ ἐκθεσις. — Συμβάσεις] 1909.

Τὸ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ἐπιτομὴ ἐδημοσίευσεν ἐσχάτως τὰς πράξεις τὰς συνομολογηθείσας τὴν 5/18 Ὀκτωβρίου 1907 ἐν Χάγῃ μετὰ τῆς περισπουδάστου ὄντως γενικῆς ἐκθέσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἀντιπροσωπείας διὰ τὰς ἐργασίας τῆς Συνδιασκέψεως καὶ εἰδικῶς διὰ τὸ ἐνεργὸν μέρος, τὸ ὁποῖον ἔλαβεν αὐτὴ κατ' αὐτὰς. Ὡς γνωστὸν, ἠξιώθη νὰ τύχῃ ἐκτάκτων ὀλως τιμῶν σὺν τοῖς ἄλλοις δὲ εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν αὐθεντίαν τοῦ δ' Ἑλληνοῦ πληρεξουσίου κ. Γ. Στρέϊτ ἀνετέθη ὑπὸ τῆς γ' ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Tonnielli ἐπιτροπῆς ἢ εἰσήγησις ἐπὶ τῶν οὐσιαστικῶν προβλημάτων τοῦ βομβαρδισμοῦ ἀπὸ θαλάσσης καὶ τῆς χρήσεως ὑποβρυχίων τορπιλλῶν. Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐκθεσις, εἰς ἐκάστην γραμμὴν τῆς ὁποίας διαφαιίνεται ἢ εὐσυνειδήτος μελέτη καὶ ἐμβριθῆ παρατηρητικότης τοῦ συντάξαντος αὐτὴν κ. Στρέϊτ, προώρισται νὰ χύσῃ ἀπλῆστον τὸ φῶς ἐπὶ

τῶν διαφόρων ζητημάτων, τὰ ὅποια συνεζητήθησαν προπερὺσιν ἐν Χάγῃ, 2/15 Ἰουνίου - 5/18 Ὀκτωβρίου 1907. Ἐν ἀρχῇ τῆς ἐκθέσεως ἐκτίθενται τὸ ἱστορικὸν τῆς συγκλήσεως τῆς συνδιασκέψεως καὶ ἡ ἐν τῇ συγκλήσει πρωτοβουλία τοῦ τότε Προέδρου τῆς Βορειαμερικανικῆς δημοσπονδίας Ρουσσέλτ, εἰς ὃν τὸ πρόβλημα τῆς κατὰ τὸ ἐφικτὸν εἰρηνικῆς διευθετήσεως τῶν διεθνῶν διαφορῶν ἀφείλει οὐκ ὀλίγα, οὐ μόνον διότι εἰς τὴν ἀπὸ 21 Ὀκτωβρίου 1904 ἐγκύκλιόν του ἀφείλει ὁ πεπολιτισμένος κόσμος τὴν δευτέραν ταύτην συνδιασκέψιν, ἀλλὰ καὶ διότι εἰς αὐτὸν κατὰ μέγα μέρος δέον ν' ἀποδοθῇ τὸ γεγονός, ὅτι κατῴρθωσεν νὰ μετατρέψῃ τὰς ἐχθρικὰς διαθέσεις τῶν Πολιτειῶν κατὰ τοῦ δυνάμει τῆς ἀπὸ 17/29 Ἰουλίου 1899 συμβάσεως τῆς Χάγης ἐγκαταστάνας διεθνὸς διαιτητικοῦ δικαστηρίου καὶ δι' ἐντέχνου πολιτικῆς ἐνεργείας νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸ σάρκα καὶ ὄστα. Οὐκ ὀλίγαι διεθνεῖς διαφοραὶ διηυθετήθησαν διὰ τῆς προσφυγῆς εἰς τὸ δικαστήριον τοῦτο, εἰς τὸ ὁποῖον ὁμως, κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἰθρῦσεώς του, ἐπέμενον αἱ Πολιτεῖαι νὰ μὴ προσφεύγωσιν, οἷον ἐντρομοὶ πρὸ τοῦ φαντάσματος, τὸ ὁποῖον εἶχον ἐγκαταστήσῃ ἐν Χάγῃ καὶ εἰς τὸ ὁποῖον δὲν ἐπεθύμουν ἐκ φόβου διὰ τὸ μέλλον νὰ ἐμφυσήσωσιν πνοὴν ζωῆς. Μετὰ τὴν μείαν τῆς ἀφορμῆς, ἣτις προὐκάλεσε τὴν δευτέραν συνδιασκέψιν, σημειοῦται πᾶν ὅ,τι ἐνδιαφέρει τὸν ἀναγνώστην ἐν σχέσει πρὸς τὰς προκαταρκτικὰς ἐργασίας της καὶ τὴν διαίρεσιν εἰς τέσσαρας κυρίας ἐξεταστικὰς ἐπιτροπὰς, πρὸς εἰδικὴν μελέτην τῶν θεμάτων τοῦ ῥωσικοῦ προγράμματος τῆς 21 Μαρτίου 1906. Ἀμέσως δὲ μετὰ ταῦτα ἀκολουθεῖ λεπτομερεστάτη καὶ ἀναλυτικωτάτη ἀπὸ διεθνὸς ἀπόψεως ἐξέτασις μιᾶς ἐκάστης τῶν πράξεων τῆς συνδιασκέψεως, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἀνέρχεται εἰς 18 συμβάσεις, 2 δηλώσεις, 4 ἐπιτάξεις, 1 ἀπόφασιν καὶ 1 σύστασιν ἐν τέλει περὶ συγκλήσεως καὶ τρίτης συνδιασκέψεως, καταλλήλως παρασκευασθησομένης. Τὸ περιωρισμένον τοῦ χώρου δὲν ἐπιτρέπει νὰ

εισέλθω εἰς λεπτομερῆ ἀνάλυσιν μιᾶς ἐκάστης τῶν παρατεθεισῶν πράξεων, ἀλλὰ δὲν θὰ ἤθελον ν' ἀποκρύψω τὸ γεγονός, ὅτι χάρις εἰς τὴν ἐμβριθῆ ἐκθεσιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἀντιπροσωπείας καὶ τὴν προσεκτικὴν αὐτῆς μελέτην θὰ κατορθωθῆ τέλος πάντων νὰ γνωσθῆ καὶ παρ' ἡμῶν ἐν Ἑλλάδι ὁ ἀληθινὸς σκοπός, τὸ ἔκτον ἐπιδιώκουσιν αἱ τοιαῦται εἰρημικαὶ συνδιασκέψεις. Ἡ θλίψις, τὴν ὁποίαν ἤσθάνθησαν οἱ ἀπαισιοδοξοῦντες ἐν παντὶ καὶ πάντοτε διὰ τὸ ὅτι δὲν κατορθώθη καὶ αὐθις νὰ ἐκλειψῆ ἀνεπιστρεπτί μιὰ δεινὴ μάστιξ τῆς ἀνθρωπότητος, ὁ πόλεμος, καὶ κατὰ συνέπειαν, ὅτι ὁ ἀπώτερος σκοπός τῶν συνδιασκέσεων τούτων δέον νὰ θεωρηθῆ, ὅτι ἀπέτυχεν οὐκ τρῶς, εἶναι θλίψις παράλογος καὶ ἀδικαιολόγητος. Διὰ τὸν ἀπλοῦστατον λόγον, ὅτι ἡ ἐντελής κατάργησις τοῦ πολέμου ὡς μέσου ἐσχάτου καὶ ἐν ταύτῃ νομίμου πρὸς ἐπίλυσιν τῶν διαφορῶν τῶν Κρατῶν ἦτο, εἶναι καὶ θὰ εἶναι χίμαιρα ἀπραγματοποιήτος. Φρικτῶς βεβαίως ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ἐν ἡ περιπτώσει θελήσῃ, στρέφων πρὸς στιγμὴν πρὸς τὸ παρελθόν, νὰ παριθιμίσῃ τὰς συμφοράς, τὰς ὁποίας προσήνεγκον ὡς στυγνὴν θυσίαν αἱ παρελθούσαι γενεαὶ εἰς τὸν ἀκόρεστον θεὸν τοῦ πολέμου. Οὐχ ἦτο, δὲν εἶναι ὀρθόν, ἀπομακρυνόμενοι τῶν ὀρίων τοῦ ἀνθρωπίνως δυνατοῦ καὶ μεταρραιοῦμενοι διὰ τῆς φαντασίας εἰς τὰ ὕψη, τὰ ὁποία μόνοι οἱ κεραυνοὶ ἀλάκοῦσι, νὰ τρεφώμεθα μετὰ τῶν «εἰρημιστῶν», «*irénistes*» — διὰ νὰ μεταχειρισθῶ ἐνταῦθα τὴν ἑκφρασιν τοῦ Charles-Iréné Castel de Saint-

Pierre γράφοντος πάλαι ποτὲ πρὸς τὸν sir Haus-Sloane — δι' ὀνείρων τόσοσιν ὥραιων, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν δι' αὐτὸν τοῦτον τὸν λόγον νὰ τύχουσιν ἐν τῇ πεζῇ πραγματικότητι κυρώσεως καὶ ἐφαρμογῆς. Τὸ ποθητὸν δὲν εἶναι δυστυχῶς πάντοτε καὶ κατορθωτόν, τοῦτο δὲ συμβαίνει ἀκριβῶς ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ. Εἰς τρόπον ὥστε περιέπεσον μὲν εἰς πολλὰς πλάνας οἱ εἰς ἄκρον φιλειρηνικοὶ ἐν τῇ συνεχείῃ των ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως τῆς ἀνθρωπότητος ἀγωνί, ἐν τούτοις, ἂν μὴ τι ἄλλο πρακτικώτερον, κατέστησαν διὰ τῆς συστηματικῆς των ἀνά μέσον τῶν αἰώνων ἐργασίας ὄριμα πλέον ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις πρὸς λύσιν τὰ προβλήματα τοῦ περιορισμοῦ τοῦ πολέμου καὶ τῆς ἐπὶ τὸ ἡπιώτερον διεξαγωγῆς τοῦ ἤδη μοιραίως ἐκραγέντος τοιούτου Ἰπὸ ταύτην τὴν ἔποψιν ἐξετάζοντες τὰ πράγματα δὲν θυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, ὅτι ἡ γιγαντιαία των ἐργασία ἀπέβη ἐντελῶς ἀλυσιτελής. Ζητοῦντες τὴν ἐντελῆ κατάργησιν τοῦ πολέμου, θ' ἀποκομίσωσιν ἀναμφιβόλως τάχιον ἢ βράδιον διὰ τοῦ μείζονος τὸ ἔλασσον, τὸν περιορισμὸν τουτέστι τοῦ πολέμου καὶ τὴν ἐπὶ τὸ φιλανθρωπότερον διεξαγωγὴν αὐτοῦ — ζητήματα περὶ τὰ ὅποια μόνον στρέφεται ὁ σκοπός, δι' ὃν συνέρχονται ἐν Χάγῃ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Κρατῶν. Ὅτι δὲ ἡ πραγματοποιήσις τοῦ σκοποῦ τούτου ἤρξατο ὑπὸ τοῦς αἰσιωτάτους τῶν οἰωνῶν, οὐδεὶς θὰ ἐτόλμα ν' ἀμφισβητήσῃ, ἕσον ἐπιπόλαιον καὶ ἂν εἶναι τὸ βλέμμα, τὸ ὁποῖον θὰ ἔρριπτεν ἐπὶ τοῦ ποιοῦ τῶν ἐν Χάγῃ ληφθεισῶν ἤδη ἀποφάσεων.

Δ. Ι. Δ.